

# Archeologisch onderzoek Harelbeke Steenbrugstraat

**Ruben Willaert bvba**

Bloemisterijstraat 6

B-8340 Sijsele

T 0032 50 36 28 20

F 0032 50 50 00 19

[info@rubenwillaert.be](mailto:info@rubenwillaert.be)

[www.rubenwillaert.be](http://www.rubenwillaert.be)



## **Colofon**

Ruben Willaert bvba

Auteurs: D. Teetaert & F. Beke

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Hyboma nv

D/2013/12.814/23

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2014

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

## INHOUD

Inhoud.....	3
1. Inleiding .....	6
1.1. Kader .....	6
1.2. Onderzoekopzet en uitgangspunten .....	7
1.3. Ruimtelijke situering .....	8
1.4. Archeologische verwachting .....	8
1.4.1. Historisch-geografische data.....	8
1.4.2. Gekende archeologische vindplaatsen .....	10
1.4.3. Archeologisch vooronderzoek .....	12
1.5. Opbouw van het rapport.....	14
2. Methode .....	15
2.1. Veldwerk .....	15
2.1.1. Puttenplan .....	15
2.1.2. Aanleg opgravingsvlak, documentatie en bewerking sporen.....	16
2.1.3. Fysisch-geografisch onderzoek .....	17
2.2. Verwerking .....	18
2.2.1. Identificatie en periodisering van de sporen en structuren.....	18
2.2.2. Materiaalstudie.....	21
2.3. Bijkomend onderzoek .....	22
2.3.1. Radiokoolstofdatering.....	22
2.3.2. Paleobotanie .....	22
2.3.3. Fysisch- antropologisch onderzoek.....	23
2.3.4. Conservatie en restauratie.....	23
3. Fysische geografie.....	24
3.1. Situering op de bodem- en quartairgeologische kaarten.....	24
3.2. Situering op het digitaal hoogtemodel.....	26
3.3. Algemene profielopbouw en bodems .....	27
3.4. Herkenbaarheid en conserveringsgraad van de archeologische sporen.....	31
4. Steentijden.....	32
4.1. Silexvondsten .....	32
4.2. Kringgreppel .....	34
5. Midden tot late Bronstijd.....	38
5.1. Kuilen.....	38
6. (Vroege tot begin late) IJzertijd .....	40
6.1. Gebouwstructuren .....	41

6.1.1.	Structuren 01 en 02 .....	41
6.1.2.	4 tot 5- palige spieker .....	46
6.1.3.	6-palige spieker .....	46
6.1.4.	4-palige spiekers .....	48
6.2.	Kuilen en paalkuilen .....	50
7.	(Vroeg-)Romeinse periode.....	52
7.1.	Crematiegraven .....	53
7.1.1.	CR01 .....	53
7.1.2.	CR02 .....	60
7.1.3.	Situering binnen een regionale context .....	63
7.2.	Greppels .....	64
8.	Vroege Middeleeuwen: Merovingische periode (6 <sup>e</sup> - 8 <sup>e</sup> eeuw).....	67
8.1.	Grafcontexten .....	68
8.1.1.	GF01 .....	68
8.1.2.	GF02 .....	87
8.1.3.	Situering binnen het onderzoeksgebied .....	90
9.	Vroege Middeleeuwen: Karolingische periode (8 <sup>e</sup> – 9 <sup>e</sup> eeuw) .....	91
9.1.	Gebouwstructuren .....	92
9.1.1.	Hoofdgebouw .....	92
9.1.2.	4- palige spieker .....	96
9.2.	Kuilen en paalkuilen .....	97
9.3.	Poel.....	98
10.	Late Middeleeuwen.....	101
10.1.	Greppel met palenrij .....	101
11.	Eerste Wereldoorlog .....	103
12.	Synthese .....	106
13.	Bibliografie .....	108
14.	Bijlagen .....	110

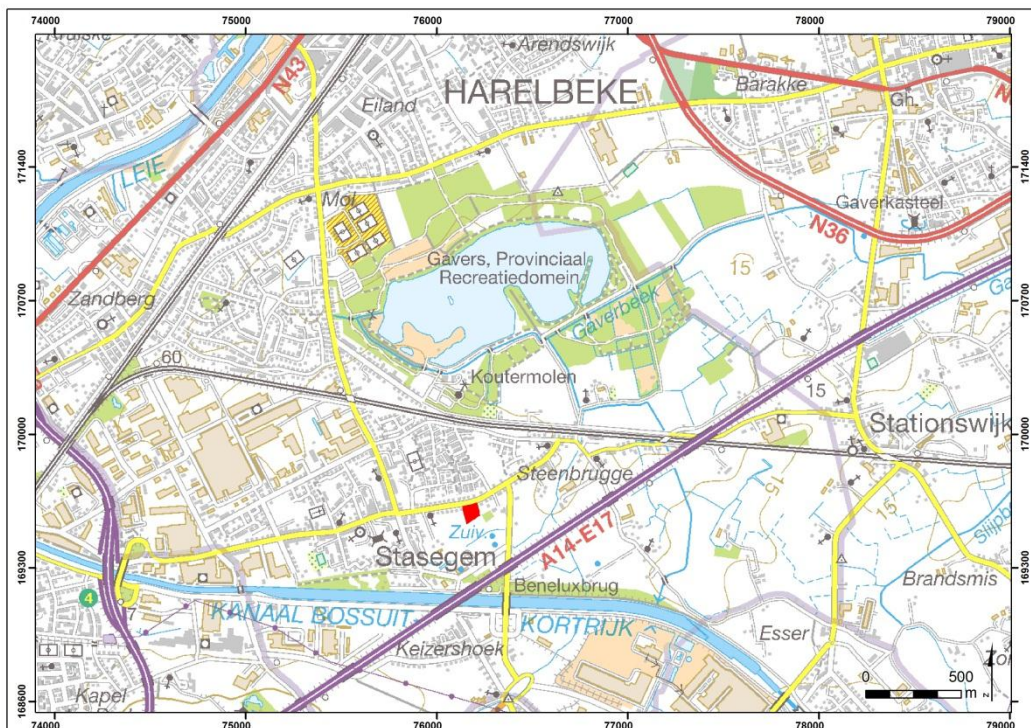
Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	
Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Harelbeke (Stasegem)
Kadastrale gegevens:	Afdeling 2, Sectie C, percelen 405B en 410B
Projectcode:	HARE-13
Vindplaatsnaam:	Harelbeke Steenbrugstraat
Coördinaten projectgebied:	NW: 76123.8 (X); 169646.3 (Y) NO: 76230.9 (X); 169646.3 (Y) ZO: 76230.5 (X); 169525.6 (Y) ZW: 76124.1 (X); 169525.6 (Y)
Opp. Projectgebied:	ca. 1,6 ha
Opp. Onderzocht gebied:	6805 m <sup>2</sup>
Opdrachtgever:	Hyboma nv
Projectverantwoordelijke: (vergunninghouder):	Floris Beke Ruben Willaert bvba T: 050/36 28 20 E: info@rubenwillaert.be
Bevoegde overheid:	Agentschap Onroerend Erfgoed Jacob van Maerlantgebouw Koning Albert I-laan 1.2 bus 92 8200 Brugge (Sint-Michiels) T: 050 24 81 81 E: jessica.vandevelde@rwo.vlaanderen.be
Nr. opgravingsvergunning:	2013/054
Nr. vergunning metaaldetectie:	2013/054(2)
Uitvoering van het veldwerk:	25/02/2013 – 04/03/2013 28/03/2013 – 18/04/2013
Beheer en plaats documentatie:	OE, Zarren
Beheer en plaats van stalen en vondsten:	OE, Zarren
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
Bijzondere voorwaarden:	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische opgraving/prospectie met ingreep in de bodem: Harelbeke, Steenbrugstraat (2013/054)
Archeologische verwachting:	Cfr. 1.4. Archeologische verwachting
Wetenschappelijke vraagstelling:	Cfr. 1.2. Onderzoeksopzet en uitgangspunten
Aanleiding tot het onderzoek:	Cfr. 1.1. Kader
Eventuele randvoorwaarden:	nvt
Eventuele raadpleging van specialisten	
Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek:	Cfr. 2.3. Bijkomend onderzoek
Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie:	Cfr. 2.3.4. Conservatie en restauratie
Omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door personen die buiten het project stonden:	Cfr. 2.2.2. Materiaalstudie

# 1. INLEIDING

## 1.1. KADER

Het projectgebied is gelegen te Stasegem (Harelbeke, prov. West-Vlaanderen) (fig. 1.1) en wordt begrensd door de Steenbrugstraat in het noorden, de Beneluxlaan in het oosten en de Reinaertstraat in het westen. Hyboma nv plant op deze terreinen de verdere aanleg van het wegennet en de ontwikkeling van woningbouw.

In november 2012 is bij een archeologisch vooronderzoek van het projectgebied de aanwezigheid van archeologisch erfgoed in de bodem vastgesteld (Reyns *et al.* 2012). Omdat de toekomstige verkavelingen dit erfgoed zouden aantasten, heeft het agentschap Onroerend Erfgoed (OE) aanbevolen om op deze locatie een vlakdekkende opgraving uit te voeren.



Figuur 1.1: aanduiding van het projectgebied (rood) op de topografische kaart (dov.vlaanderen.be)

De vlakdekkende opgraving is uitgevoerd door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba, i.o.v. Hyboma nv. Bij een eerste fase van het terreinwerk, tussen 25 februari en 4 maart 2013, spitste het onderzoek zich toe op de zone van het toekomstige wegtracé (werkputten 1 en 2). Het archeologisch veldwerk werd tijdens de eerste fase van het onderzoek uitgevoerd door E. Mertens (projectverantwoordelijke), Th. Pieters (archeoloog), D. Herreman (archeoloog), A. De Roek (archeologe) en T. Boncquet (archeoloog).

De tweede fase van het onderzoek vond plaats tussen 28 maart en 18 april 2013. Daarbij zijn de zones ten zuiden van de wegkoffer als eerste onderzocht (werkputten 3 en 4) door E. Mertens en J. Smet (archeoloog). Gedurende de tweede onderzoeksfase is de opgravingvergunning overgezet op naam van F. Beke, die de leiding had over het project tijdens het terreinwerk in werkputten 5 t.e.m. 8. Het archeologisch veldwerk is toen uitgevoerd door F. Beke (projectverantwoordelijke), D. Teetaert (archeoloog), L. Ryckebusch (archeologe), W. Van Goidsenhoven (archeoloog) en J. Smet (archeoloog). Het inmeten van de archeologische sporen op het terrein is uitgevoerd door



L. Ryckebusch met behulp van een *robotic Total Station*, dhr. H. Delanghe (NV Debrabandere, Veurne) verrichtte het kraanwerk. Archeoloog J. Smet stond in voor de metaaldetectie.

De basisuitwerking van de onderzoeksresultaten, het consulteren van specialisten en selecteren van stalen en/of vondsten voor <sup>14</sup>C- datering, conservatie en restauratie, natuurwetenschappelijk en fysisch- antropologisch onderzoek, ging van start op 9 augustus 2013. De resultaten van deze onderzoeken zijn ontvangen in de loop van februari 2013, waarna de rapportage is hervat.

Het archeologisch onderzoek vond plaats onder toezicht van J. Vandevelde (Vlaamse Overheid, Agentschap Onroerend Erfgoed). Prof. dr. W. De Clercq (Universiteit Gent) verleende tijdens de uitwerking van de opgraving advies met betrekking tot de analyse en conservatie van het bot- en ander materiaal afkomstig uit de Gallo- Romeinse en Merovingische grafcontexten.

Vondstdeterminaties zijn uitgevoerd door Prof. dr. Ph. Crombé (Universiteit Gent) voor de Steentijden, dr. Guy De Mulder (Universiteit Gent) voor de Brons- en IJzertijd en Prof. dr. W. De Clercq (Universiteit Gent) voor de Romeinse en middeleeuwse periodes.

## 1.2. ONDERZOEKSOPZET EN UITGANGSPUNTEN

Doel van onderhavig project was het vlakdekkend archeologisch opgraven van ca. 0,7 hectare in het noordelijke deel van het in totaal ca. 1,6 hectare groot projectgebied. Dit onderzoeksgebied werd geselecteerd door het agentschap Onroerend Erfgoed in navolging van het archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door All- Archeo bvba in november 2012. Uitgangspunten voor het onderzoek vormden de bijzondere voorwaarden opgenomen in de vergunning voor het uitvoeren van een archeologische opgraving te Harelbeke, Steenbrugstraat (2013/054).

In deze bijzondere voorwaarden zijn volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat is de archeologisch relevante geologische en bodemkundige opbouw? In hoeverre is de bodemopbouw intact? Is er sprake van bodemdegradatie en/of erosie, en wat vertelt dit over de intactheid van de sporen?
- Wat is de aard, datering en ruimtelijke samenhang van de verschillende elementen van de vindplaats?
- Wat zijn de verschillende landschappelijke elementen in het onderzoeksgebied? Hebben deze een invloed gehad op de locatiekeuze van de verschillende elementen van de vindplaats?
- Wat is de omvang en de ruimtelijke structuur van de aangetroffen nederzetting? Gaat het om één of meerdere erven en is er sprake van een fasering?
- Op welke manier zijn de nederzetting en het omliggende cultuurlandschap ingericht (verkavelingsgreppels, afsluitingen e.d.)? Is er een directe relatie met het landschap?
- Welke elementen omvatten de erven en hoe zijn ze gestructureerd (ev. in verschillende fasen)?
- In hoeverre kunnen er gebouwplattegronden worden herkend en kunnen er uitspraken worden gedaan met betrekking tot de typen gebouwplattegronden en de functionele en constructieve aspecten van deze gebouwen? Is er sprake van herstelfasen? Zijn er aanwijzingen voor interne organisatie binnen de gebouwen?
- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?
- Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering van de nederzetting, de functie van de site, de materiële cultuur en de bestaanseconomie van de nederzetting?

- Hoe past de vindplaats binnen het regionale landschap uit deze specifieke periode? Zijn deze vergelijkbaar met andere soortgelijke vindplaatsen uit eenzelfde periode of wijzen de resultaten op een specifieke functie of specifieke omstandigheden binnen de nederzetting?

### **1.3. RUIMTELIJKE SITUERING**

Het onderzoeksgebied ligt aan de Steenbrugstraat, op ca. 400m ten oosten van de dorpskern van Stasegem, deelgemeente van Harelbeke (prov. West-Vlaanderen) (fig. 1.1). Het ca. 0,7ha groot plangebied wordt begrensd door de Steenbrugstraat in het noorden en door de Reinaertstraat in het westen. Het omvat de percelen 405B en 410B van Sectie C, Afdeling 2, gemeente Harelbeke, deelgemeente Stasegem. Bij de aanvang van het onderzoek waren de betrokken percelen vrij van bebouwing en in gebruik als akkerland.

Binnen een ruimere geografische context situeert zich ten noorden van het onderzoeksgebied het natuurgebied De Gavers en ten zuiden ervan het Kanaal Bossuit- Kortrijk, dat de Schelde met de Leie verbindt.

Binnen het onderzoeksgebied variëren de maaiveldhoogtes tussen ca. 17,80 m en 16,30 m +TAW (Tweede Algemene Waterpassing). Het hoogste punt is daarbij gelegen aan de Steenbrugstraat, in zuidelijke richting helt het terrein af (max. 1,50 m verschil over een afstand van ca. 80m).

### **1.4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING**

#### **1.4.1. HISTORISCH-GEOGRAFISCHE DATA**

Om inzicht te krijgen in de landschapsinrichting en eventuele bewoning van het onderzoeksgebied tijdens de postmiddeleeuwse periode werden de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), beter gekend als de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen (1841) geconsulteerd. Op geen van beide kaarten is bewoning binnen het onderzoeksgebied weergegeven (fig. 1.2).

De Ferrariskaart situeert ter hoogte van het onderzoeksgebied landbouwgrond, gelegen vlakbij het toenmalige centrum van Stasegem aan de weg richting Oudenaarde. Ten (zuid)oosten van dit terrein staan enkele huizen weergegeven, behorend tot de parochies Stasegem of Steenbrugge. De wijze waarop de percelen binnen het onderzoeksgebied staan afgebeeld op beide kaarten is niet zo verschillend van de huidige situatie. Ze zijn noordwest- zuidoost gericht en staan haaks op de straat. Beide historische kaarten tonen het centrum van Stasegem, alsook een groepering van gebouwen met een omgrachting ten zuidwesten van het onderzoeksgebied. Het betreft hier een laatmiddeleeuwse site met walgracht (CAI locatiernr. 74567), waarvan de gebouwen en grachten deels bewaard zijn gebleven in een hedendaagse woning op het einde van de Nobelstraat.



#### 1.4.2. GEKENDE ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATSEN

In Harelbeke is een groot aantal archeologische vindplaatsen gekend. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) geeft minstens 50 locatienummers weer in een straal van nauwelijks 1,5 km rond het onderzoeksgebied (fig. 1.3). Het gaat zowel om opgravingen, prospectie- en toevalsvondsten als cartografische en luchtfotografische vaststellingen. Het merendeel van de vindplaatsen zijn in de Collegewijk gesitueerd, het centrum van de Romeinse *vicus* van Harelbeke(-Stasegem).

Sporadisch zijn als toevalsvondsten of bij archeologische opgravingen vondsten uit de Prehistorie aan het licht gekomen. De CAI geeft 11 dergelijke locaties weer. Slechts één daarvan situeert zich in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied (locatienr. 76531), op minder dan 500 m ten noorden ervan. Het betreft een vondstenconcentratie lithisch materiaal dat mogelijk dateert in het Finaal- Paleolithicum. De overige vindplaatsen situeren zich hetzij in de Collegewijk, hetzij in het gebied tussen het provinciedomein De Gavers en de Heerbaan. Dit zijn allen locaties die op een zandige verhevenheid in het landschap gelegen zijn (fig. 3.2).

Nagenoeg alle prehistorische artefacten aangetroffen in de Collegewijk (locatienrs. 70333, 70325, 70456, 74580, 74670, 76104 en 76589) dateren in het Neolithicum. Het betreft lithisch materiaal, waarvan enkele artefacten gedateerd zijn in het midden- en laat- Neolithicum, maar ook enkele aardwerkfragmenten en zelfs een fragment van een bronzen vlakbijl die in verband te brengen zijn met de laatneolithische Klokbekecultuur. In het gebied ten noorden van De Gavers zijn iets minder prehistorische artefacten gekend (locatienrs. 70315, 76060, 76592 en 77317). Het betreft telkens losse vondsten of vondstenconcentraties daterend aan het einde van het Paleolithicum, vroege Mesolithicum of (midden-) Neolithicum.

De Klokbekecultuur vormt voor Harelbeke de overgang naar de Bronstijd. Deze periode is over het algemeen slecht vertegenwoordigd in de onmiddellijke regio rond het onderzoeksgebied. De CAI geeft slechts twee vermeldingen (locatienrs. 71078 en 75149), op ruime afstand van de site aan de Steenbrugstraat. Eén van de vondsten betreft het bekende bronzen “karpertongzwaard” type Huelva, gevonden bij de bouw van de Nieuwe brug over de Leie aan de Vlasstraat.

Voor de IJzertijd zijn er opnieuw iets meer vindplaatsen gekend (locatienrs. 70194, 70456, 74670, 75117 en 156576). Het gaat telkens om fragmenten aardewerk, doorgaans aangetroffen in kleine of grote (afval)kuilen. Zo is op het perceel ten westen van en grenzend aan het onderzoeksgebied een dergelijke kuil aangetroffen met fragmenten versierd en besmeten aardewerk uit de IJzertijd, evenals beenderresten van kip en geit of schaaap (locatienr. 75117). De overige vindplaatsen zijn gelegen in de Collegewijk. Daar is onder andere een vermoedelijke afvalkuil aangesneden gevuld met nederzettingsafval uit de vroege IJzertijd (700-500 v.Chr.) (locatienr. 70194). Ondanks al deze vondsten zijn tot op heden geen duidelijke nederzettingelementen uit de IJzertijd, zoals greppels en woonstructuren, ontdekt in Harelbeke. Op het industrieterrein en windmolenpark Evolis aan de E17 richting Kortrijk zijn wel bewoningssporen uit de overgangperiode late IJzertijd/vroege Romeinse periode aangesneden (K. Sturtewagen *et al.* 2009).

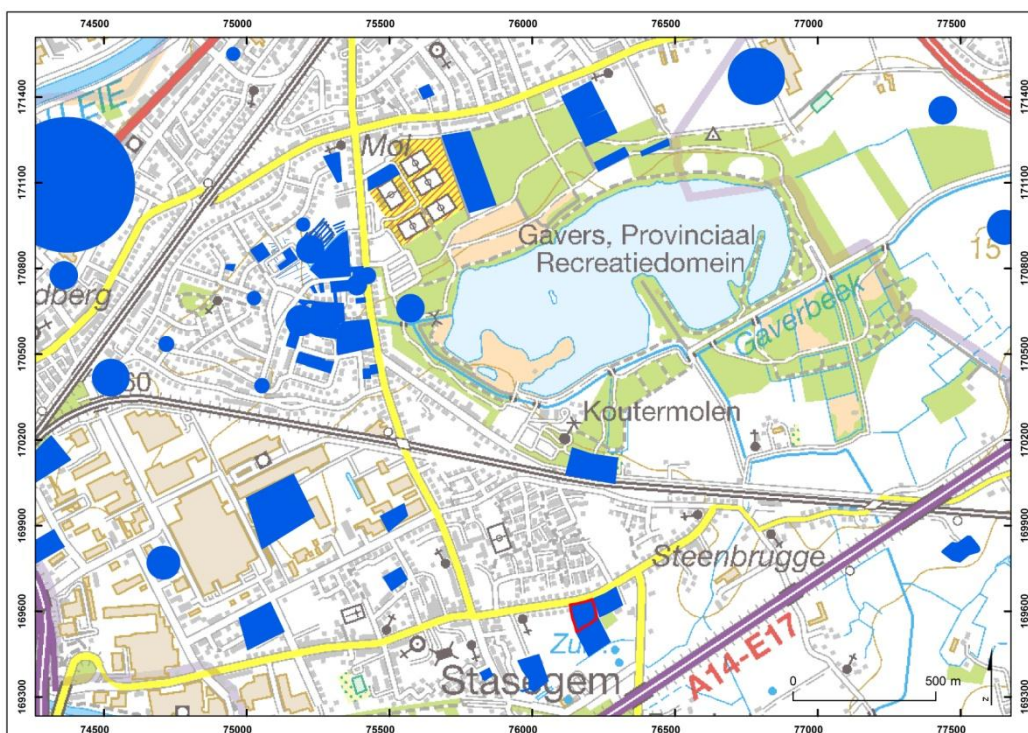
Het gros van de gekende vindplaatsen in Harelbeke dateert in de Romeinse tijd en situeert zich in en direct nabij de Collegewijk, in de *vicus* van Harelbeke(-Stasegem). Op zijn hoogtepunt zou de *vicus* mogelijk een oppervlakte van 5 à 6 hectare beslaan hebben, begrensd door De Gavers en de Gaverbeek, de weg Kortrijk- Velzeke en het grafveld aan de Molhoek (Deconynck *et al.* 2012: 22). Er wordt aangenomen dat de *vicus* bestaan heeft tussen 70 n.Chr. en 275/276 n.Chr., doorheen vrijwel de volledige midden- Romeinse periode.

Bijna alle vindplaatsen in de Collegewijk (locatienrs. 70208, 70325, 70327, 70328, 70333, 70338, 74580, 76104, 76666, 150126, 150815, 150816, 156580, 157570 en 158505) evenals in de zone

tussen De Gavers en de Heerbaan (locatienrs. 71092, 76060 en 77317) dateren in deze fase van de Romeinse tijd. Van de bewoningskernen waaruit de *vicus* is gegroeid is in de CAI slechts weinig terug te vinden.

De periode vanaf de late Romeinse tijd tot aan de late Middeleeuwen vormt een groot hiaat in de kennis van de bewoningsgeschiedenis van Harelbeke. Voor de vroege Middeleeuwen is er bij de CAI slechts één vindplaats gekend (locatienr. 76666). Het betreft twee evenwijdige grachten, die volgens Van Doorselaer in deze periode te dateren zijn. In het gebied direct ten noorden van De Gavers zijn nog twee meldingen (locatienrs. 76060 en 157598). Het gaat daarbij respectievelijk om één fragment Pingsdorfaardewerk (10<sup>e</sup> tot 12<sup>e</sup> eeuw) en een losse vondst van aardewerk met een ruime datering in de Middeleeuwen. Ten westen van de Collegewijk zijn in een afvalkuil nog enkele fragmenten Pingsdorfaardewerk (10<sup>e</sup> tot 12<sup>e</sup> eeuw) aangetroffen (locatienr. 70332).

Vanaf de late Middeleeuwen is de bewoning in Harelbeke weer goed gedocumenteerd, met een groot aantal gekende sites met walgracht (locatienrs. 73538, 74566, 74567, 74568, 74576, 74577, 74578, 74579, 74580, 74582, 74583, 74584, 74585, 74586, 76104). Vele daarvan situeren zich op minder dan 1 km van het onderzoeksgebied. Een aantal bevinden zich ook in de Collegewijk, zoals het verdwenen Goed Ter Halle (locatienr. 74580).



*Figuur 1.3: detail van de CAI met aanduiding van het projectgebied in het rood en de CAI-locaties in het blauw. In de Collegewijk, direct ten westen van De Gavers, is een duidelijke concentratie aan vindplaatsen waar te nemen.*

### 1.4.3. ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK

Naar aanleiding van de toekomstige verkavelingen op twee percelen (ca. 1,65 ha) gelegen aan de Steenbrugstraat te Stasegem (Harelbeke, W.-VI.), vond op 20 en 21 november 2012 in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed op de terreinen een archeologisch vooronderzoek plaats door middel van het trekken van proefsleuven. Het vooronderzoek is uitgevoerd door All- Archeo bvba (Reyns. *et al.* 2012).

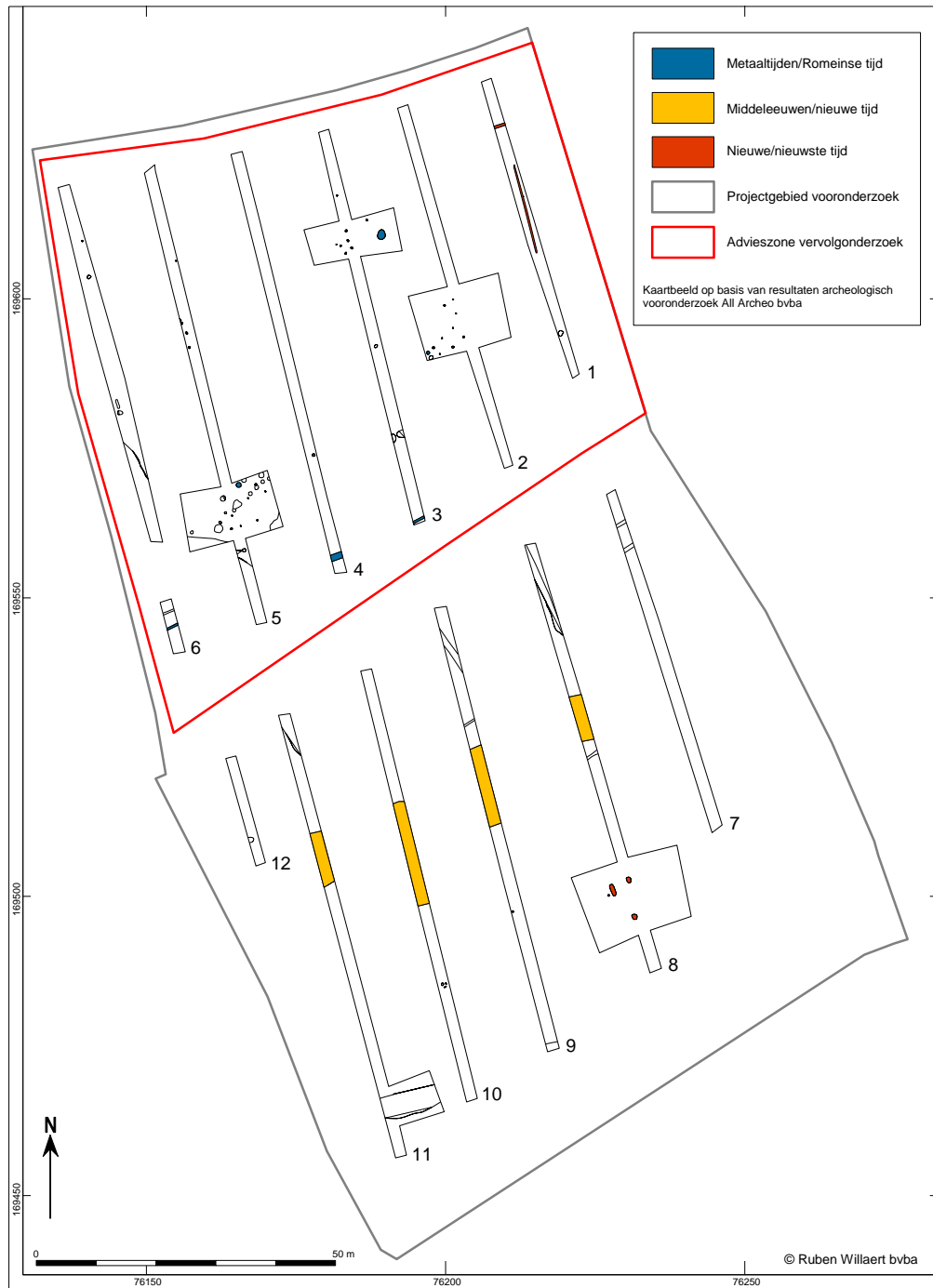
Op basis van de archeologische resultaten van het vooronderzoek deelden de onderzoekers het plangebied op in twee zones: een noordelijke en zuidelijke zone, min of meer gelijklopend aan de huidige percelen. In de hoger gelegen, noordelijke zone (fig. 1.4) brachten de 6 aangelegde proefsleuven en 3 aanvullende kijkvensters een verspreide densiteit aan kuilen en paalkuilen aan het licht. Uit de vulling van sommige van deze sporen is handgevormd aardewerk gerecupereerd, zodat een voorlopige datering in de IJzertijd of Romeinse periode voorop werd gesteld. Er zijn twee vierpalige spiekerstructuren herkend, in de kijkvensters aan sleuven 2 en 3. Ook in het kijkvenster ter hoogte van sleuf 5 kwamen meerdere paalkuilen aan het licht, met een schijnbaar rechtlijnige palenzetting ten opzichte van elkaar (Reyns *et al.* 2012: 20). De precieze aard en omvang van de vermoedelijke structuur kon niet worden vastgesteld. Helemaal in het zuiden van de noordelijke zone is nog een noordwest- zuidoost gerichte greppel aangesneden, met een randfragment van een *dolium* en enkele fragmenten handgevormd aardewerk in de vulling. De greppel werd in de Romeinse periode gedateerd en als een mogelijke erfafbakening geïnterpreteerd.

Voorbij deze greppel, op het zuidelijke en lager gelegen perceel, zijn in de 6 aangelegde sleuven en 2 aanvullende kijkvensters diverse greppels aangetroffen. Ze hebben een noordwest- zuidoost of noordoost- zuidwest oriëntatie en een breedte tussen 55 cm tot ca. 13,5 m (Reyns *et al.* 2012: 21). Een brede (noord)west- (zuid)oost gerichte greppel of gracht is op basis van de aanwezigheid van twee wandfragmenten hard gebakken, grijs gedraaid aardewerk in de vulling gedateerd in de Middeleeuwen of Nieuwe Tijd. Een wandfragment handgevormd aardewerk uit een gelijkaardig georiënteerde greppel in het kijkvenster aan sleuf 11 zou mogelijk residueel zijn. Behalve diverse greppels zijn op het zuidelijke terrein nog twee kleine clusters van kuilen en een klein paalspoor aangesneden, waaraan de onderzoekers een datering in de Nieuwe of Nieuwste Tijd gekoppeld hebben. De greppels zouden grotendeels verband houden met de drainage van de nattere grond op het zuidelijke terrein (Reyns *et al.* 2012: 23).

Op basis van bovenstaande resultaten is door de onderzoekers een advieszone voor een vervolgonderzoek opgesteld, dat grotendeels samenvalt met het noordelijke perceel. Gezien de greppel in het zuiden van deze zone als een mogelijke erfafbakening is geïnterpreteerd, is de zuidelijke grens van de advieszone net voorbij deze greppel geplaatst. Het Agentschap Onroerend Erfgoed (OE) heeft dit advies gevolgd.

Uit de resultaten van het archeologisch vooronderzoek blijkt dat voor het te onderzoeken gebied sprake is van een duidelijk lagere sporendensiteit dan wat doorgaans wordt aangetroffen binnen de grenzen van de Romeinse *vicus*. De aanwezigheid van twee spiekers en een greppel wijzen in de richting van een boerderij of woonerf uit de IJzertijd of Romeinse periode, waarvan het hoofgebouw mogelijk in de palencluster van het kijkvenster aan sleuf 5 dient te worden gezocht.

Indien het een woonerf uit de IJzertijd betreft kan dit interessante informatie opleveren voor de kennis van de bewoningsgeschiedenis van Harelbeke. Met uitzondering van de Evolis- site aan de E17 richting Kortrijk zijn er nauwelijks tot geen woon- en opslagstructuren of greppels behorende tot deze archeologische periode gekend in Harelbeke(-Stasegem).



Figuur 1.4: grondplan van het vooronderzoek (o.b.v. Reyns et al. 2012: 29, Fig. 29) met aanduiding van de advieszone voor het vervolgonderzoek

## 1.5. OPBOUW VAN HET RAPPORT

Na dit inleidend hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden (hoofdstuk 2) en een beschrijving van de fysisch- geografische context (hoofdstuk 3). Vervolgens wordt ingegaan op de archeologische bodemsporen aangetroffen binnen het onderzoeksgebied. Dit gebeurt per vertegenwoordigde archeologische periode en in chronologische volgorde: Prehistorie, midden tot late Bronstijd, vroege tot begin late IJzertijd, (vroeg-) Romeinse periode, Merovingische en Karolingische periodes, late Middeleeuwen en Eerste Wereldoorlog. In hoofdstuk 12 volgt er een synthese van de bekomen onderzoeksresultaten.

Met betrekking tot de beschrijving van de archeologische sporen en structuren dient te worden vermeld dat enkele structuren waarvan de datering onzeker of niet gekend is omwille van de opbouw van het rapport toch zijn onderverdeeld bij een bepaalde archeologische periode. Dit is het geval voor een kringgreppel, aangetroffen in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied. Een absolute datering voor deze context in het midden Neolithicum is hoogstwaarschijnlijk incorrect. Toch zal de kringgreppel binnen het prehistorische luik worden beschreven. Daarnaast zijn in het onderzoeksgebied 7 spiekerstructuren herkend. Eén daarvan dateert wellicht in de Karolingische periode en 2 in de vroege tot begin late IJzertijd. Voor de overige 4 spiekers is er geen absolute of relatieve datering voorhanden. Ze worden besproken onder het luik van de vroege tot begin late IJzertijd (hoofdstuk 6.1.4).

STEENTIJDEN	PALEOLITHICUM	1.000.000/500.000 - 9500 v.Chr.
	MESOLITHICUM	9500 - 4000 v.Chr.
	NEOLITHICUM	
	VROEG- NEOLITHICUM	5300 - 4800 v.Chr.
	MIDDEN- NEOLITHICUM	4500 - 3500 v.Chr.
	LAAT- NEOLITHICUM	3500 - 3000 v.Chr.
	FINAAL- NEOLITHICUM	3000 - 2000 v.Chr.
BRONSTIJD	VROEGE BRONSTIJD	2100/2000 - 1800/1750 v.Chr.
	MIDDEN- BRONSTIJD	1800/1750 - 1050 v.Chr.
	LATE BRONSTIJD	1050 - 800 v.Chr.
IJZERTIJD	VROEGE IJZERTIJD	800 - 475/450 v.Chr.
	LATE IJZERTIJD	475/450 - 57 v.Chr.
ROMEINSE TIJD	VROEG- ROMEINSE TIJD	57 v.Chr. - 69
	MIDDEN- ROMEINSE TIJD	69 - 284
	LAAT- ROMEINSE TIJD	284 - 402
MIDDELEEUWEN	VROEGE MIDDELEEUWEN	
	FRANKISCHE PERIODE	5de E - 6de E
	MEROVINGISCHE PERIODE	6de E - 1ste helft 8ste E
	KAROLINGISCHE PERIODE	2de helft 8ste E - 9de E
	VOLLE MIDDELEEUWEN	10de E - 12de E
	LATE MIDDELEEUWEN	13de E - 15de E
NIEUWE TIJD		16de E - 18de E
NIEUWSTE TIJD		19de E - 20ste E
EERSTE WERELDOORLOG		1914 - 1918

Figuur 1.5: chronologisch overzicht van de (besproken) archeologische periodes, o.b.v. de Onderzoeksbalans Archeologie van Onroerend Erfgoed Vlaanderen



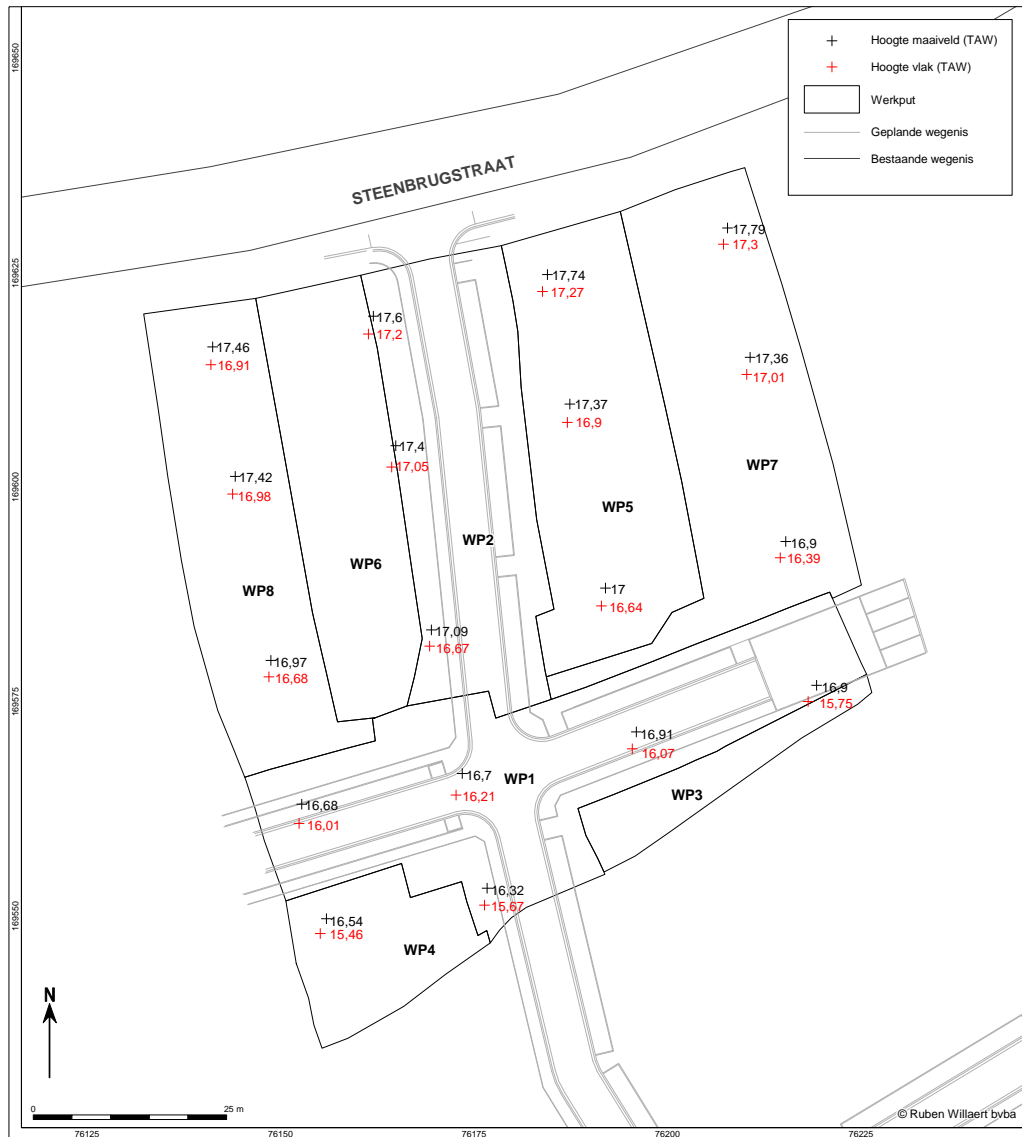
## **2. METHODE**

### **2.1. VELDWERK**

Het onderzoeksgebied werd geïnventariseerd door middel van een vlakdekkende opgraving. De archeologische inventarisatie is uitgevoerd conform de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor een archeologische opgraving 2013/054.

#### **2.1.1. PUTTENPLAN**

Het onderzoeksterrein (ca. 0,7 ha) is vlakdekkend opgegraven door middel van acht werkputten (fig. 2.1). Bij een eerste fase van het onderzoek zijn twee werkputten aangelegd op het geplande wegtracé: werkput 1 (ca. 1430 m<sup>2</sup>) volgens een noordoost- zuidwest oriëntatie en werkput 2 (ca. 1000 m<sup>2</sup>) volgens een noordwest- zuidoost oriëntatie. Bij aanvang van de tweede onderzoeksfase zijn ten zuiden van werkput 1 twee kleinere werkputten aangelegd: werkput 3 (220 m<sup>2</sup>) en werkput 4 (ca. 370 m<sup>2</sup>). De resterende vier werkputten (5 t.e.m. 8) zijn aangelegd aan weerskanten van werkput 2, volgens eenzelfde oriëntatie en met afmetingen van ca. 20 m bij 60 m. Een aantal werkputten wijkt van deze afmetingen af vanwege de terreinomstandigheden of omwille van de aanwezigheid van archeologische structuren op de grens van de werkput.



Figuur 2.1: puttenplan met aanduiding van het geplande wegtracé, de werkputten, maaiveldhoogtes (zwart) en hoogtes van de aangelegde archeologische vlakken (rood)

### 2.1.2. AANLEG OPGRAVINGVLAK, DOCUMENTATIE EN BEWERKING SPOREN

De opgravingvlakken zijn machinaal aangelegd met een 32- tons rupskraan. Telkens is daarbij één sporenvlak aangelegd, tenzij de specifieke omstandigheden de aanleg van een tweede vlak vereisten. Dit was bijvoorbeeld het geval in de zone rond een greppel in werkput 7. Bij de afwerking van deze noordwest- zuidoost georiënteerde greppel zijn op een dieper niveau een aantal kleine paalkuilen aangesneden. Vervolgens is over het gehele verloop van de greppel een tweede vlak aangelegd teneinde deze palenrij volledig in beeld te brengen (fig. 10.2).

De diepte van het aangelegde opgravingvlak ten opzichte van het huidige maaiveld varieert over het projectgebied: in het noordelijke en hoger gelegen deel van het terrein ligt de aanlegdiepte tussen 40 cm en 50 cm onder het maaiveld, daar waar dit in het zuidelijke en lager gelegen deel van het terrein schommelt tussen 50 cm en 115 cm onder het maaiveld (fig. 2.1). Het opgravingvlak is steeds aangelegd op de top van de weinig verweerde, natuurlijke bodem. Daarbij vindt de aanleg van het archeologisch vlak laagsgewijs plaats, opdat sporen die op een hoger niveau zichtbaar zijn herkend kunnen worden.

Na de aanleg van een vlak zijn telkens het vlak en de afzonderlijke sporen gefotografeerd, waarna de sporen zijn ingekrast en genummerd. Vervolgens zijn de sporen ingemeten en beschreven met behulp van een *robotic Total Station (rTS)*. Zowel de maaiveldhoogtes als de hoogtematen van de archeologische vlakken zijn ingemeten in een grid van ca. 5 m x 5 m. Na het inmeten van een vlak zijn alle antropogene sporen gecoupeerd, met uitzondering van duidelijk recente sporen zonder informatieve waarde voor het archeologisch verhaal. Van de natuurlijke sporen werd een selectie gecoupeerd ter bevestiging van hun natuurlijke aard. Alle sporen die in coupe dieper dan 10 cm onder het opgravingsvlak bewaard waren zijn gefotografeerd, ingetekend op schaal 1:20, opnieuw beschreven en geïnterpreteerd. Sporen die minder dan 10 cm diep bewaard bleven zijn niet ingetekend, hetzij ze tot een structuur behoorden. Na documentatie is de resterende vulling van elk spoor leeggehaald teneinde eventueel vondstmateriaal te recupereren. Aangetroffen vondstmateriaal is ingezameld per vulling per spoor en op de locatie van dit spoor ingemeten m.b.v. de *rTS*. Vondsten die niet meteen aan specifieke sporen te relateren waren (losse vondsten), alsook alle vuursteenfragmenten, metaal- en glasvondsten zijn verzameld als puntvondst en ingemeten met de *rTS*. Alle herkende crematiegraven zijn ingetekend in het vlak op schaal 1:10, op basis van een as uitgezet op twee meetpennen, ingemeten m.b.v. de *rTS*. Het verdiepen van deze sporen gebeurde indien nodig laagsgewijs, waarbij elk vlak met een metaaldetector werd gescand. In het geval van Romeinse brandrestengraven is bij het couperen rekening gehouden met de eventuele aanwezigheid van een nis. Van zekere en vermoedelijke grafcontexten is de vulling altijd integraal verzameld en bij de verwerkingsfase nat uitgezeefd<sup>1</sup> op zoek naar bot- en vondstmateriaal. Uit de vulling van sporen met gunstige condities en/of gerelateerd aan structuren werden houtskool- en botanische monsters genomen met het oog op <sup>14</sup>C- datering en landschapsreconstructie.

Metaaldetectie is uitgevoerd in twee fasen. In eerste instantie zijn de archeologische sporen in het vlak op de aanwezigheid van metaal gecontroleerd. De locaties waar metaal gedetecteerd is, zijn gemarkeerd. In tweede instantie is een bijkomende detectie uitgevoerd bij het couperen en leeghalen van de archeologische sporen met een markering en diepere structuren zoals greppels en waterhoudende kuilen/depressies.

### **2.1.3. FYSISCH-GEOGRAFISCH ONDERZOEK**

Het fysisch- geografisch onderzoek is verlopen in twee fasen. Voorafgaand aan het veldwerk zijn bij een bureaustudie de Quartairgeologische kaart en de Bodemkaart van Vlaanderen bestudeerd voor het projectgebied en vergeleken met de profielopbouw zoals vastgesteld bij het vooronderzoek. Tijdens het veldwerk zijn verspreid over het onderzoeksterrein bijkomend 10 profielen van elk 1 m breed gezet. De locatie van deze profielkolommen is zo gekozen dat ze representatief zijn voor de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied. In het zuidwesten van de site is ter hoogte van een opvallende bodemkundige situatie een extra lengteprofiel gezet. Alle profielkolommen zijn gefotografeerd, ingetekend op schaal 1:20 en beschreven. Voor de resultaten van dit deel van het onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk 3.

---

<sup>1</sup> Op 3 maaswijdtes (3 mm, 2,5 mm en 0,5 mm) en met uitzondering van een controlestaal van 10L

## 2.2. VERWERKING

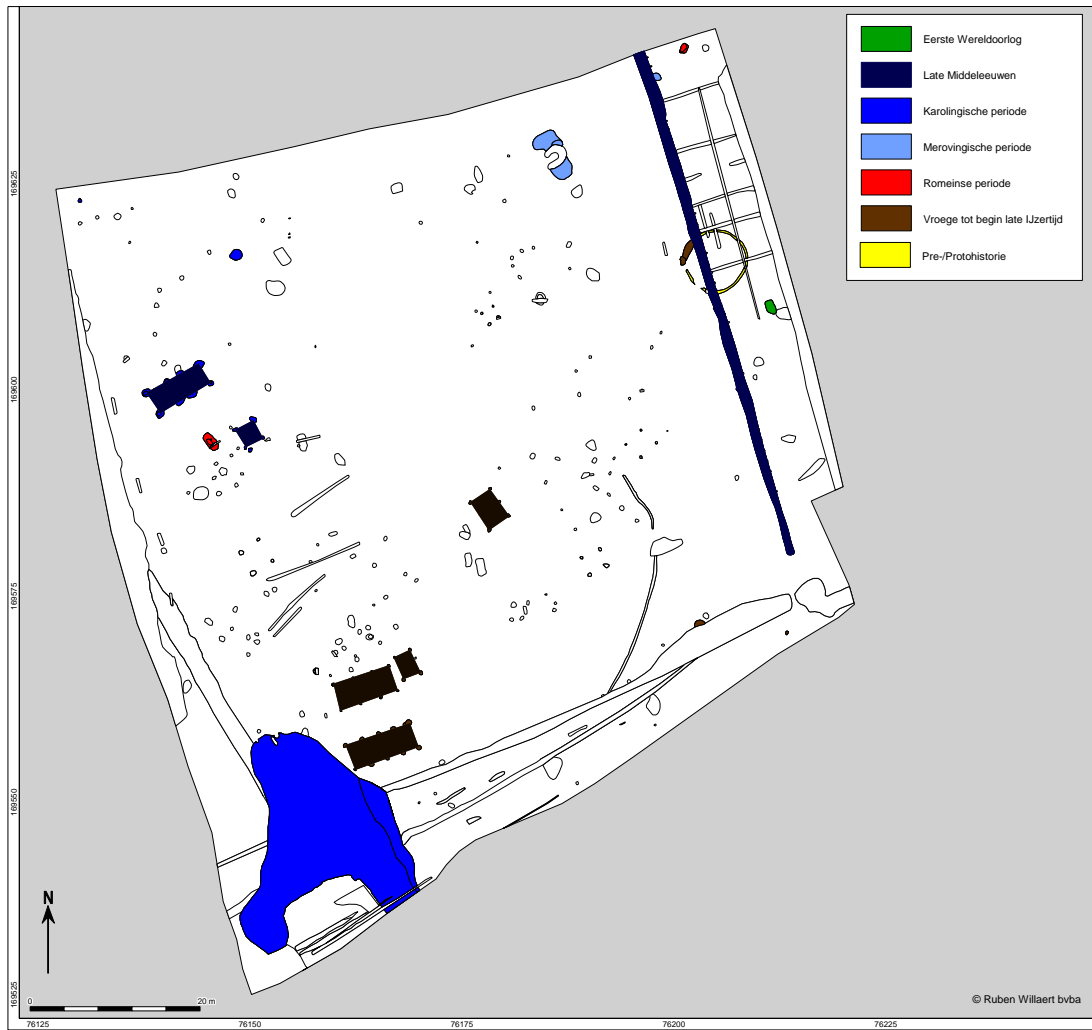
### 2.2.1. IDENTIFICATIE EN PERIODISERING VAN DE SPOREN EN STRUCTUREN

Tijdens de opgraving zijn in totaal 537 sporen geregistreerd (fig. 2.2). Na eliminatie van zowel de natuurlijke bodemsporen als recente verstoringen resteren 279 archeologische sporen. Het gaat om paalkuilen (PK), kuilen (KL), greppels (GR), een kringgreppel (KG), crematiegraven (CR), grafcontexten (GF), een depressie of poel (PO) en aardewerkconcentraties (AWC). Op basis van de morfologie en de ruimtelijke samenhang van de sporen zijn uiteindelijk 22 structuren of analyse-eenheden gedefinieerd: gebouwstructuren (STR01-03), spiekers (SP01-07), greppels (GR01-05), een poel (PO01), crematies (CR01-02), vermoedelijke grafcontexten (GF01-02), een kringgreppel (KG01) en een bomkrater (BK01). Daarnaast zijn nog kuilenzwormen (KZ) en palenzwormen (PZ) benoemd, waar respectievelijk potentieel gelijktijdige kuilen of potentieel gelijktijdige paalkuilen clusteren.

De structuren, overige (paal)kuilen en vondsten vertegenwoordigen verschillende archeologische periodes: Steentijden, midden- tot late Bronstijd, vroege tot begin late IJzertijd, (vroeg-)Romeinse periode, Merovingische en Karolingische periodes, late Middeleeuwen en Eerste Wereldoorlog. De structuren, sporen en vondsten van de verschillende periodes komen hetzij eerder geïsoleerd hetzij geclusterd voor binnen bepaalde zones van het onderzoeksgebied (fig. 2.3). De Steentijden zijn vertegenwoordigd door een aantal vuurstenen artefacten die vooral in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied aangetroffen zijn. Tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied werd een kringgreppel aangesneden, waarvan de datering onzeker is. Sporen uit de midden- tot late Bronstijd zijn beperkt tot aardewerk uit enkele kuilen in het meest noordelijke deel van de site. De (vroege tot begin late) IJzertijd is de best vertegenwoordigde periode. Structuren en andere sporen uit deze periode zijn hoofdzakelijk geconcentreerd in de zuidelijke, lager gelegen delen van de site. Tegen de westelijke grens van het onderzoeksgebied is een brandrestengraf uit de vroeg- Romeinse periode aangesneden. Voor een tweede brandrestengraf in het noordoosten van de site is slechts een ruime datering in de Romeinse periode gekomen. De vroege Middeleeuwen dient te worden onderverdeeld in twee vertegenwoordigde fasen. Uit de Merovingische periode zijn er twee vermoedelijke grafcontexten in het noordoosten van het onderzoeksgebied aangesneden. Het gaat daarbij om dezelfde contexten waaruit Bronstijdaardewerk is verzameld. Of het daarbij om inhumaties dan wel crematies gaat is niet helemaal duidelijk. Sporen uit de Karolingische periode zijn dan weer uitsluitend in het westen van het onderzoeksgebied vastgesteld. Het betreft daarbij restanten van een hoofdgebouw en minstens één spieker. In de zuidwestelijke hoek van de site is bovendien een poel aangesneden waarvan één vullinglaag werd gedateerd tot diezelfde periode. Uit de late Middeleeuwen vermelden we nog een greppel met palenrij die in het uiterste oosten van het onderzoeksgebied vrijwel de hele site doorkruist in een noordwest- zuidoost richting. Tot slot is tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied een bomkrater aangesneden met een niet gedetoneerd projectiel uit de Eerste Wereldoorlog.



Figuur 2.2: overzichtkaart van de site met aanduiding van de vastgestelde bodemsporen



Figuur 2.3: faseringskaart van de site (Opgelet: enkel structuren/contexten waarvan de datering zeker is zijn aangeduid op deze kaart)

### 2.2.2. MATERIAALSTUDIE

Een eerste fase van materiaalstudie bestond uit een basisinventarisatie van de vondsten, waarbij de vondsten werden opgesplitst per materiaalcategorie, geteld en gewogen. Tijdens deze basisinventarisatie is een eerste poging ondernomen om tot een globale datering voor het aardewerk-ensemble te komen. De verzamelde gegevens zijn ingevoerd in een databank (zie bijlage 7 op de bijgevoegde CD-ROM).

Het materiaal afkomstig uit de structuren of analyse- eenheden en een selectie andere sporen is door materiaalspecialisten gescand<sup>2</sup>, waarna de databank is aangepast aan de nieuwe inzichten. Eens de absolute dateringen voor een aantal structuren zijn ontvangen, is opnieuw een selectie aan materiaal voorgelegd aan de betrokken specialisten. Dit gebeurde binnen het kader van een aantal vragen rond de absolute datering van de kringgreppel en de interpretatie van welbepaalde contexten of structuren.

Tijdens het archeologisch onderzoek aan de Steenbrugstraat te Harelbeke(-Stasegem) werden in totaal 491 fragmenten aardewerk aangetroffen. Ze wegen samen 6,114 kg. Alle fragmenten zijn afkomstig van vaatwerk. Het merendeel daarvan betreft handgevormd aardewerk dat gekoppeld kan worden aan de occupatie binnen het onderzoeksgebied tijdens de vroege tot het begin van de late IJzertijd. Een aantal fragmenten uit specifieke contexten (kuilen) lijken te dateren in de midden- tot late Bronstijd. De overige aardewerkfragmenten getuigen van bewoning- of andere activiteiten binnen het projectgebied in de (vroeg-)Romeinse periode, de vroege Middeleeuwen en de late Middeleeuwen.

Naast het aardewerk zijn nog andere materiaalcategorieën aangetroffen tijdens het veldwerk. In totaal zijn 33 vuursteenfragmenten gerecupereerd, waarbij het zowel losse vondsten betreft als materiaal afkomstig uit natuurlijke en antropogene sporen. Voor een overzicht van de vuursteen-vondsten wordt verwezen naar hoofdstuk 4.1. Onder de materiaalcategorie van het natuursteen zijn in totaal 41 fragmenten (ca. 4560 gr.) aangetroffen, waaronder 12 maalsteenfragmenten (ca. 1360 gr.) en een slijpsteen. Bij het bouwmetaal tellen we 29 fragmenten (ca. 870 gr.), waarbij 6 tegulafragmenten. Onder de metaalvondsten zijn 53 al dan niet volledige objecten aangetroffen (ca. 1860 gr.), waarvan 30 stuks een recente datering hebben gekregen (ca. 1160 gr.). Tussen de overige objecten zijn er onder andere een obus, fibulafragmenten, spijkers of nagels en meerdere elementen van gordelbeslag uit de Merovingische periode. Deze laatste objecten zijn afkomstig uit een sporencluster in het noorden van werkput 5. Uit dit cluster zijn tevens een aantal fibulafragmenten en een ensemble van 6 kralen afkomstig. De kralen vormen meteen de categorie van glasvondsten aangetroffen binnen het onderzoeksgebied, hoewel zeker één kraal uit keramiek is vervaardigd. In hoofdstuk 8.1 worden deze vondsten meer in detail besproken.

---

<sup>2</sup> Het materiaal is voorgelegd aan specialisten van de Universiteit Gent: W. De Clercq voor de Middeleeuwen en Romeinse periode, G. De Mulder voor de Bronstijd en IJzertijd en Ph. Crombé voor het oudst vermoede aardewerk en de silex-fragmenten

## 2.3. BIJKOMEND ONDERZOEK

### 2.3.1. RADIOKOOLSTOFDATERING

Tijdens het archeologisch veldwerk zijn verschillende monsters voor  $^{14}\text{C}$ -datering genomen. Dit is standaard het geval voor één of meerdere paalkuilen per gebouwstructuur, voor crematiegraven of andere vormen van grafcontexten, voor waterhoudende sporen die belangrijke informatie met betrekking tot het landschap kunnen opleveren en voor alle contexten die omwille van hun aard, vulling en/of positie binnen het onderzoeksgebied opvallen.

Uiteindelijk zijn 6 monsters geselecteerd voor  $^{14}\text{C}$ -datering. Het gaat daarbij om een paalkuil van een gebouwstructuur (STR01), een kringgreppel (KG01) en een kuil die de kringgreppel oversnijdt ter hoogte van een vermoedelijke onderbreking in zijn verloop (KL01), een crematiegraf (CR01) en een vermoedelijke grafcontext (GF02) en tot slot de onderste vullinglaag van een poel (PO01). Het materiaal geselecteerd voor datering betreffen bij vier contexten houtskoolfragmenten, die in alle gevallen reeds op het terrein zijn ingezameld. Ze zijn dus niet afkomstig uit zeefmonsters. Het crematiegraf (CR01) werd gedateerd op verbrand botmateriaal, dat in een grote hoeveelheid in de context is aangetroffen. Een datering voor de onderste vullinglaag van de poel gebeurde op plantaardig materiaal afkomstig uit het bulkmonster en/of de pollenbak ingezameld voor natuurwetenschappelijk onderzoek.

De  $^{14}\text{C}$ -dateringen zijn uitgevoerd door M. Boudin aan het  $^{14}\text{C}$ -laboratorium van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) in Brussel. Voor alle contexten is een absolute datering bekomen, die doorgaans perfect overeenstemmen met het vondstmateriaal. Slechts in het geval van GF02 is een datering in de vroege Middeleeuwen bekomen waar op basis van het materiaal eerder een datering in de Brons- of IJzertijd verwacht werd. Een absolute datering in het midden-Neolithicum voor de kringgreppel is naar alle waarschijnlijkheid foutief. Voor een overzicht van de resultaten wordt verwezen naar bijlage 1.

### 2.3.2. PALEOBOTANIE

In het zuidwesten van het onderzoeksgebied is een waterhoudende poel (PO01) aangesneden, met een opvullinggeschiedenis in 6 verschillende lagen. Deze lagen zijn bemonsterd door middel van bulkmonsters en een pollenbak. Uiteindelijk werden de onderste lagen van de poel (lagen 3 en 4) geselecteerd voor pollenanalyse en macrobotanisch onderzoek.

Aanvankelijk is een waardering van de stalen met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek uitgevoerd, met positieve resultaten. Tijdens de waarderingsfase zijn uit de onderste laag van de poel (laag 4) reeds resten van plantaardige materialen geselecteerd voor  $^{14}\text{C}$ -datering.

Het waarderend onderzoek, de selectie van plantaardig materiaal voor  $^{14}\text{C}$ -datering, de pollenanalyse en het macrorestenonderzoek zijn uitgevoerd door F. Verbruggen van *Biax Consult* (Zaandam, Nederland). Uit de  $^{14}\text{C}$ -datering blijkt de onderste laag van de poel zich te hebben gevormd in de Karolingische periode (bijlage 1). De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek leverden informatie op met betrekking tot het landschap in de directe omgeving van de poel en het gebruik van cultuurgewassen door de toenmalige bewoners van Harelbeke in de nabijheid van deze poel. Voor een overzicht van de resultaten van dit onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk 9.3 en vooral bijlage 3.



### **2.3.3. FYSISCH- ANTROPOLOGISCH ONDERZOEK**

Uit een vroeg- Romeins brandrestengraf (CR01) in het westen van het onderzoeksgebied is een grote hoeveelheid verbrand botmateriaal (ca. 800 gr.) gerecupereerd. De context bood dan ook een unieke kans om via fysisch- antropologisch onderzoek informatie te krijgen met betrekking tot de overleden persoon en diens begraafing in het bijzonder en in ruimere zin omtrent de Gallo-Romeinse begrafenisrituelen.

Dit botmateriaal werd opgestuurd naar en onderzocht door dr. E. Smits van Smits Antropologisch Bureau (Amsterdam, Nederland). Voor een overzicht van de resultaten van dit onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk 7.1.1 en vooral bijlage 2.

### **2.3.4. CONSERVATIE EN RESTAURATIE**

Uit de vulling van een sporencluster in het noorden van het onderzoeksgebied (GF01) zijn enkele objecten gekomen van bijzondere aard. Het betreft gordelbeslag, kralen en fibulafragmenten die thuis horen in een grafinoedel uit de Merovingische periode. De objecten werden geselecteerd voor conservatie en restauratie. Van een aantal sterk gecorrodeerde ijzeren objecten afkomstig uit de vulling van een vroeg- Romeins brandrestengraf (CR01) werd vermoed dat het nagels zijn. Via röntgenfoto's van de objecten kon dit bevestigd worden. Eén object dat net buiten de vulling van het graf leek te zitten bleek een ijzeren plaatje te zijn dat mogelijk als een onderdeel van kistbeslag te interpreteren is. Het is eveneens geselecteerd voor verdere behandeling.

De geselecteerde objecten voor conservatie en restauratie zijn opgestuurd naar conservatrice N. Cleeren (L&C Archaeological Conservation). Door middel van röntgenopnames is reeds voor het merendeel van de metalen objecten de aard kunnen worden bepaald. Voor een overzicht van de contexten en de objecten wordt verwezen naar hoofdstukken 7.1.1 en 8.1.1 evenals bijlage 4.

### 3. FYSISCHE GEOGRAFIE

#### 3.1. SITUERING OP DE BODEM- EN QUARTAIRGEOLOGISCHE KAARTEN

Harelbeke en Stasegem behoren fysisch- geografisch tot het Leie- Schelde- interfluvium met een noordelijke overgang naar de alluviale Leievallei<sup>3</sup>. Het landschap wordt er gekenmerkt door een zwak golvend reliëf. Het ontstaan van dit reliëf hangt nauw samen met de geschiedenis van de Vlaamse Vallei, waartoe ook de vlakte van de Leie behoort<sup>4</sup>.

De Vlaamse Vallei is ontstaan tijdens de laatste ijstijden, toen het zeeniveau lager lag en rivieren zoals de Schelde en de Leie zich een weg baanden richting het westen. Doorheen het Quartair, met een opeenvolging van glaciale en interglaciale periodes, is er een constante afwisseling van het afzetten en opnieuw uitschuren van sedimenten in de Vlaamse Vallei. In een latere fase van het Quartair (Laat- Pleistoceen) is de Vlaamse Vallei uiteindelijk grotendeels opgevuld.

In Harelbeke is zo een microreliëf ontstaan, met een afwisseling van kleine ruggen en dalen, die van het zuidwesten naar het noordoosten lopen en een hoogteverschil hebben van slechts een paar meter (Matton & Ferfers 1993: 13). De Leie en de Gaverbeek hebben hun eigen valleien uitgesneden. Aan de randen van deze valleien liggen kleine zandruggen of zandige verhevenheden die in het verleden veel menselijke activiteit hebben aangetrokken (fig. 3.2). Het projectgebied aan de Steenbrugstraat ligt deels op de top maar vooral op de zuidelijke helling van een zandige verhevenheid in het landschap.

De Quartairgeologische kaart van Vlaanderen (schaal 1:50.000) (fig. 3.1) situeert het volledige onderzoeksterrein in een zone met profieltype 1: eolische afzettingen (die voor de noordelijke en centrale gedeeltes van Vlaanderen uit zand tot zandleem bestaan) van het Weichseliaan (Laat- Pleistoceen), mogelijk Vroeg- Holoceen (code *ELPw*) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (code *HQ*). Dit profieltype begint ten noorden van Hulste en loopt via Bavikhove en Harelbeke naar Stasegem<sup>4</sup>.

Onmiddellijk ten zuiden van het onderzoeksterrein, op het lager gelegen perceel dat nog bij het vooronderzoek hoorde, wordt het profieltype 1a gesitueerd. Daarbij komen bovenop de eolische afzettingen uit het Laat- Pleistoceen en/of de hellingsafzettingen van het Quartair nog fluviaatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat- Weichseliaan) (code *FH*) voor. Onder de eolische- en/of hellingsafzettingen zitten er fluviaatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat- Pleistoceen) (code *FLPw*). Dit profieltype komt mogelijk nog voor in het uiterst zuidelijke deel van het onderzoeksgebied.

Bodemkundig ligt Harelbeke op de overgang van Zandig naar Zandlemig Vlaanderen. De Bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000) (fig. 3.1) situeert ter hoogte van het projectgebied het volgend bodemtype: matig droge, lemige zandbodems met een sterk gevlekte (of verbrokkelde) textuur B horizont (uitgeloopte bodems) (code *Scc*). De aanwezigheid van een textuur B horizont geeft reeds aan dat de bodem een zekere verwerking heeft ondergaan ten gevolge van biologische en klimatologische factoren.

In de zone net ten zuiden van het onderzoeksgebied komt nog een ander bodemtype voor: matig natte zandleemgronden zonder profielontwikkeling (alluviale en colluviale bodems) (code *Pdp*).

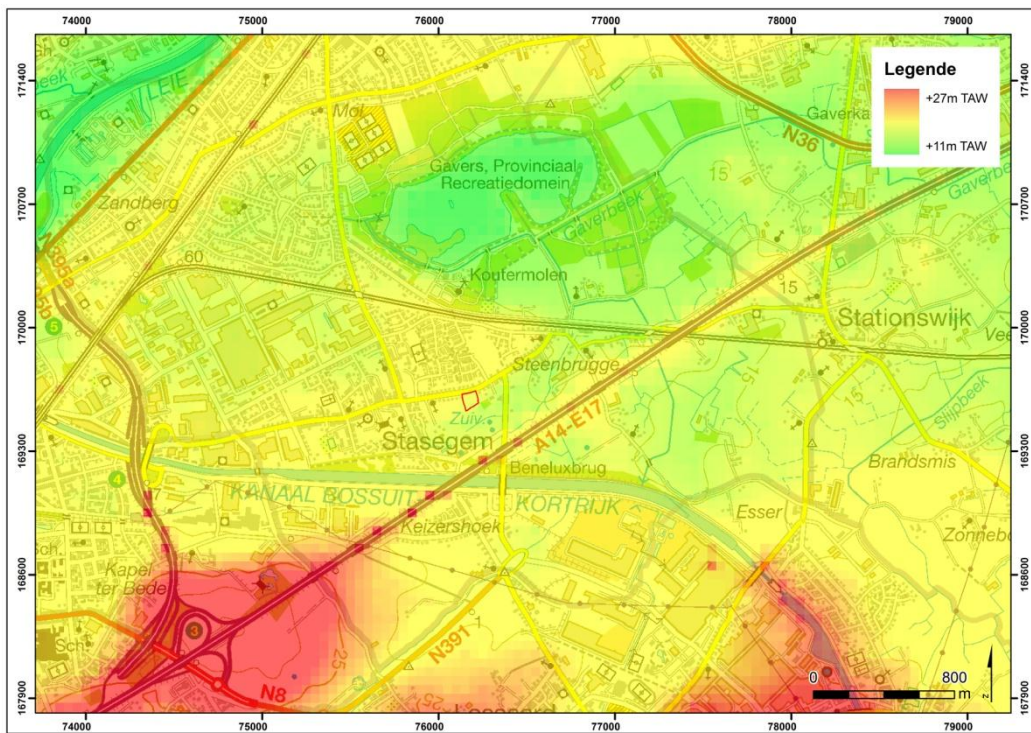
<sup>3</sup> <https://inventaris.onroerendergoed.be/dibe/geheel/25008>

<sup>4</sup> Toelichting bij de Quartairgeologische kaart nr. 29 (Kortrijk)



### 3.2. SITUERING OP HET DIGITAAL HOOGTEMODEL

Het grondgebied van Harelbeke(-Stasegem) kent een zwak golvend reliëf van ca. 10 m tot ca. 25 m boven de zeespiegel<sup>5</sup>. Het hoogste punt ligt daarbij aan de Keizershoek, net ten zuiden van het gehucht Stasegem, met een afnemend reliëf naar het noorden toe, naar het valleigebied van de Leie. Rond het laagste punt in de regio, de depressie van De Gavers, komen enkele droge, zandige verhevenheden in het landschap voor. Dit zorgt binnen het microreliëf van Harelbeke voor een afwisseling van hoger gelegen, drogere en goed gedraineerde gronden met lager gelegen, nattere gronden. Het is duidelijk dat doorheen de geschiedenis de voorkeur is gegeven aan de hogere en drogere, lokale zandruggen voor bewoning en andere activiteiten. De site aan de Steenbrugstraat ligt op de top en zuidelijke helling van zo een verhevenheid in het landschap, net ten zuiden van De Gavers (fig. 3.2). Ook de Collegewijk, waar tal van archeologische vindplaatsen uit meerdere periodes zijn gekend, situeert zich op een zandige rug ten westen van deze depressie. Niet enkel de zandruggen, maar ook de nabijheid van de Leie en de Gaverbeek zullen hebben bijgedragen tot de aantrekkingskracht van deze regio.



Figuur 3.2: aanduiding van de projectlocatie (rood) op het Digitaal Hoogtemodel en de Topografische kaart van Vlaanderen (met onderaan de Keizershoek, links bovenaan de Leie en centraal bovenaan De Gavers)

<sup>5</sup> <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/25008>

### 3.3. ALGEMENE PROFIELOPBOW EN BODEMS

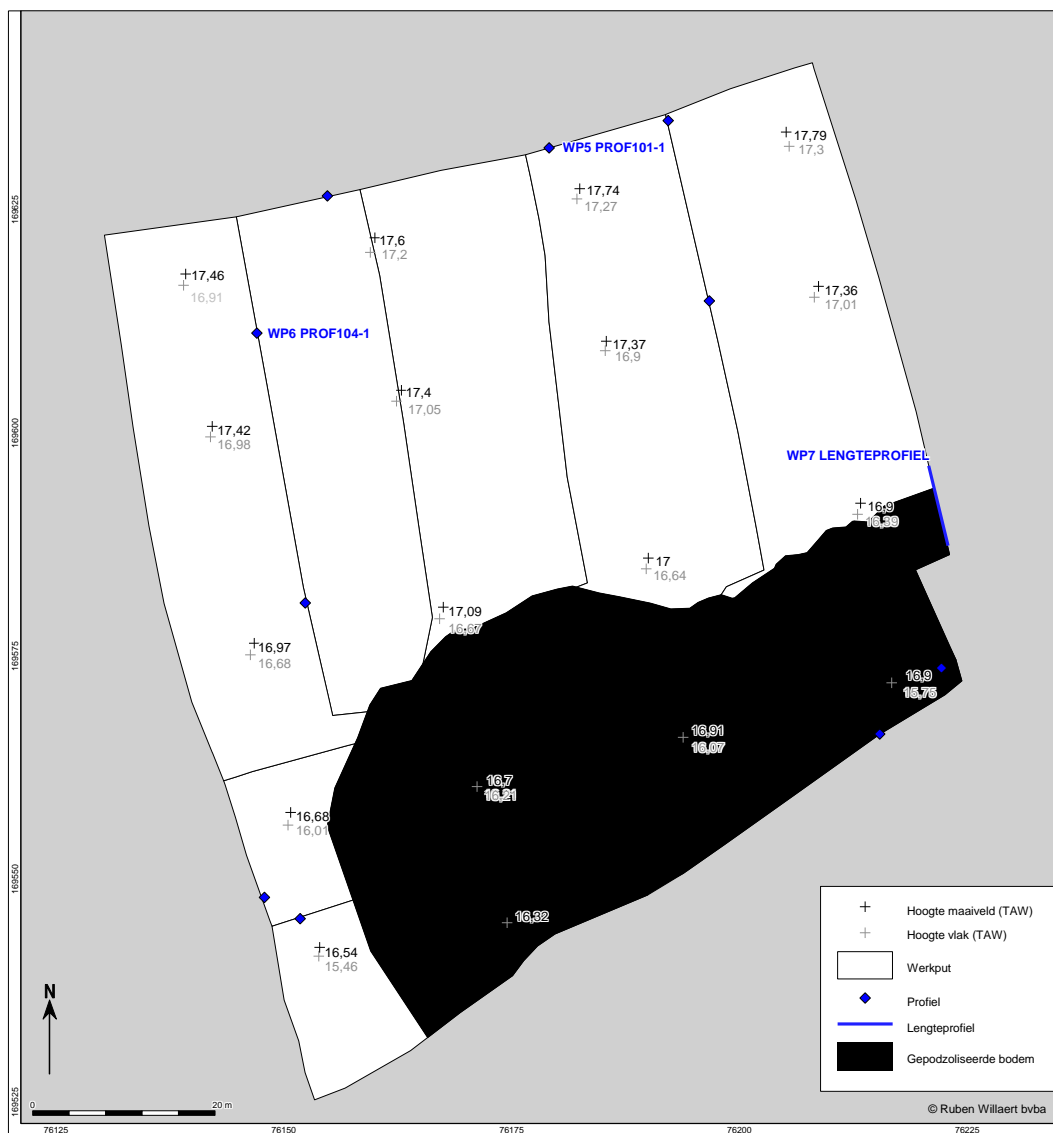
De projectlocatie wordt algemeen gekenmerkt door een weinig lemige zandbodem en was vlak voor aanvang van het onderzoek in gebruik als akkerland. Het situeert zich deels op de kop maar vooral op de zuidelijke helling van een lokale zandrug, wat heeft geleid tot een licht verschillende profielopbouw in de noordelijke en zuidelijke delen van de projectlocatie.

Tijdens het veldwerk zijn verspreid over het onderzoeksterrein 10 profielkolommen van elk 1 m breed gezet, aangevuld met één langer profiel tegen de zuidwestelijke grens van het onderzoeksgebied. Dit laatste profiel had als doel de vorming en dikte van een colluviumpakket in het zuiden van het onderzoeksgebied te evalueren. De locatie van de profielkolommen is telkens zo gekozen dat ze representatief zijn voor de bodemopbouw binnen het projectgebied (fig. 3.3). De opnames van de bodemprofielen werden na afloop van het veldwerk voorgelegd aan bodemkundige Ludo Fockedeij. Onderstaande beschrijving is een combinatie van de vaststellingen op het veld en de toegevoegde inzichten van de deskundige.

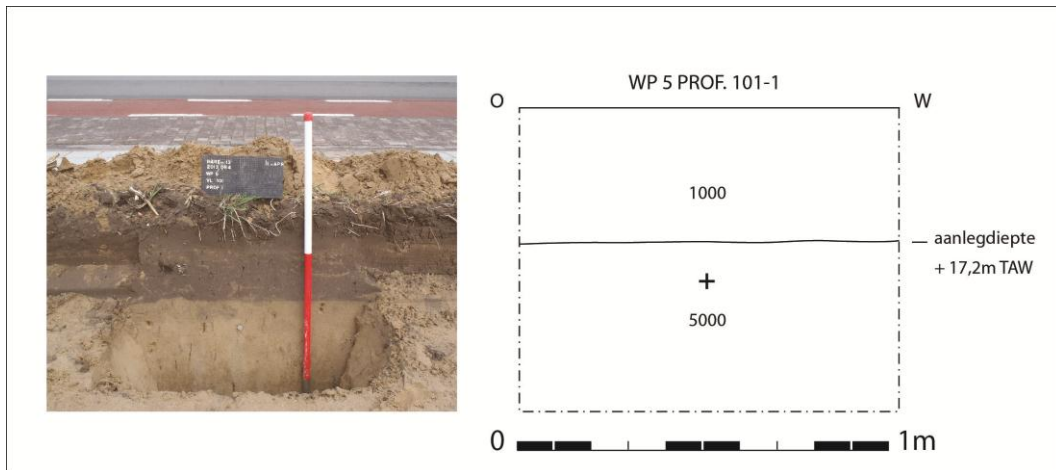
Het noordelijke deel van het onderzoeksgebied, dat het grootste gedeelte van de werkputten 2, 5, 6, 7 en 8 omvat, situeert zich in feite op de overgang van de kop naar de zuidelijke helling van een zuidwest- noordoost gerichte zandrug (fig. 3.2). In deze zone van het projectgebied bevindt het archeologisch leesbaar niveau zich vrij ondiep (40 cm tot maximum 50 cm onder het huidige maaiveld). Bij de meest noordelijke profielen, grenzend aan de straatkant, is de weinig verweerde moederbodem direct onder de ploeglaag (laag 1000: 30 tot 40 cm dikte) aangesneden (fig. 3.4). Iets meer naar het zuiden toe vertonen de profielen reeds een andere opbouw. Daar is onder de ploeglaag een matig heterogene, bruine laag zichtbaar (laag 2000: ca. 25 cm dikte) (fig. 3.5). Het zou hierbij om colluvium kunnen gaan. Een andere mogelijkheid is dat het een oudere ploeglaag betreft. De aanwezigheid van vlekken moederbodem in deze laag zouden een aanwijzing kunnen vormen voor de laatste optie.

Het zuidelijke deel van het onderzoeksterrein ligt reeds volledig op de zuidflank van de zandige verhevenheid en vormt misschien reeds de overgang naar een ondiepe vallei aan de voet van de zandrug. Het omvat de volledige werkputten 1, 3 en 4 alsook het zuidelijkste deel van de overige werkputten. In dit deel van het projectgebied vertonen de profielen onder de recente ploeglaag (hier nog max. 30 cm dik) een 30 cm dik homogeen, donkerbruin en zandig pakket (fig. 3.6). Het betreft opnieuw een colluviumpakket of oudere ploeglaag waarin de recente ploeglaag zich heeft gevormd. De donkere kleur van de recente ploeglaag is daarbij het resultaat van bemesting. Dat het geërodeerde bodemmateriaal van hoger op de zandrug zich op minstens een deel van deze lager gelegen zone heeft afgezet is vrijwel zeker. Het is echter mogelijk dat er in een periode na de afzetting van dit geërodeerde moeder materiaal in het colluvium nog geploegd is. Belangrijker voor het archeologisch verhaal zijn de bodemlagen onder het homogeen bruine pakket. Daar is nog een sterk gepodzoliseerde bodem bewaard gebleven (fig. 3.6). Net onder het bruine pakket bevindt zich een A- horizont, met een homogene vulling van grijs zand met een lichte leemfractie. Alle lagen onder dit horizont bevatten dezelfde lichte leemfractie. Van boven naar onder betreft het een lichtgrijze tot witte E- horizont of uitlogingslaag, een zeer dunne grijze tot donkergrijze Bh- horizont of aanreikingslaag en een lichtbruingrijze mogelijke Bw- verweringshorizont. Enkel in het uiterste westen van het lengteprofiel is onder deze mogelijke Bw- horizont de ongeroerde moederbodem (laag 5000) vastgesteld (fig. 3.7). De moederbodem bestaat er uit een lichtbruin tot beige zand met een lichte leemfractie en vertoont verschijnselen van gley. Over de afstand van het lengteprofiel in het zuiden van werkput 7 neemt de dikte van de A- en E- horizonten toe van 1 cm tot max. 40 cm. Dit is wellicht microtopografisch te verklaren, met name als gevolg van het zuidwaarts afhellen van de bodem in de periode dat de podzol is gevormd.

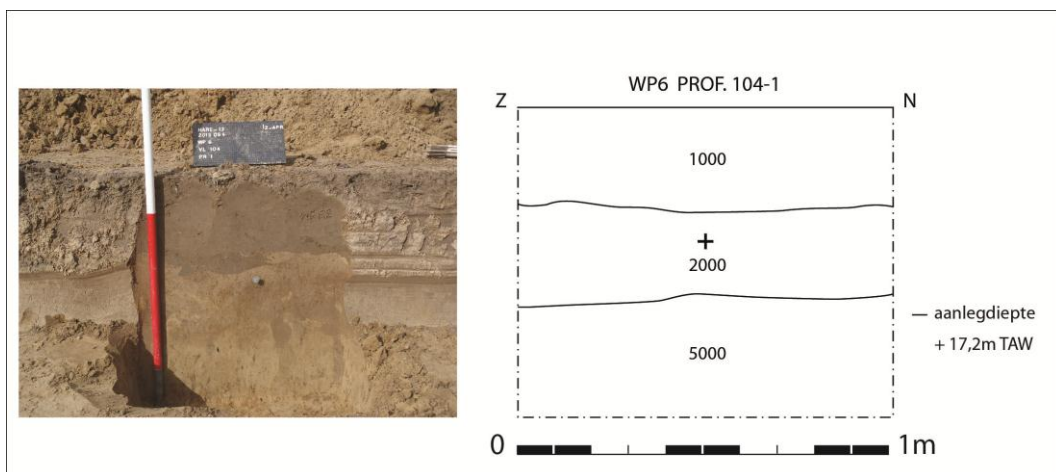
Vanaf ca. 45 m ten zuiden van de Steenbrugstraat werd de sterk gepodzoliseerde bodem centraal en in het oosten van het onderzoeksgebied zichtbaar (fig. 3.7). Op het moment van afgraven is de grijze laag geïnterpreteerd als afzettingsslaag. Er zijn geen boringen uitgevoerd om eventuele *in situ* bewaarde Steentijdsites in kaart te brengen. Het archeologisch vlak is aangelegd bovenop de bewaarde A- horizont, omdat de archeologische sporen op dit niveau zichtbaar werden. Het gaat om natuurlijke - maar ook bewoningssporen uit de vroege tot begin late IJzertijd. Mogelijk dient het oorspronkelijke looppniveau uit deze periode ongeveer bovenop de A- horizont gesitueerd te worden. In het bovenliggende dikke, bruine pakket zijn geen archeologische bodemsporen waargenomen. De kans is echter groot dat dit te wijten is aan de homogenisering van deze laag, waardoor eventueel aanwezige bodemsporen volledig vervaagd zijn.



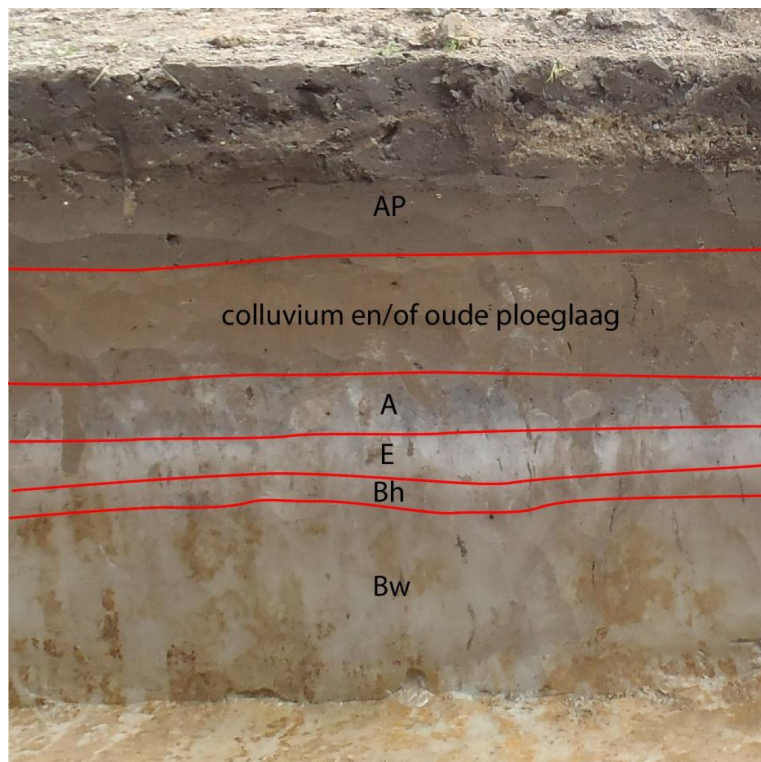
Figuur 3.3: puttenplan van de site met aanduiding van de profielkolommen (profielen waarvan afbeeldingen in het rapport staan zijn benoemd op de kaart) en enkele maaiveld- en vlakhoogtes



Figuur 3.4: profielkolom aan de Steenbrugstraat (tekening op schaal 1:20)



Figuur 3.5: profielkolom tegen de westelijke grens van werkput 6 (tekening op schaal 1:20)



Figuur 3.6: detailopname van het lengteprofiel tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied



*Figuur 3.7: (van boven naar onder): het lengteprofiel tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied; de overgang naar de bewaarde sterk gepodzoliseerde bodem op dezelfde locatie, zoals waargenomen in het archeologisch vlak*



### 3.4. HERKENBAARHEID EN CONSERVERINGSGRAAD VAN DE ARCHEOLOGISCHE SPOREN

De herkenbaarheid en bewaringstoestand van de archeologische sporen hangt op deze site nauw samen met hun ligging op de lokale zandrug.

De meest noordelijke zone van het onderzoeksgebied, dat deel uitmaakt van de top en overgang naar de zuidelijke helling van de zandrug, is sterk onderhevig aan erosie. Dit heeft geleid tot een ondiepe bewaring van de sporen. Niettemin waren de sporen in deze zone duidelijk herkenbaar in de ongeroerde moederbodem, vlak onder de ploeglaag. De archeologische sporen centraal in het onderzoeksgebied, gelegen op de zuidelijke helling van de zandrug, zijn minder onderhevig aan erosie en aldus dieper bewaard. In deze zone echter heeft de aanwezigheid van een bruinige, matig heterogene laag (colluvium en/of oudere ploeglaag) ertoe geleid dat de bodemsporen pas op grotere diepte, net onder deze laag, zichtbaar werden in het vlak.

In de zuidelijke zone van het onderzoeksgebied is de situatie geheel anders. Het erosiemateriaal afkomstig van de hoger gelegen zones van de zuidelijke helling en kop van de zandrug moet ten minste in een deel van deze zone zijn afgezet. Een ca. 30 cm dik pakket onder de recente ploeglaag is daar wellicht het resultaat van. Mogelijk heeft zich later in dit colluvium nog een oudere ploeglaag gevormd. In het bruine, dikke pakket zijn geen archeologische of andere sporen waargenomen, wellicht ten gevolge van de homogenisering in deze laag. Het archeologisch vlak is er aangelegd net onder dit pakket, op de top van de bewaarde A- horizont. Op dit niveau waren de sporen reeds vrij goed zichtbaar, maar niet scherp af te lijnen. Ze dateren in de vroege tot begin late IJzertijd. Opvallend is de goede en diepe bewaring van de IJzertijdstructuren ter hoogte van werkput 1, wat hoogstwaarschijnlijk te danken is aan het bovenliggende, dikke colluviumpakket.

## 4. STEENTIJDEN

### 4.1. SILEXVONDSTEN

Er zijn tijdens de opgraving in totaal 30 vuurstenen artefacten aangetroffen. Ze vormen de oudste getuigen van menselijke activiteit binnen het onderzoeksgebied. Alle vuursteenfragmenten zijn aan een materiaalspecialist voorgelegd. In 3 gevallen betrof het brokstukjes of vorstafslagen.

Onder de 30 resterende artefacten zijn er afslagen (n = 16), microklingen (n = 6), een kernrandkling (n = 1), *chips* (n = 2), een kern (n = 1), een klingfragment (n = 1) en werktuigfragmenten (n = 3). Van de werktuigen kon het type niet bepaald worden. Eén werktuigfragment draagt retouches op de linkerboord, een ander op de rechterboord. Bij 2 afslagen en een microkling zijn er sporen van verbranding vastgesteld. Nog 2 microklingen hebben een witte patina.

De vuurstenen artefacten komen bijna uitsluitend voor in het oostelijke deel van het onderzoeksgebied (fig. 4.1). Ca. 55% van de artefacten is daarbij afkomstig uit twee antropogene contexten. Uit een laatmiddeleeuwse greppel met palenrij (GR04) in werkput 7 zijn 11 vuurstenen artefacten aan het licht gekomen, waarvan de helft bij het aanleggen van een tweede vlak. Het betreft een *chip*, een kernrandkling, 2 microklingen, 6 afslagen en een onbepaald werktuig met retouches op de linkerboord. Deze artefacten kwamen verspreid voor over het gehele verloop van de greppel. Het is mogelijk dat ze afkomstig zijn van hoger op de kop van de zandrug en via de greppel naar beneden spoelden. Een tweede context met een vrij groot aantal vuursteen vondsten betreft een sporencuster in het noorden van werkput 5, waaruit naast Bronstijdaardewerk tevens delen van gordelgbeslag evenals kralen uit de Merovingische periode aan het licht kwamen. Vermoedelijk bestaat het sporencuster (GF01) uit twee afzonderlijke kuilen die oversneden worden door eenzelfde windval. Uit de natuurlijke vulling van de windval zijn 3 afslagen gerecupereerd, terwijl uit de noordelijke kuil van het cluster een *chip*, een afslag en een klingfragment komen. De zuidelijke kuil had een microkling in de vulling.

Nog 3 vuurstenen artefacten werden aangetroffen in de vulling van antropogene sporen. In een zeevresidu uit het vroeg-Romeinse brandrestengraf (CR01) ten westen van het onderzoeksgebied is een afslag gevonden, net als in de vulling van een kleine greppel (S 5-85) in het zuiden van werkput 5. Uit de vulling van een kleine paalkuil (S 1-57) in het zuidoosten van het onderzoeksgebied is een kern aan het licht gekomen. Op de kern zijn nog twee afslagvlakken zichtbaar. Uit de vulling van twee natuurlijke sporen in het zuiden van werkput 7 is telkens een microkling gevonden. Eén van deze artefacten is waarschijnlijk verbrand. Een derde microkling is gevonden in een langwerpige recente verstoring tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied. Alle overige vuurstenen artefacten zijn losse vondsten. Het betreft een werktuigfragment afkomstig uit het noorden van werkput 7 en nog 4 afslagen uit werkputten 5, 7 en 8.

Tussen al deze artefacten zit duidelijk veel debitagemateriaal waaronder afslagen, microklingen, *chips*, een kern en een kernrandkling. Dit laatste is een voorbereiding voor de verdere productie van microklingen<sup>6</sup>. Door de dynamiek van erosie en afzetting van bodemmateriaal op de zandrug is het echter moeilijk te bepalen of sommige van de artefacten *in situ* bewaard zijn gebleven. Het lijkt er op dat een groot deel ervan verplaatst is. Dit is zeker het geval voor de fragmenten uit de vulling van de laatmiddeleeuwse greppel met palenrij. Naar alle waarschijnlijkheid is dit materiaal afkomstig van hoger op de kop van de zandrug. De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) geeft

---

<sup>6</sup> pers. comm. Ph. Crombé (UGent)

melding van verscheidene vindplaatsen bovenop de zandige verhevenheden rond de depressie van De Gavers waar lithisch materiaal uit het Finaal- Paleolithicum, Mesolithicum of Neolithicum is aangetroffen. Op minder dan 500m ten noorden van de site aan de Steenbrugstraat, met name op de noordelijke helling van dezelfde lokale zandrug, is lithisch materiaal aangetroffen met een mogelijke datering in het Finaal- Paleolithicum (Casseyas 1991; Van Doorselaer 1992, CAI locatie-nr. 76531).

Met betrekking tot de Steentijden dient vermeld dat de bewaarde, sterk gepodzoliseerde bodem in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied (*supra*) tijdens het veldwerk niet als dusdanig is herkend. Het archeologisch vlak werd aangelegd bovenop de bewaarde A- horizont, het niveau waarop de sporen uit de vroege tot het begin van de late IJzertijd verschenen. Er zijn echter geen boringen uitgevoerd om een eventuele aanwezigheid van *in situ* bewaarde Steentijdsites in kaart te brengen.



**Figuur 4.1:** overzichtskartaal van de site met de verspreiding van de vuurstenen artefacten (rode driehoeken) (Opgelet: silexvondsten afkomstig uit zeefresiduen zijn niet ter plaatse ingemeten en bijgevolg niet zichtbaar op deze spreidingskaart)

## 4.2. KRINGGREPPEL

Tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied is een kringgreppel (KG01) aangesneden (fig. 2.3 en 4.3). Het betreft een circulaire structuur met een relatief kleine diameter van ca. 7,20 m. In het zuidoosten vertoont de kringgreppel een onderbreking. Gezien de ondiepe bewaring van dit spoor valt niet uit te sluiten dat de greppel oorspronkelijk volledig rond was en op deze locatie niet diep genoeg is bewaard. Dergelijke circulaire greppels zijn doorgaans in verband te brengen met grafheuvels, waarvan de heuvellichamen door eeuwenlange, intensieve landbewerking en/of erosieprocessen niet meer in het landschap bewaard zijn.

Er zijn verschillende dwarscoupes op de kringgreppel gezet, oversnijdingen met recentere sporen werden onderzocht. In coupe bleek de greppel nog slechts tussen 4 cm en 12 cm diep bewaard, met het diepst bewaarde punt aan de onderbreking (fig. 4.4). De vorm van de onderkant van de kringgreppel in doorsnede is eerder komvormig, de vulling is er een van homogeen, bruingrijs tot op sommige plaatsen lichtgrijs zand. De ondiepe bewaring van de kringgreppel is voor een groot deel te wijten aan zijn ligging op de hoger gelegen delen van de zandrug. Net als andere sporen in deze zone van het onderzoeksgebied is het spoor erg onderhevig geweest aan erosie. Bovendien wordt de kringgreppel nog eens oversneden door tal van sporen uit latere periodes. Een kuil (KL 01) met datering in de IJzertijd oversnijdt de greppel aan de zuidoostelijke onderbreking, terwijl een laatmiddeleeuwse greppel (GR04) dwars over de kringgreppel loopt. Meerdere (sub)recente, lineaire greppels en enkele natuurlijke kuilen maken de verstoring compleet.

De datering van de kringgreppel vormt een probleem. Er is een <sup>14</sup>C- datering uitgevoerd op zeer kleine, schaarse houtskoolfragmenten die in de vulling van het spoor aanwezig waren. De houtskoolstalen zijn tijdens het veldwerk ingezameld en zijn dus niet afkomstig uit een zeefresidu. Het resultaat (RICH-20702: 4907 ± 36 BP) is een datering tussen 3770 cal BC en 3630 cal BC (95,4%), d.i. in het midden- Neolithicum. Nu zijn voor onze streken geen grafheuvels gekend voor deze zeer vroege periode<sup>7</sup>. Het grafheuvelfenomeen in Zandig- Vlaanderen wordt in een recent artikel (De Reu 2014) op basis van de huidige beschikbare en betrouwbare gegevens gedateerd tussen 2498 (95,4%) 2235 cal BC en 1438 (95,4%) 1268 cal BC. In dit artikel wordt overigens gewezen op de problemen die gepaard gaan met het dateren van grafheuvels aan de hand van het houtskool afkomstig uit de grachten, vaak de enige overgebleven getuigen van deze monumenten. Zeer waarschijnlijk is het hier gedateerde houtskool intrusief. Het kan bijvoorbeeld om materiaal gaan dat bij het opwerpen van de grafheuvel is meegenomen en later terecht kwam in de greppel. Op basis van de oversnijdingen kan echter wel een *terminus ante quem* voor de kringgreppel worden bekomen. Een grote kuil, die de kringgreppel oversnijdt ter hoogte van de veronderstelde onderbreking in zijn verloop, heeft een absolute datering gekregen (RICH-20701: 2406 ± 33 BP) tussen 560 cal BC en 390 cal BC (80,4%), d. i. in de vroege tot het begin van de late IJzertijd. De grafheuvel kan dan nog steeds dateren in het late Neolithicum, de Bronstijd of minder waarschijnlijk de IJzertijd. Ook het schaarse materiaal uit de vulling van de greppel brengt geen uitsluitel. Het betreft 3 kleine aardewerkfragmenten, waarvan er 2 te fragmentair en verweerd zijn om een datering aan te koppelen. Het derde fragment is reducerend, zacht gebakken en vertoont een grove steengruisverschraling (fig. 4.2). Dergelijk aardewerk kan echter zowel in het Neolithicum als de Bronstijd en zelfs de IJzertijd voorkomen<sup>8</sup>.

---

<sup>7</sup> pers. comm. Ph. Crombé en J. De Reu (UGent)

<sup>8</sup> pers. comm. G. De Mulder (UGent)

Slechts één ander aardewerkfragment, aangetroffen als losse vondst bij de aanleg van werkput 5, is als mogelijk neolithisch beschouwd. Het betreft een klein, matig hard en reducerend gebakken fragment met een matig fijne kwarts- en potgruisverschraling. Op de buitenwand is versiering in de vorm van groeflijnen of kamstreken waar te nemen. Hoewel niet valt uit te sluiten dat het om laatneolithisch aardewerk in Klokbekertraditie zou gaan, doen zowel de dikte en techniek van als de versiering op het fragment een jongere datering vermoeden<sup>9</sup>. In het noordelijke gedeelte van het onderzoeksgebied is in twee afzonderlijke kuilen (GF01 en GF02) wel met zekerheid materiaal uit de midden tot late Bronstijd gevonden. Tot slot dient rekening te worden gehouden met een duidelijke aanwezigheid van IJzertijdbewoning op de site, waarvan de absolute datering overeen komt met deze van de kuil waardoor de kringgreppel wordt oversneden. Het valt zeker niet uit te sluiten dat de kringgreppel en veronderstelde grafheuvel in het begin van de vroege IJzertijd of zelfs gelijktijdig aan de IJzertijdbewoning dateren. In elk geval kan er worden aangenomen dat de grafheuvel nog goed zichtbaar was in het landschap op het moment dat de oversnijdende kuil is gegraven.

Er zijn geen sporen van botmateriaal, verbrand noch onverbrand, aangetroffen in de vulling van de kringgreppel of van de oversnijdende kuil die als een restant van een begraving of bijzetting in de grafheuvel zouden kunnen getuigen.



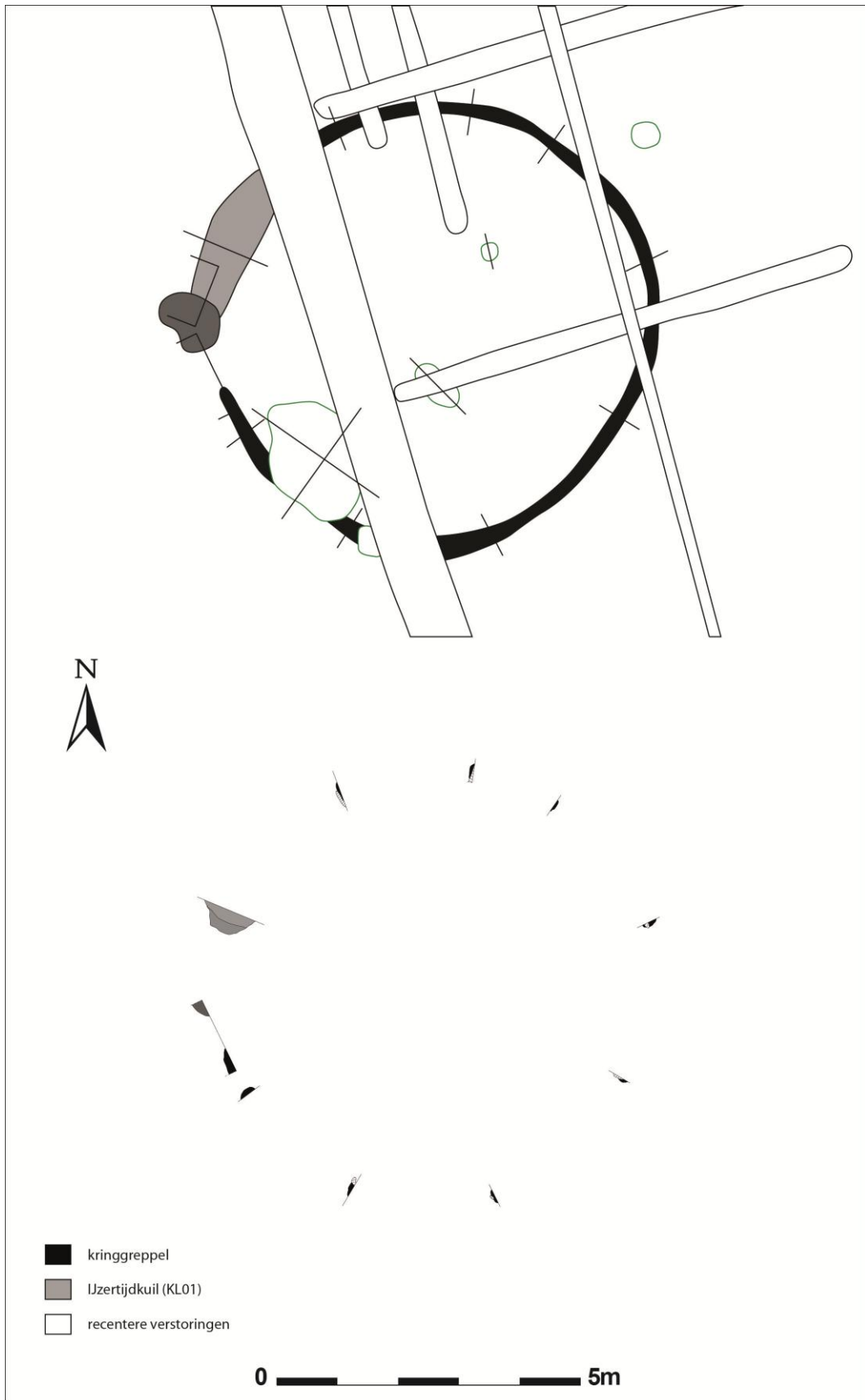
*Figuur 4.2: aardewerkfragment met grove steengruisverschraling uit de vulling van de kringgreppel*

---

<sup>9</sup> pers. comm. Ph. Crombé (UGent)



*Figuur 4.3: foto van de kringgreppel in het vlak en met coupes*



Figuur 4.4: dwarsdoorsnedes van de kringgreppel in het oosten van het onderzoeksgebied (schaal 1:100)

## 5. MIDDEN TOT LATE BRONSTIJD

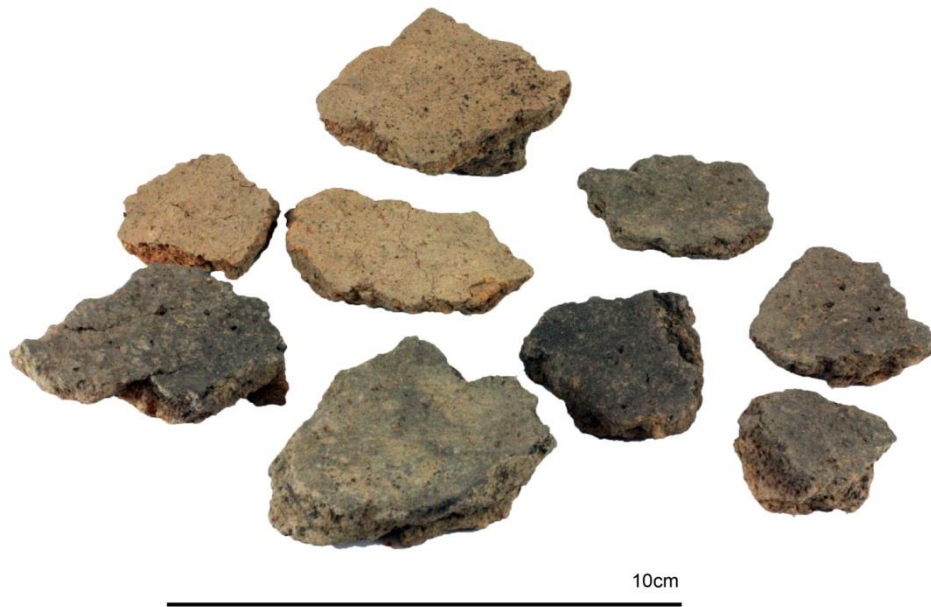
### 5.1. KUILEN

Sporen uit de Bronstijd zijn schaars in het onderzoeksgebied. De enige aanwijzingen voor lokale activiteiten tijdens deze periode bestaan uit aardewerkfragmenten aangetroffen in twee kuilen in het noordoosten van de site (GF01 en GF02). Uit de vulling van beide kuilen is ook Merovingisch materiaal gerecupereerd. Op basis van de aard van deze objecten kan voor minstens één van de kuilen (GF01) gesteld worden dat het een Merovingische grafcontext betreft, mogelijk gegraven op de locatie waar eerder een kuil uit de Bronstijd gesitueerd was. Voor de andere kuil of grafkuil (GF02) is een absolute datering in de Merovingische periode bekomen. Beide contexten worden beschreven in hoofdstuk 8.1.

Uit de vulling van een kuil (GF01) in het noorden van werkput 5 werden in totaal 41 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 560 gr.) gerecupereerd (fig. 5.1). Deze kuil wordt door een windval oversneden. Uit de vulling van de windval zijn nog eens 4 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 15 gr.) gehaald. Het gaat telkens om dikwandig, zacht tot matig hard gebakken en brokkelig aardewerk met een grove tot zeer grove potgruisverschraling. Van enkele fragmenten lijkt de binnenwand geëffend. Eén enkel fragment (VNR 106; fig. 5.2) onderscheidt zich van het overige aardewerk. Het betreft een wandfragment (128 gr.) handgevormd aardewerk met een vrij harde bakking en een grove verschraling van potgruis. De buitenwand van het fragment is versierd met een opgelegde stafband waarop vingertopindrukken zijn aangebracht. Op basis van de versiering lijkt dit fragment te plaatsen in de Hilversumtraditie van de midden- Bronstijd (ca. 1800 - 1100 v.Chr.). De technische afwerking van de klei is echter beter en de bakking is harder dan bij het klassieke Hilversumaardewerk, zodat eerder een datering op de overgang naar de late Bronstijd wordt vooropgesteld. Een gelijkaardig fragment is in 2011 aangetroffen in een Bronstijdwaterput te Stekene (prov. Oost- Vlaanderen) (Messiaen *et al.* 2012: 17 en 20).

Een tweede kuil (GF02) met Bronstijdaardewerk ligt in het noorden van werkput 7 en wordt deels oversneden door laatmiddeleeuwse greppel GR04. Uit de vulling van deze kuil zijn 11 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 215 gr.) gerecupereerd. Het gaat telkens om wandfragmenten. Op één klein wandfragment is nog de aanzet naar een stafband te zien. Dit ensemble lijkt in dezelfde periode van midden- tot de overgang naar late Bronstijd te dateren als het aardewerk uit de kuil (GF01) in werkput 5.





*Figuur 5.1: selectie van het Bronstijdaardewerk uit kuil S43*



*Figuur 5.2: wandfragment met opgelegde stafband, versierd met vingertopindrukken uit kuil S43*

## 6. (VROEGE TOT BEGIN LATE) IJZERTIJD

Binnen het onderzoeksgebied is de IJzertijd de best vertegenwoordigde periode. Structuren met een zekere datering in de IJzertijd komen bijna uitsluitend voor in het zuidelijke deel van de site (fig. 6.1). Het betreft een 6- palige spieker (SP01), een 4 tot 5- palige spieker (SP03) evenals twee grotere structuren (STR01 en 02). Een aantal kuilen en paalkuilen zonder duidelijke relatie tot een structuur kunnen eveneens tot deze periode gerekend worden op basis van het aardewerk in hun vullingen. Deze sporen situeren zich in het noordoosten en zuidoosten van de site. Verspreid over de site is bij het aanleggen van de archeologische vlakken sporadisch diagnostisch IJzertijdaardewerk aangetroffen buiten de context van antropogene sporen.

De hierboven vermelde structuren en sporen hebben een datering in de vroege tot het begin van de late IJzertijd (Hallstatt D tot begin La Tène Ia). Deze datering is gebaseerd op een typologische en technologische determinatie van het aardewerk en een absolute datering voor één gebouw (STR01) (RICH-20700:  $2391 \pm 33$  BP) tussen 560 cal BC en 390 cal BC (87,3%). In STR02 zijn er geen vondsten aangetroffen. De datering van dit gebouw is dan ook gebaseerd op de vormelijke en de nauwe ruimtelijke relatie tot de absoluut gedateerde structuur.

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) geeft melding van een aantal vindplaatsen voor de IJzertijd in de regio Harelbeke(-Stasegem) (locatienrs. 70194, 70456, 74670, 75117 en 156576). Duidelijke nederzettingstructuren zoals gebouwen, spiekers of greppels waren voor de IJzertijd tot nog toe niet gekend in Harelbeke. De vondstmeldingen betreffen telkens materiaal afkomstig uit (afval)kuilen. Zo is er op het aanpalende terrein ten oosten van het onderzoeksgebied in 1969 een kuil aangesneden met fragmenten versierd en besmeten aardewerk in de vulling (locatienr. 75117). De techniek van besmeten aardewerk komt op in de late Bronstijd, piekt in de vroege tot het begin van de late IJzertijd en komt daarna in mindere mate nog voor in de late IJzertijd<sup>10</sup>. Een exacte datering voor de kuil op het aanpalende terrein is er niet, de versiering op het aardewerk is een mogelijke indicatie dat de kuil in eenzelfde periode dateert als de nederzetting binnen het onderzoeksgebied.

Verspreid over het onderzoeksgebied zijn tot slot nog een tiental kuilen en paalkuilen gesitueerd met handgevormd aardewerk in de vulling. Het aardewerk kan daarbij technisch in verschillende periodes dateren, waaronder de IJzertijd en Romeinse periode. Gezien voor de Romeinse periode (met zekerheid) uitsluitend twee brandrestengraven zijn aangesneden is het aannemelijk dat ten minste enkele van deze sporen bij de IJzertijdnederzetting horen.

---

<sup>10</sup> pers. comm. G. De Mulder (UGent)



Figuur 6.1: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de herkende IJzertijdstructuren en -sporen

## 6.1. GEBOUWSTRUCTUREN

### 6.1.1. STRUCTUREN 01 EN 02

Structuur 01 bevindt zich in het zuidwesten van het onderzoeksgebied, direct ten oosten van een poel met Karolingische datering (PO01) (fig. 6.1). Het grondplan van de structuur is éénbeukig en wordt gevormd door twee parallelle rijen van telkens 5 paalkuilen. De palen van beide palenrijen staan recht tegenover elkaar (fig. 6.2). STR01 heeft een zwakke noordoost- zuidwest oriëntatie en een lengte van 8 m. De breedte varieert van 3 m aan de westelijke korte zijde tot 3,20 m aan de oostelijke korte zijde.

Op één paalkuil na zijn voor alle paalsporen een duidelijk te onderscheiden kern vastgesteld, in coupe althans. In het vlak bleken de paalkuilen met een lichtbruingrijze kleur niet te herkennen, door de gelijkaardige kleur van de bewaarde A- horizont waarop het vlak is aangelegd. In het vlak zijn de paalsporen rond tot ovaal met gemiddelde afmetingen van ca. 56 cm x 51 cm (d. i. paalkuil en kern). Ter hoogte van de meest zuidelijke palenrij is het vlak aanvankelijk te diep aangelegd. In coupe is voor deze paalkuilen een gemiddelde diepte van ca. 32 cm vastgesteld, terwijl dit voor de paalkuilen van de noordelijke palenrij gemiddeld ca. 54 cm bedraagt. De vorm van de paalkuilen in coupe is eerder afgerond rechthoekig, met vrij rechte wanden en vlakke bodems. Ze hebben een homogene, lichtbruingrijze vulling van licht lemig zand. Enkel bij S 1-11 is eerder een komvorm vastgesteld, en is enkel de vulling van een paalkern zichtbaar. Bij de overige paalsporen

hebben de paalkernen een variabele diepte binnen de kuil. Ze hebben vaak een afgerond puntige vorm. De meeste paalkernen hebben een vrij heterogene vulling ten gevolge van bioturbatie en uitloging. Houtskoolspikkels zijn meestal slechts in beperkte mate aanwezig in de paalkernen.

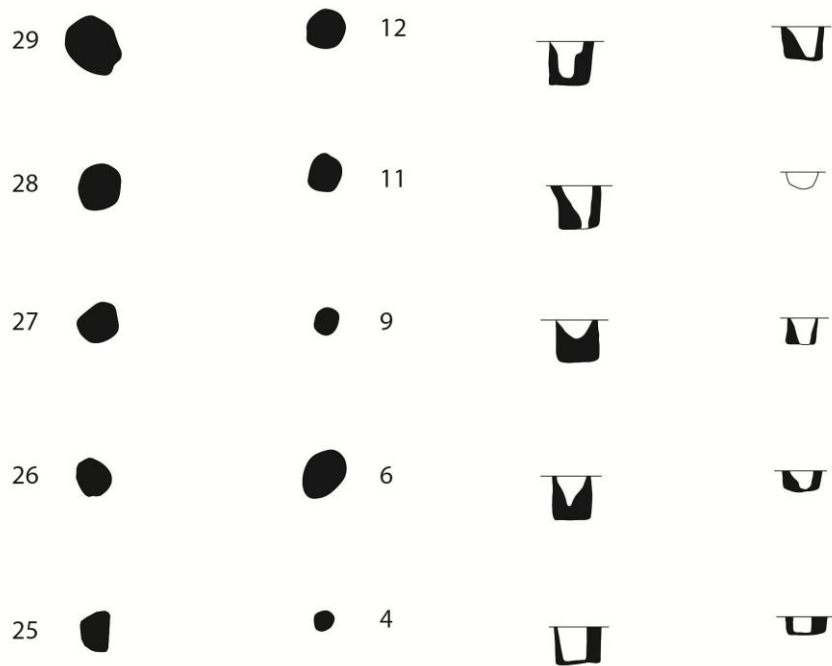
Uit 7 paalkuilen van de structuur is aardewerk gerecupereerd. Het gaat om 93 fragmenten (1232 gr.) handgevormd aardewerk. Ze zijn allen reducerend gebakken. Enkele fragmenten zijn daarbij aan de buitenwand geoxideerd. Het dikwandig materiaal (gem. 1 cm dik) is matig hard gebakken en sommige van deze fragmenten zijn licht besmeten. Een aantal kleinere fragmenten zijn eerder fijnwandig, zoals een wandfragment uit S 1-11 (0,6 cm dik) dat zowel aan binnen- als buitenwand sporen van gladding of polijsting vertoont. Uit de vulling van S 1-27 zijn 69 fragmenten aardewerk (915 gr.) van éénzelfde recipiënt aangetroffen. De aardewerkvorm is tijdens de verwerkingsfase voor een groot deel gereconstrueerd, waarbij de volledige bodem en profiel bekomen zijn (fig. 6.3). Het betreft een schaal in reducerend gebakken aardewerk. Aan de binnenkant van de schaal zijn ter hoogte van de rand soms duidelijke sporen van gladding of polijsting waar te nemen. De meeste fragmenten zijn echter matig verweerd, zodat het voor de rest van de binnen- en voor de buitenwand niet mogelijk is de oppervlaktebehandeling vast te stellen. Dit specifieke type schaal is kenmerkend voor de vroege IJzertijd en is ondermeer reeds in een Hallstatt- grafveld te Court-Saint- Étienne (prov. Waals- Brabant) vastgesteld<sup>11</sup>. Uit de vulling van S 1-26 kwam verder nog een onbewerkt stuk veldsteen (150 gr.).

Uit de vulling van S 1-12 is tijdens het veldwerk een houtskoolstaal genomen voor <sup>14</sup>C- datering. Het bekomen resultaat<sup>12</sup> (RICH- 20700: 2391 ± 33 BP) plaatst het gebouw binnen een periode van 550 cal BC tot 390 cal BC (87,3%) en mogelijk tussen 510 cal BC en 400 cal BC (68,2%). Dit is eerder te plaatsen aan het einde van de Hallstattperiode en de overgang met de La Tèneperiode (Ha D - La Tène Ia). In de materiële cultuur van de IJzertijd op de site zijn zowel elementen aanwezig die verwijzen naar de Hallstattperiode, zoals de schaal uit S 1-26, als naar de La Tèneperiode, zoals een aantal scherp geknikte randfragmenten (zie hoofdstuk 6.2). Tot slot is er ook nog een kleine kans (6,8%) dat de structuur aan het begin van de vroege IJzertijd dateert, tussen 740 cal BC en 690 cal BC, maar het aardewerkensemble sluit hier minder goed bij aan.

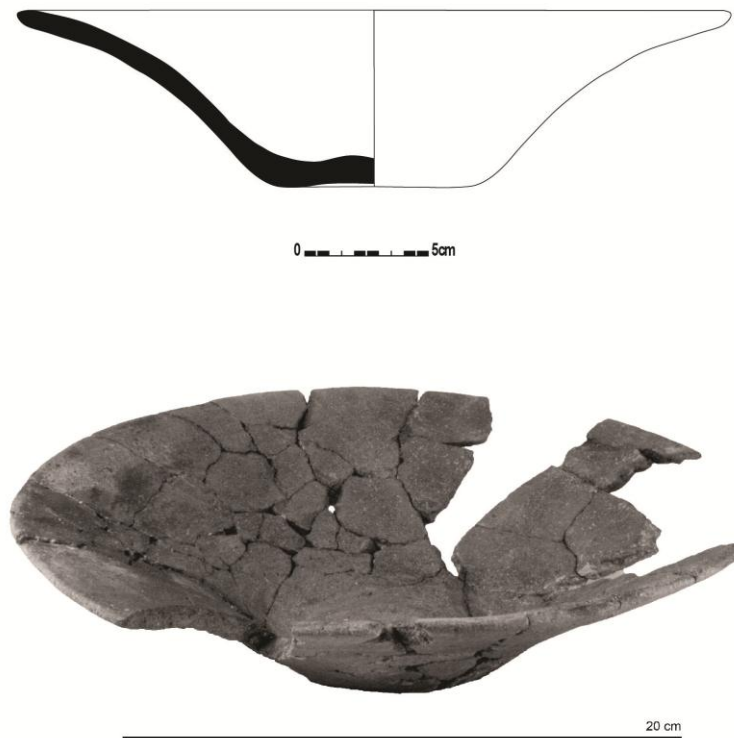
---

<sup>11</sup> pers. comm. G. De Mulder

<sup>12</sup> Zie bijlage 1 voor de resultaten van de <sup>14</sup>C-dateringen



*Figuur 6.2: grondplan van STR01 in werkput 1 (schaal 1:100)*

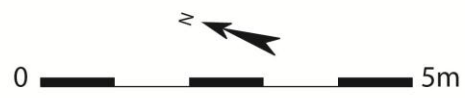
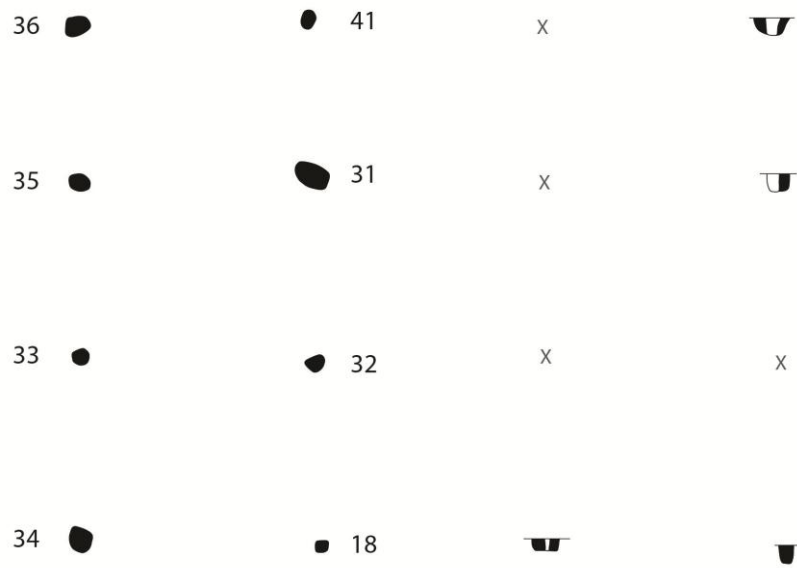


*Figuur 6.3: technische tekening (schaal 1:3) en foto van de schaal uit een paalkuil van STR01*

Ca. 4 m ten noorden van structuur 01 is een tweede, gelijkaardige plattegrond aangesneden (STR 02). Het betreft opnieuw een éénbeukige structuur met zwakke noordoost- zuidwest oriëntatie, waarvan de draagstructuur wordt gevormd door twee parallelle rijen van elk 4 palen. Het is dan ook iets korter dan het zuidelijke gebouw, met een lengte van ca. 7 m voor een breedte van 3,10 m (fig. 6.4).

In het vlak vertonen de paalkuilen een ronde tot ovale vorm met gemiddelde afmetingen van ca. 28 cm x 24 cm. Ze hebben allen een grijze vulling van licht lemig zand. Van de noordelijke palenrij zijn 3 paalkuilen (S 1-33, 35, 36) enkel in het vlak waargenomen. In coupe zijn deze paalkuilen niet bewaard. De vierde paalkuil van de noordelijke palenrij bleek in coupe nog 17 cm bewaard en heeft een afgerond vierkante vorm met rechte wanden en vlakke bodem. De donkergrijze en houtskoolrijke paalkern is duidelijk van de lichtbruingrijze kuil te onderscheiden. In de zuidelijke palenrij zijn bijna alle paalkuilen in coupe bewaard tot op een diepte van 24 cm. Bij twee daarvan (S 1-31, 41) is een duidelijk onderscheid te maken tussen de paalkuil en -kern, terwijl een derde spoor (S 1-18) slechts één donkergrijze en zeer houtskoolrijke vulling heeft. S 1-32 ten slotte is slechts tot op een diepte van 8 cm bewaard. Uit geen van deze paalkuilen komt vondstmateriaal.

Er zijn voor deze gebouwen geen directe parallellen in de omgeving te vinden. Gezien de eerder kleine afmetingen van de structuren zou het om bijgebouwen kunnen gaan. Er is echter te weinig geweten met betrekking tot de architectuur uit deze periode om hier gefundeerde uitspraken te kunnen doen.

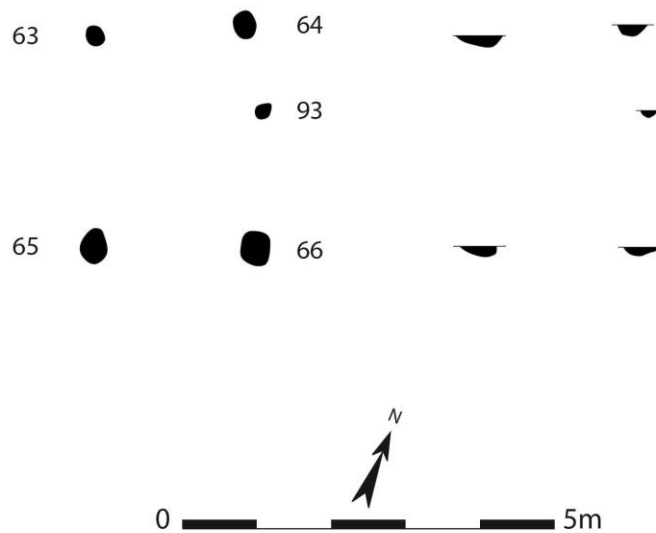


*Figuur 6.4: grondplan van STR02 in werkput 1 (schaal 1:100)*

### 6.1.2. 4 TOT 5- PALIGE SPIEKER

Op minder dan 1 m ten oosten van STR02, tegen de oostelijke korte zijde van dit gebouw, zijn de sporen van een 4 tot 5- palige spieker vastgesteld (SP03). Het grondplan bestaat uit 4 paalkuilen, met ongeveer in het midden van de oostelijke zijde nog een mogelijke vijfde paalkuil. De spieker heeft een lengte van ca. 2,90 m op een breedte van ca. 2,10 m (fig. 6.5). In tegenstelling tot de grotere structuren 01 en 02 is de spieker duidelijk noordwest- zuidoost georiënteerd.

In het vlak vertonen de hoekpalen een ronde tot ovale vorm met afmetingen van ca. 35 cm x 29 cm, de vijfde paalkuil meet ca. 23 cm x 18 cm. Ze hebben allen een grijze licht lemige zandvulling. De paalkuilen zijn in coupe komvormig en bleven 10 tot 16 cm diep bewaard t.o.v. het opgravingsvlak. Uit de vulling van één paalkuil (S63) zijn 2 aardewerkfragmenten gerecupereerd. Het gaat in beide gevallen om handgevormd aardewerk, waarvan één fragment sporen van verbranding vertoont. Op basis van dit vondstmateriaal en de nauwe ruimtelijke relatie tot structuren 01 en 02 is een datering voor deze spieker in de IJzertijd vooropgesteld.



Figuur 6.5: grondplan van SP03 in werkput 1 (schaal 1:100)

### 6.1.3. 6-PALIGE SPIEKER

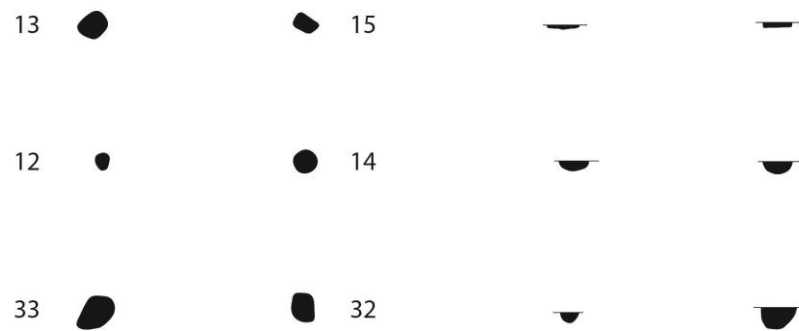
Een vierde structuur met een datering in de IJzertijd is een 6- palige spieker (SP01). Deze spieker bevindt zich min of meer centraal in het onderzoeksgebied, op ca. 20 m ten noordoosten van STR 02. Het grondplan bestaat uit twee parallelle rijen van elk 3 paalkuilen en heeft een lengte van ca. 3,9 m op een breedte van ca. 2,8 m (fig. 6.6). Net als de 4 tot 5- palige spieker naast STR02 heeft de spieker een duidelijke noordwest- zuidoost oriëntatie.

In deze zone van het onderzoeksgebied vertoonde de bodem direct onder de recente ploeglaag een vrij homogeen bruin pakket waarin de archeologische sporen niet zichtbaar waren. De paalkuilen van de spieker zijn vastgesteld op het niveau net onder dit bruine pakket (+ 16,57 m TAW). Ook op dit niveau bleken de sporen niet altijd even goed zichtbaar in de sterk gebioturbeerde, licht lemige bodem. In het vlak vertonen de paalkuilen een ronde tot ovale vorm met afmetingen van ca. 32 cm x 26 cm en een bruingrijze vulling. De noordelijke paalkuilen (S 1-13 en 15) hebben in doorsnede vastgestelde dieptes van 6 cm t.o.v. het opgravingsvlak, terwijl dit voor de zuidelijke



paalkuilen ca. 15 cm (S 1-12, 14, 5-33) tot zelfs 26 cm (S 5-32) bedraagt. Ze zijn allen komvormig met een sterk gebioturbeerde, homogeen bruingrijze, houtskoolarme vulling van licht lemig zand.

Uit de vullingen van 2 paalkuilen (S 5-32, 33) zijn in totaal 4 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 20 gr.) gerecupereerd. Ze zijn thuis te brengen in dezelfde sfeer als het materiaal uit STR01, met onder andere een fragment dat sporen van gladding tot polijsting vertoont.



*Figuur 6.6: grondplan van SP01 in werkputten 2 en 5 (schaal 1:100)*

#### 6.1.4. 4-PALIGE SPIEKERS

Behalve SP01 en SP03 zijn verspreid over de site nog vijf 4-palige spiekers herkend. Daarvan kan één structuur (SP04) op basis van vondstmateriaal en de ruimtelijke relatie tot een nabijgelegen hoofdgebouw in de Karolingische periode gedateerd worden (zie hoofdstuk 9.1.2). Voor de vier overige spiekers is echter geen datering voorhanden. Naar alle waarschijnlijkheid horen ze bij één van beide erven uit de IJzertijd of Karolingische periode. Omwille van de opbouw van het rapport in verschillende archeologische periodes zullen deze vier structuren hier kort worden besproken.



Figuur 6.7: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de ongedateerde 4-palige spiekers

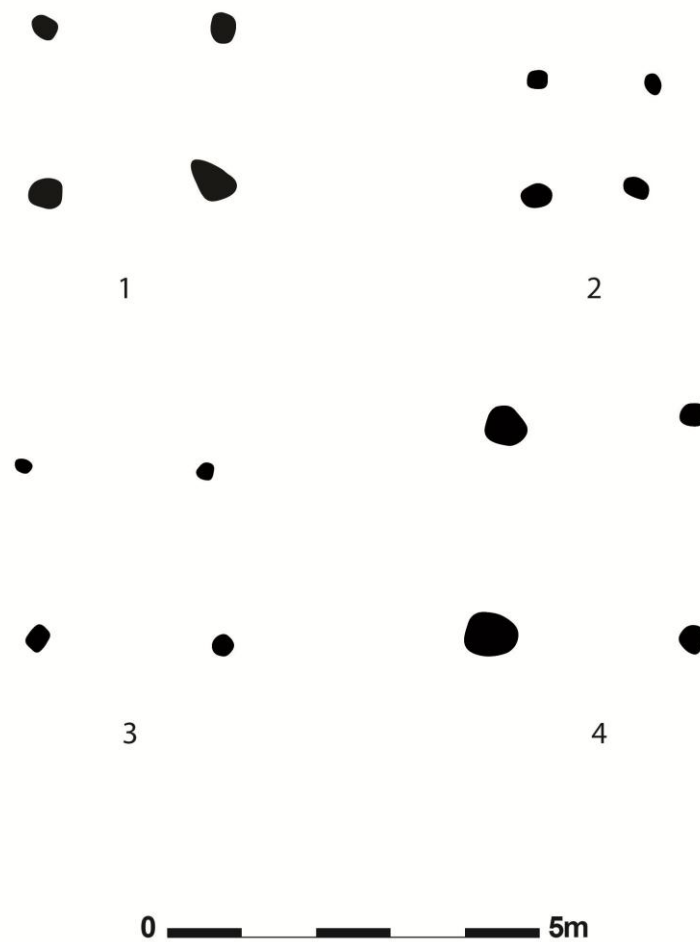
Alle vier spiekers vertonen lichte variaties op een noordwest- zuidoost oriëntatie. Spiekers 02 en 06 zijn gesitueerd in het zuidoosten van het onderzoeksgebied. Spiekers 05 en 07 liggen centraal in respectievelijk het noorden en het westen van de site (fig. 6.7).

SP02 (fig. 6.8-1) heeft een vrij regelmatige vierkante vorm van ca. 2,4 m op 2,2 m. De paalkuilen van deze structuur vertonen in het vlak een ronde tot ovale vorm en een homogene, lichtgrijze vulling van licht lemig zand. In coupe zijn de paalkuilen komvormig en 8 tot 17 cm diep bewaard onder het opgravingsvlak. Er zijn geen vondsten aangetroffen in de vullingen van deze paalkuilen. SP06 (fig. 6.8-3) heeft een vrij regelmatige vierkante vorm van ca. 2,5 m op 2,3 m. De paalkuilen van deze structuur vertonen in het vlak een ronde tot ovale vorm en een homogeen grijze, weinig houtskoolrijke vulling van licht lemig zand. In coupe zijn de paalkuilen komvormig en 4 tot 12 cm

diep bewaard onder het opgravingsvlak. Er zijn geen vondsten aangetroffen in de vullingen van de paalkuilen.

SP05 (fig. 6.8-2) is licht trapeziumvormig, waarbij de noordelijke paalkuilen iets verder uit elkaar staan dan de zuidelijke. De structuur heeft afmetingen van ca. 1,6 m tot 1,4 m op 1,4 m tot 1,6 m. De paalkuilen van deze structuur vertonen in het vlak een ovale vorm met een homogeen grijze, soms houtskoolrijke vulling van licht lemig zand. Uit de vulling van twee paalkuilen is telkens één aardewerkfragment gerecupereerd. Deze fragmenten zijn echter te klein en verweerd om tot een zekere determinatie of datering te komen.

SP07 (fig. 6.8-4) heeft een eerder rechthoekige vorm van ca. 3 m op 2,65 m. De paalkuilen van de structuur vertonen in het vlak een ovale tot afgerond rechthoekige vorm en een homogeen, lichtbruine tot lichtgrijze vulling. In coupe zijn de paalkuilen komvormig of hebben soms een revolvertasvorm. De oostelijke paalkuilen zijn slechts 10 cm diep bewaard onder het opgravingsvlak, daar waar de bewaarde diepte voor de westelijke paalkuilen ca. 25 cm bedraagt. Er zijn geen vondsten aangetroffen in de vullingen van de paalkuilen.



*Figuur 6.8: grondplannen van SP02, SP05, SP06 en SP07 (schaal 1:100)*

## 6.2. KUILEN EN PAALKUILEN

Verspreid over de site is een aantal kuilen en paalkuilen vastgesteld die niet onmiddellijk met een welbepaalde structuur in verband te brengen zijn. Uit de vullingen van enkele van deze kuilen en paalkuilen zijn aardewerkfragmenten gerecupereerd die typologisch of op basis van de versiering thuis horen in de vroege tot/of het begin van de late IJzertijd (fig. 6.1). Voor één kuil (KL01), met een opvallende positie binnen het onderzoeksgebied, is een absolute datering in de vroege tot het begin van de late IJzertijd gekomen.

De kringgreppel tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied wordt oversneden door een kuil (KL01) ter hoogte van een vermoedelijke onderbreking in zijn verloop (fig. 4.4). KL01 wordt zelf oversneden door een laatmiddeleeuwse greppel (GR04). In coupe is duidelijk vastgesteld dat de kuil aan de andere kant van deze greppel niet meer verder loopt. KL01 is ten minste 4 m lang en heeft een maximale breedte van 83 cm. In coupe vertoont KL01 een onregelmatige vorm met een lichtgrijze tot grijze vulling van licht lemig zand en een bewaarde diepte tot 44 cm onder het opgravingsvlak.

Uit de kuilvulling werden 2 fragmenten handgevormd aardewerk gerecupereerd. Het betreft een randfragment (27 gr.) met een reducerende, matig zachte bakking en een verschralling van matig grof tot grove potgruis- en matig grove steengruis. Het fragment heeft een recht profiel en wordt dikker naar de rand toe. Onderaan het fragment is een dikte van 1 cm gemeten, ter hoogte van de rand is dit 1,7 cm. De buitenwand is vrij ruw, mogelijk door verwerking, en versierd met drie vingertopindrukken dicht naast elkaar, net onder de rand. Dit type versiering komt op die plaats, met name net onder de rand, in onze streken niet vaak voor<sup>13</sup> (fig. 6.9-1).

Onderaan de kuil is een 1,6 cm dik, oxiderend gebakken wandfragment (32,50 gr.) aangetroffen, waarvan de verschralling opnieuw bestaat uit een combinatie van matig grof tot grove potgruis en matig grove steengruis.

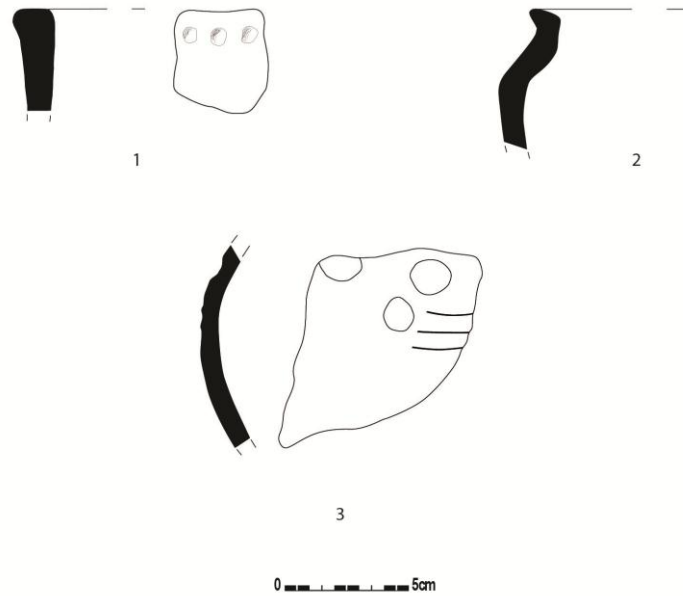
Een <sup>14</sup>C- datering (RICH-20701: 2406 ± 33 BP) uitgevoerd op een houtskoolmonster uit de vulling van de kuil plaatst het spoor tussen 560 cal BC en 390 cal BC (80,4%), eventueel tussen 520 cal BC en 400 cal BC (68,2%). Dit sluit perfect aan bij de bekomen datering voor STR01, met name aan het einde van de vroege IJzertijd tot het begin van de late IJzertijd (Ha D - La Tène Ia).

In het zuidoosten van het onderzoeksgebied werd in de vullingen van een paalkuil (PK01) en kuil (KL02) typisch IJzertijdmateriaal gevonden. KL02 ligt eerder geïsoleerd in de zuidoostelijke hoek van de site. Het is een kleine, ovale kuil waarvan de lichtgrijze vulling nog slechts 4 cm onder het opgravingsvlak bewaard was. Uit deze vulling zijn nog 8 fragmenten handgevormd en reducerend gebakken aardewerk (ca. 116 gr.) gerecupereerd. Het grootste wandfragment heeft op de buitenwand een versiering van zgn. *Kreisdellen*, aangebracht in een driehoekig motief, met daaronder nog een mogelijke aanzet van groeflijnen (fig. 6.9-3 en fig. 6.10). Het betreft een type versiering dat kenmerkend is voor de vroege IJzertijd<sup>13</sup>. Op ca. 10m ten noordwesten van KL02 is een ronde tot ovale paalkuil (PK01) met grijze vulling aangesneden. De paalkuil is in coupe komvormig en tot 14 cm onder het opgravingsvlak bewaard. Uit de vulling zijn 6 fragmenten handgevormd, reducerend gebakken aardewerk (ca. 70 gr.) gerecupereerd. Op één van de 5 wandfragmenten is een fijne kamstreekversiering waar te nemen. Het zesde fragment betreft een randfragment dat wellicht afkomstig is van *situla*-achtige aardewerkvorm. Dit ensemble lijkt de paalkuil eerder aan het begin van de late IJzertijd te dateren<sup>13</sup>.

---

<sup>13</sup> pers. comm. Guy De Mulder (UGent)

Verspreid over de site kunnen enkele aanlegvondsten ter hoogte van natuurlijke verstoringen in dezelfde vroege La Tène sfeer geplaatst worden. Het gaat ondermeer om 2 randfragmenten van *situla*-achtige aardewerkvormen (fig. 6.9-2) en enkele licht besmeten fragmenten in combinatie met een fragment van een reducerend gebakken, wellicht geknikte aardewerkvorm versierd met groeflijnen.



*Figuur 6.9: technische tekening van een selectie van het IJzertijdaardewerk*



*Figuur 6.10: wandfragment met Kreisellen in een driehoekig motief*

## 7. (VROEG-)ROMEINSE PERIODE

In Harelbeke zijn vele vindplaatsen uit de Romeinse periode gekend, vooral rondom de Collegewijk alwaar de *vicus* gesitueerd wordt. Op de lokale zandrug aan de huidige Steenbrugstraat zijn sporen uit deze periode echter schaars. Er werden twee brandrestengraven aangesneden, in het uiterste noordoosten en centraal in het westen van het onderzoeksgebied (fig. 7.1).

Duidelijke sporen van inheems- Romeinse bewoning zijn er niet. Er zijn wel enkele aanwijzingen in de vorm van verspreide fragmenten bouwmetaal en schaarse fragmenten aardewerk. Op basis van het aangetroffen vondstmateriaal uit zowel het voor- als vervolgonderzoek kunnen één en mogelijk meerdere greppels tot deze periode worden gerekend. Het gaat echter om onzekere dateringen. Door de combinatie van een meerperiodensite met erosie- en afzettingsprocessen is de potentiële verplaatsing van archeologisch materiaal zeer groot. Dit maakt het erg moeilijk om relatieve dateringen voorop te stellen.



Figuur 7.1: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de Romeinse contexten (rood) en de mogelijk Romeinse contexten (oranje)

## 7.1. CREMATIEGRAVEN

### 7.1.1. CR01

#### Beschrijving

Een eerste crematiegraf is aangetroffen centraal in het westen van het onderzoeksgebied, op ca. 5 m ten zuiden van een Karolingische gebouwplattegrond (STRO3) (fig. 7.1). Het graf situeert zich aldus op de hoger gelegen delen van de lokale zandrug, ongeveer op gelijke hoogte met de kringgreppel (KG01) (ca. + 17 m TAW). Het betreft een geïsoleerde context.

Het spoor is onderzocht volgens de kwadrantenmethode en gescand met een metaaldetector. De vulling van het graf is per laag volledig ingezameld en tijdens de verwerkingsfase nat uitgezeefd<sup>14</sup>. Het verbrand botmateriaal afkomstig uit de grafcontext werd opgestuurd naar dr. E. Smits<sup>15</sup> voor fysisch- antropologisch onderzoek (zie bijlage 2)<sup>16</sup>. Teneinde de aard van de metaalvondsten te bepalen zijn röntgenopnames gemaakt door N. Cleeren<sup>17</sup>. Het aardewerk is gedetermineerd door W. De Clercq<sup>18</sup>.

In het vlak vertoont het crematiegraf een afgerond rechthoekige vorm met een heterogene, grijsbruine vulling met houtskoolrijke vlekken (fig. 7.2). De heterogeniteit van de vulling aan het oppervlak is het gevolg van dierlijke bioturbatie. Het graf is noordwest- zuidoost georiënteerd en meet ca. 1,75 m in de lengte op een breedte van maximaal 1,10 m.

In coupe is het spoor min of meer komvormig, met centraal een verdieping. Het diepst bewaarde punt van de grafkuil is vastgesteld op 60 cm onder het opgravingsvlak. Er zijn drie verschillende lagen te onderscheiden die in verband kunnen worden gebracht met drie fases in het begrafenisritueel (fig. 7.3). Een onderste laag (laag 3) bestaat uit een houtskoolrijke lens. Wellicht betreft het de resten van de brandstapel. Deze houtskoolrijke laag is enkel vastgesteld in de noordelijke helft van de lengtecoupe en wordt doorsneden door een kuil (laag 2). In feite betreft het een centrale, vierkante tot rechthoekige verdieping van ca. 90 cm op 80 cm met opnieuw een erg houtskoolrijke vulling. Het gros van het verbrand botmateriaal afkomstig uit het crematiegraf is aangetroffen in deze lokale verdieping en slechts in mindere mate in de houtskoolrijke lens. Het bovenste, bruingrijze pakket (laag 1) vertegenwoordigt de opvulling van de grafkuil. De demping van de grafkuil heeft vermoedelijk in één keer plaatsgevonden, met moederbodem afkomstig uit de directe omgeving van het graf.

---

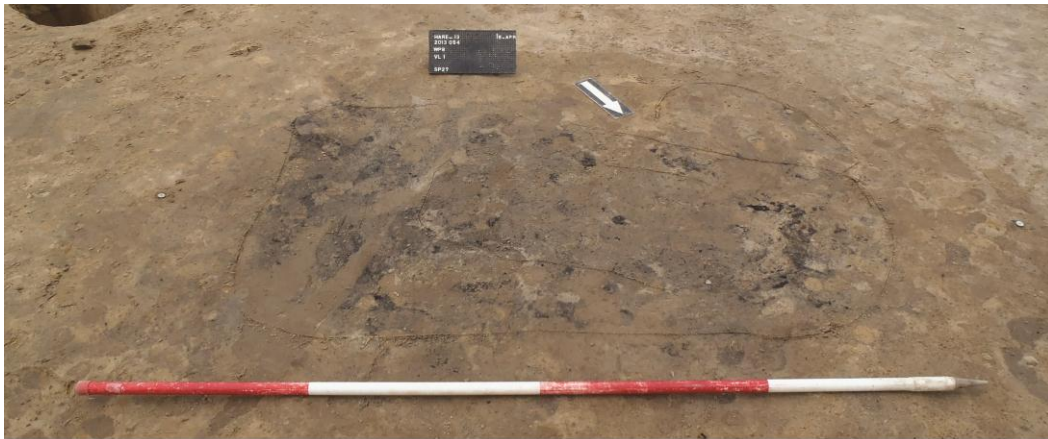
<sup>14</sup> Op 3 maaswijdtes (3 mm, 2,5 mm en 0,5 mm)

<sup>15</sup> Smits Antropologisch Bureau (Amsterdam, NL)

<sup>16</sup> De nummering van de afzonderlijke lagen van het crematiegraf is verschillend in het rapport van het fysisch- antropologisch onderzoek. De lagen 1 en 2 in dat rapport komen respectievelijk overeen met lagen 3 en 2 in bovenstaande tekst.

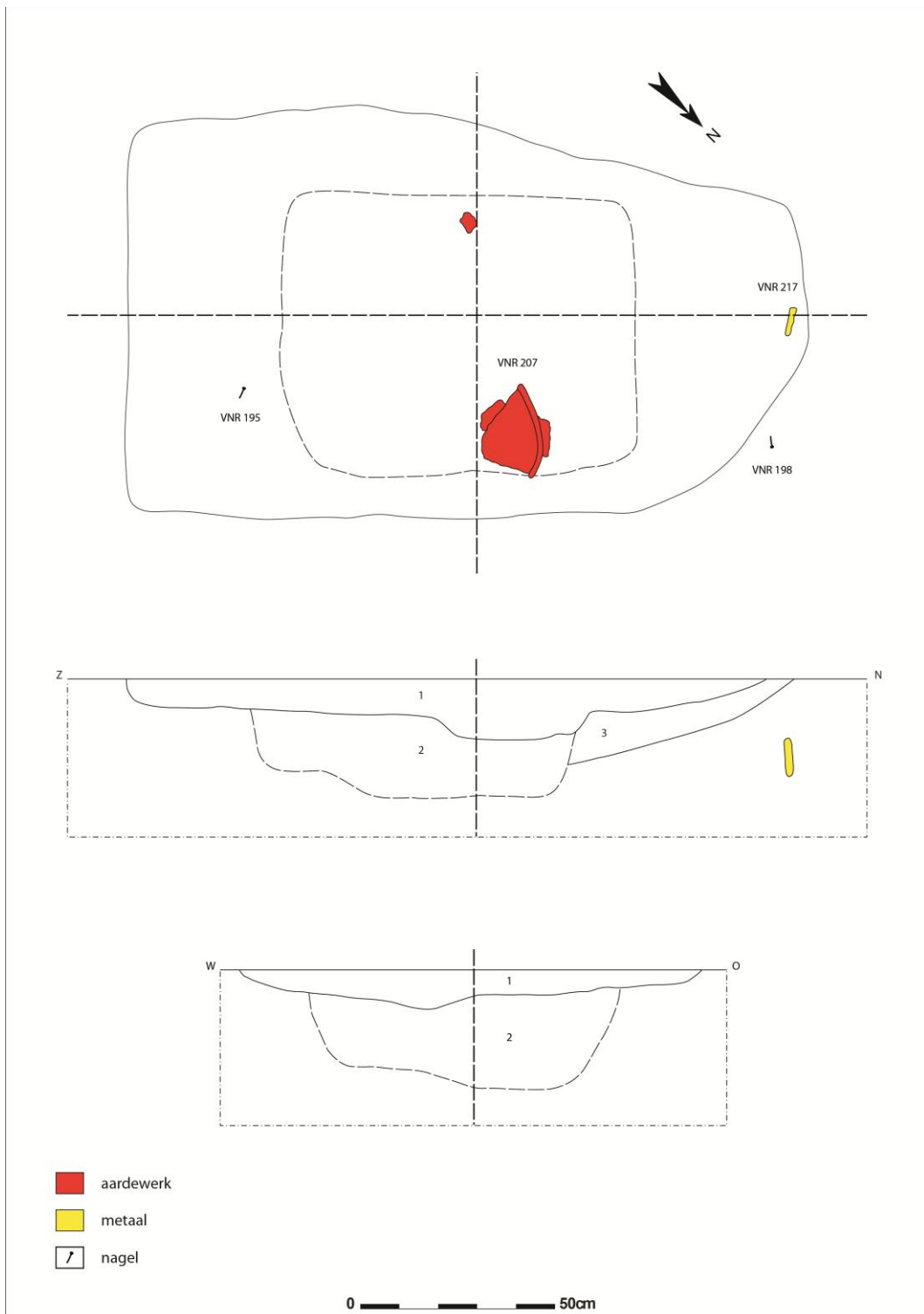
<sup>17</sup> L&C Archaeological Conservation

<sup>18</sup> UGent



*Figuur 7.2: CR01 in het vlak en in coupe*





Figuur 7.3: technische tekening (schaal 1:10) van CR01 in het vlak en in coupe (op de tekening is de centrale verdieping aangegeven in het vlak om de omvang ervan aan te geven, in werkelijkheid kon deze kuil in het vlak nog niet onderscheiden worden; dit geldt eveneens voor het aardewerk en de metaalvondst VNR217, waarvan in het vlak de locatie wordt weergegeven)

### Fysisch- antropologisch onderzoek

In totaal is ca. 800 gr. verbrand botmateriaal bewaard gebleven. Slechts 74 gr. is afkomstig uit de houtskoolrijke lens (laag 3), de rest van het botmateriaal is verzameld in de lokale verdieping (laag 2) in het midden van de grafkuil. Een inventarisatie van de crematieresten heeft uitgewezen dat de verspreiding van het botmateriaal over beide lagen niet te koppelen is aan een selectie of speciale depositiewijze. In laag 3 bevonden zich fragmenten van de bovenarm en de schedel. In laag 2 betreft het eveneens delen van de schedel en de ledematen, met daarbij ook fragmenten van de romp zoals wervels, het schouderblad en delen van het bekken. Delen van de oogkassen, boven- en onderkaak of het gebit lijken niet vertegenwoordigd te zijn. Voor een volledig overzicht van de aanwezige skeletdelen wordt verwezen naar bijlage 2.

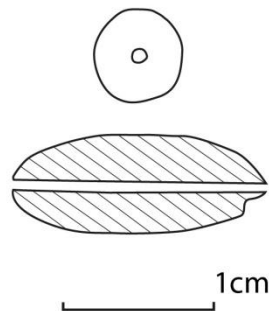
De verbrandingsgraad van het botmateriaal, bepaald op basis van o.a. kleur- en krimpscheurpatronen, komt overeen met een temperatuur van meer dan 800 °C. De leeftijd van het individu kan worden geschat tussen 20 en 40 jaar. Een geslachtsbepaling voor de overleden persoon was niet mogelijk omwille van de incomplete aard van de bewaarde crematieresten. Er werden geen aanwijzingen gevonden voor pathologische botveranderingen. Opvallend is de aanwezigheid van enkele verbrande botresten (4 gr.) van een middelgroot zoogdier (bvb. varken).

### Vondstmateriaal

Het vondstmateriaal afkomstig uit het crematiegraf omvat drie materiaalcategorieën: aardewerk, keramiek en metaalvondsten. De laatste categorie bestaat in hoofdzaak uit nagels. Er zijn in het vlak 4 nagels gerecupereerd, met behulp van een metaaldetector. Eén daarvan (fig. 7.3: VNR 198) lag enkele centimeters ten noorden van het crematiegraf. In het bovenste opvullingpakket (laag 1) zijn 3 nagels aangetroffen (fig. 7.3: VNR 195). Bij het uitzeven van de vulling van de centrale kuil (laag 2) is nog een vijfde nagel gevonden. De verzamelde nagels zijn vierkant in doorsnede, met een platte tot licht concave kop, en vertonen verschillende afmetingen. Het langst bewaarde nagelfragment meet ca. 5cm.

Een laatste metaalvondst betreft een sterk gecorrodeerd, ijzeren object. Bij het couperen van het crematiegraf is dit object aangetroffen ter hoogte van het noordelijke uiteinde van het spoor, op ca. 30cm onder het opgravingsvlak (fig. 7.3: VNR 217). Na afloop van het terreinwerk is het object overgedragen aan conservatrice N. Cleeren voor stabilisatie en restauratie (zie bijlage 4). Het gaat om een fragmentair bewaard ijzeren plaatje van ca. 4,5 cm op 4,1 cm, met aan één kant een ca. 0,8 cm dik uitgehold gootje. Mogelijk betreft het een scharnierfragment of een ander onderdeel van kistbeslag. Op de locatie waar het object is gevonden is geen grondverkleuring waargenomen dat op de aanwezigheid van een nis zou kunnen wijzen. Noch zijn er bijkomende voorwerpen uit metaal of andere materialen vastgesteld. Vermoedelijk is het plaatje door bioturbatie verplaatst. Of het oorspronkelijk tot de inboedel van het crematiegraf behoorde, dan wel intrusief materiaal betreft is onduidelijk. Voor afbeeldingen van dit object wordt verwezen naar het conservatie- en restauratierapport in bijlage.

Uit het zeefmonster van de centrale kuil (laag 2) werd behalve een ijzeren nagel tevens een kraal verzameld. Het betreft een buisvormig keramieken object dat naar de uiteinden toe vernauwt en voorzien is van een centrale doorboring. Het meet ca. 1,5 cm in lengte en heeft een diameter van ca. 0,5 cm (fig. 7.4). Op de kraal zijn duidelijke sporen van verbranding vast te stellen.



Figuur 7.4: technische tekening van de kraal afkomstig uit het vroeg-Romeinse brandrestengraf CR01

In alle lagen is aardewerk aangetroffen. Uit het opvullingpakket en de houtskoolrijke lens (lagen 1 en 3) zijn in totaal 15 kleine fragmenten aardewerk gerecupereerd. Daarvan zijn 10 fragmenten (7 gr.) niet te determineren, 2 fragmenten (1,50 gr.) behoren toe aan minstens één aardewerkvorm in *terra nigra*. Nog 3 fragmenten (3,50 gr.) zijn afkomstig van kruikwaar, waarvan zeker één fragment toebehoort aan een kruik in zeepwaar, vermoedelijk uit Bavay.

Bij het verdiepen van de bank tussen twee kwadranten zijn op de grens van het opvullingpakket met de centrale kuil de restanten aangetroffen van een volledig aardewerken recipiënt (1053 gr.) (fig. 7.5). Het betreft een reducerend gebakken, handgevormde tot traag nagedraaide kom (3-ledige vorm) met S-vormige rand- schouder evolutie en naar buiten uitstaande rand. Een band van schuine spatelindrukken versiert de volledige kom ter hoogte van de schouder. Het recipiënt komt het beste overeen met een kom type K6 volgens de typologie van W. De Clercq (2009: 415), alleen is de rand- schouder evolutie eerder sterk S- vormig dan geknikt, of een type 1a/b volgens de typologie van Vermeulen (1992) gebaseerd op enkele opgravingen in het Leie- Schelde gebied. Gelijkaardige vormen zijn daar ondermeer aangetroffen in graven 1 en 55 te St.- Denijs Westrem. Het is een algemeen courant aardewerktype voor de 1<sup>e</sup> eeuw n.Chr<sup>19</sup>, hoewel de versieringswijze niet exclusief tot deze aardewerkvorm of periode kan gerekend worden. Gelijkaardige vormen zijn tevens aangetroffen in 1<sup>e</sup> eeuwse contexten in de grafvelden van Emelgem (Thoen & Van Doorselaer 1980: Fig. 4, 44- 45) en Blicquy (type Va) (De Laet *et al.* 1972). Ook in Noord- Frankrijk worden dergelijke vormen aangetroffen, onder andere in Villeneuve d'Ascq, telkens in 1<sup>e</sup> eeuwse contexten<sup>19</sup>.

Bij het uitzeven van de vulling van de centrale kuil (laag 2) zijn tot slot nog 20 kleine aardewerkfragmenten gerecupereerd. Het betreft in de meeste gevallen handgevormd aardewerk. Slechts één fragment kon worden gedetermineerd als kruikwaar afkomstig uit Bavay.

---

<sup>19</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)



*Figuur 7.5: kom met versiering van schuine spatelindrukken uit het vroeg-Romeinse brandrestengraf CR01*

### Radiokoolstofdatering

De grote hoeveelheid en goede verbrandingsgraad van het botmateriaal leent zich uitstekend tot een datering met de  $^{14}\text{C}$ - methode. Voor het crematiegraf is zo een datering bekomen (RICH-20724:  $1953 \pm 29\text{BP}$ ) tussen 40 cal BC en 130 cal AD (95,4%), mogelijk tussen 15 cal AD en 80 cal AD (68,2%). Deze datering komt perfect overeen met dat van de kom aangetroffen in de grafkuil en plaatst het geheel in de vroege tot eventueel midden- Romeinse tijd.

### Interpretatie van het begrafenisritueel

De relatief grote hoeveelheid aangetroffen botmateriaal in de vulling van het crematiegraf CR01 biedt een dankbare kans om via fysisch- antropologisch onderzoek meer inzicht te krijgen in het Gallo- Romeinse begrafenisritueel. Samen met de gelaagdheid in de opvulling van de grafkuil en de (verspreiding en toestand van) de vondsten kan een voorzichtige interpretatie aan het ritueel gegeven worden.

De overledene, een volwassen individu tussen 20 en 40 jaar oud, is hoogstwaarschijnlijk op een brandstapel gecremeerd. Het lichaam is daarbij bloot gesteld aan hoge temperaturen van meer dan  $800\text{ }^{\circ}\text{C}$ . Een verbrande kraal in de vulling van het crematiegraf indiceert dat de overledene ofwel gekleed op de brandstapel is geplaatst of dat (persoonlijke) sieraden zijn meegegeven. Enkele fragmenten verbrand botmateriaal van een middelgroot zoogdier geven aan dat een selectie van voedsel op de brandstapel heeft gelegen, al dan niet in een container. Of het daarbij gaat om een voedseloffer, de restanten van een begrafenismaaltijd of andere vormen van bijgiften is hier niet af te leiden.

De restanten van de brandstapel, of althans een selectie ervan, zijn in een grafkuil gedeponed, getuige de houtskoolrijke laag onderin het crematiegraf. Een beperkte hoeveelheid verbrand botmateriaal van de overledene is daarbij reeds in de kuil terecht gekomen. Het lijkt er echter sterk op dat een groot deel van het verbrand botmateriaal apart is verzameld en gedeponed werd in een lokale, vierkante tot rechthoekige verdieping centraal in het crematiegraf. Daarbij zijn ook de kraal en een kleine hoeveelheid verbrand dierlijk botmateriaal meegenomen. De resultaten van het fysisch- antropologisch onderzoek wijzen uit dat bij het verzamelen van dit botmateriaal geen selectie naar specifieke delen van het skelet heeft plaatsgevonden. Sporen van een container in hout of textiel zijn er niet. De verspreiding van het botmateriaal in de centrale verdieping lijkt er op te wijzen dat het botmateriaal er los in gedeponed werd. Kleine fragmenten aardewerk in de vulling van deze centrale verdieping zijn mogelijk als bijgift te interpreteren. Aannemelijker is dat deze fragmenten bij het dichtn van het kuiltje per ongeluk in de vulling terecht kwamen. De fragmenten vertonen geen sporen van verbranding. Bovenop de kuil met botmateriaal is wel een versierde kom geplaatst als grafgift. De afwezigheid van verbrandingssporen op de kom geeft aan dat het recipiënt niet samen met de overledene op de brandstapel is geplaatst. Mogelijk bevatte de kom een vloeistof, er zijn geen objecten noch verbrand botmateriaal in de kom aangetroffen. Tot slot is de crematiekuil gedempt. Vermoedelijk gebeurde dit in één keer met moederbodem afkomstig uit de omgeving van het graf. De heterogeniteit van het opvullingpakket is het gevolg van een sterke, dierlijke bioturbatie. In het opvullingpakket zijn nog kleine fragmenten aardewerk aangetroffen. Wellicht betreft het, net als bij de centrale verdieping, rondzwerfend materiaal dat bij de opvulling van de kuil is meegenomen. Op basis van de beschikbare informatie kan CR01 als een Gallo- Romeins brandrestengraf beschouwd worden.

### 7.1.2. CR02

Een tweede crematiegraf is aangesneden in het uiterste noordoosten van het onderzoeksgebied, op het hoogst gelegen deel van de site op de kop van de lokale zandrug (+ 17,34 m TAW). Het is net als CR01 een geïsoleerde context, zonder contemporaine sporen in de nabijheid.

Het spoor is onderzocht volgens de kwadrantenmethode. De kuilvulling werd per laag volledig ingezameld en tijdens de verwerkingsfase nat uitgezeefd<sup>20</sup> op zoek naar botmateriaal en vondsten.

Het crematiegraf heeft een noordoost- zuidwest oriëntatie. In het vlak heeft het een langgerekte, ovale vorm met een lengte van 1,30 m op een breedte van 1 m. Er zijn twee vullingen zichtbaar: een buitenste bruingrijze vulling (laag 2) en een binnenste donkergrijze tot zwarte vulling (laag 1) van licht lemig zand. In coupe is het spoor komvormig, met een licht onregelmatige bodem. Het diepste punt van de kuil is vastgesteld op 28 cm onder het opgravingsvlak. Ook in doorsnede zijn dezelfde twee vullingen vastgesteld (fig. 7.6 - 7.7). De onderste, bruingrijze vulling wordt daarbij bijna volledig opgevuld door het houtskoolrijke pakket.

Bij het uitgeven van de vulling uit laag 2 werden er slechts 2 kleine aardewerkfragmenten (3 gr.) gerecupereerd. De fragmenten zijn reducerend gebakken en vertonen een verschraling van matig grove potgruis. Een verdere determinatie is door de sterke verwerking van de fragmenten niet mogelijk. Bij de aanleg van het archeologisch vlak werd ter hoogte van laag 1 een fragment roodbakend aardewerk (11 gr.) aangetroffen, met een datering in de late - tot de postmiddeleeuwse periode. Naar alle waarschijnlijkheid betreft het intrusief materiaal. Tijdens het couperen van het spoor en bij het uitgeven van de bulkmonsters zijn uit laag 1 nog enkele aardewerkfragmenten aan het licht gekomen. Het betreft één fragment kruikwaar (1,5 gr.), vermoedelijk afkomstig uit Bavay, en 8 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 57 gr.). Onder deze laatste categorie zijn er 3 aan elkaar passende wandfragmenten met reducerende bakking en grove potgruisverschraling, evenals een verbrand stuk kookpot. Behalve aardewerkfragmenten kwam uit deze laag nog een fragment onbewerkte natuursteen (4 gr.). Uit de zeefmonsters zijn slechts 10 kleine fragmenten verbrand botmateriaal gerecupereerd.

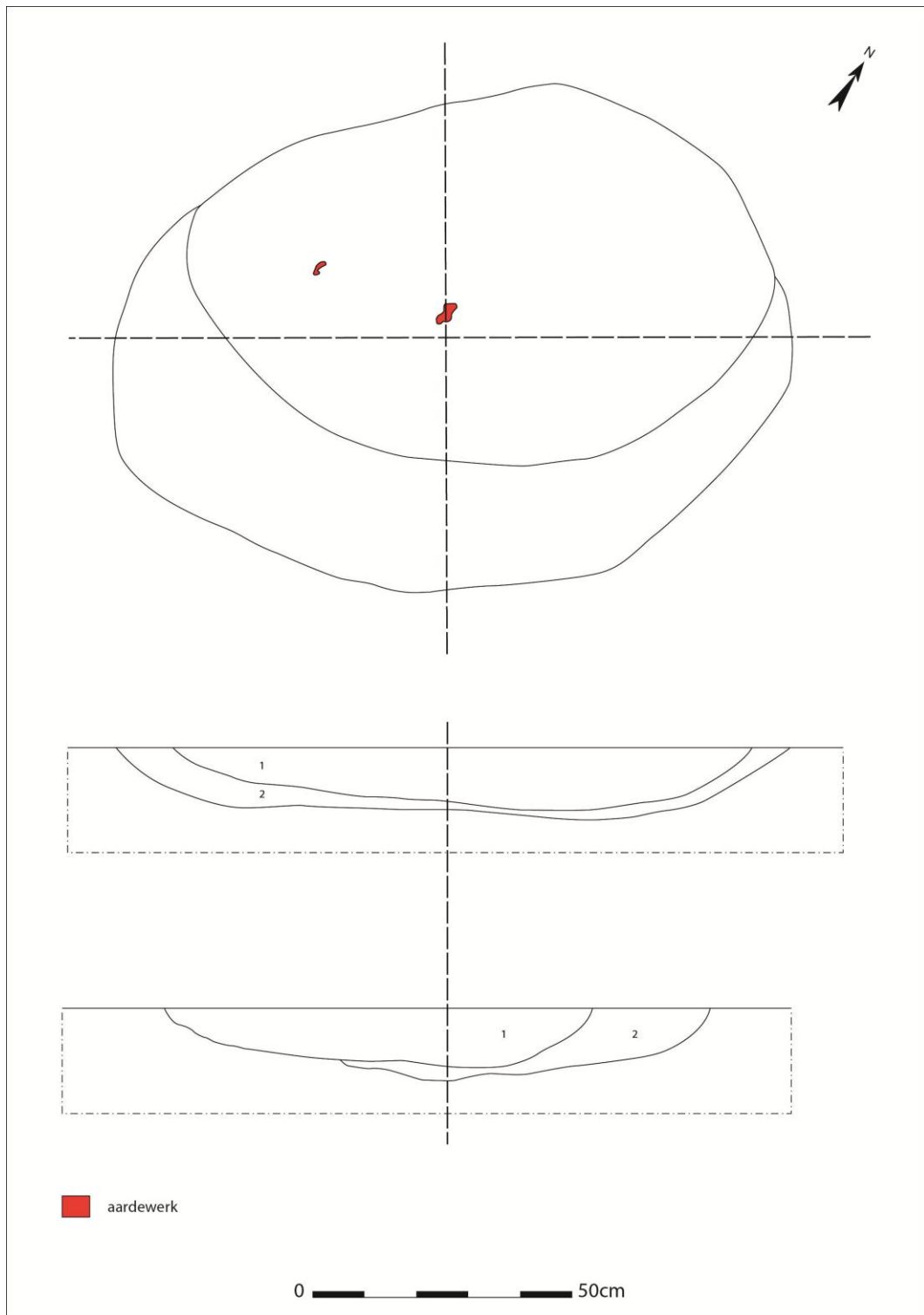
Op basis van de morfologische kenmerken van het spoor, in combinatie met het vondstmateriaal en de schaarse verbrande botresten afkomstig uit de vulling is een interpretatie als crematiegraf en meer bepaald als Gallo- Romeins brandrestengraf vooropgesteld. Een verfijnde datering is niet voorhanden.

---

<sup>20</sup> Op 3 maaswijdtes (3 mm, 2,5 mm en 0,5 mm)



*Figuur 7.6: CR02 in het vlak en in coupe*



Figuur 7.7: technische tekening (schaal 1:10) van CR02 in het vlak en in coupe



### 7.1.3. SITUERING BINNEN EEN REGIONALE CONTEXT

In Harelbeke zijn reeds meerdere grafcontexten uit de Romeinse periode gekend (CAI locatienrs. 71092, 77317 en 157553). Aan de Molhoek is een grafveld gekend met een vijftigtal brandrestengraven daterend in de midden- Romeinse tijd (2<sup>e</sup> eeuw n. Chr.) (Matton & Ferfers 1993). Wellicht hoort dit grafveld bij de bewoningskern aan de Collegewijk. Ca. 400 m ten oosten daarvan, tussen De Gavers en de Molhoek, is bij een proefsleuvenonderzoek in 2008 nog een kleiner grafveld met 9 brandrestengraven aangesneden (Ferfers 2008). Nog aan De Gavers, direct ten zuiden van de Heerbaan, is nog een vlakgraf met een urne gekend, in 1954 bij toeval ontdekt door J. Viérin (CAI locatienr. 71092). Diezelfde persoon stootte begin jaren '60 tijdens rioleringswerken op nog eens 5 gedeeltelijk verstoorde brandrestengraven, die naar alle waarschijnlijkheid deel uitmaakten van een groter grafveld (Matton & Ferfers 1993: 113).

Deze contexten schetsen de gekende diversiteit in het inheems- Romeinse begrafenisritueel, wat de omvang en groepering van de graven betreft. Enerzijds zijn er grotere of kleinere grafvelden, vaak in verband te brengen met bewoningskernen. Anderzijds zijn er de vele gekende individuele bijzettingen, geïsoleerd of in zeer kleine groepjes. W. De Clercq (2009: 347) heeft in dit opzicht reeds verwezen naar zgn. 'veldgraven' in tegenstelling tot de grafvelden. Soms zijn deze graven in verband te brengen met nabijgelegen woonerven, soms liggen ze volledig geïsoleerd in het landschap.

Bij enkele proefsleuvenonderzoeken (Alveringem, Heule, Ieper, Izegem en Oekene) uitgevoerd door GATE bvba tussen 2010 en 2012 in de provincie West- Vlaanderen zijn in totaal 14 dergelijke brandrestengraven aangetroffen (Messiaen *et al.* 2012). Nagenoeg al deze graven lagen volledig geïsoleerd in het landschap. Uitbreidingen rond deze contexten door middel van extra sleuven of kijkvensters bracht slechts in twee gevallen een extra graf op (Messiaen *et al.* 2012: 74). Ook bij de vondst van een vroeg- Romeins brandrestengraf te Zonnebeke (W.-VI.) bracht de aanleg van twee ruime kijkvensters rondom het spoor geen aanvullend resultaat (Bracke 2013: 17). Bij een recente opgraving van Ruben Willaert bvba aan de Ten Hedestraat in Waregem (W.-VI.) werd een midden- Romeins brandrestengraf aangesneden, met een totale afwezigheid van contemporaine sporen in de directe omgeving (Beke F. & Teetaert D., in voorbereiding). Het crematiegraf is daar wel gelegen aan de zuidelijke grens van het projectgebied, zodat een aanwezigheid van meerdere graven niet uit te sluiten is. Dit zijn enkele recente voorbeelden van een wijdverspreid fenomeen in het rurale landschap van Vlaanderen.

De brandrestengraven aan de Steenbrugstraat lijken geïsoleerd in het landschap te liggen. Enkele factoren kunnen een rol hebben gespeeld bij de keuze van die locatie om de doden te begraven. Ten eerste is de site gelegen op een lokale zandrug, een verhevenheid in het landschap. Het is reeds vaak vastgesteld dat dergelijke prominente plaatsen in het landschap doorheen de tijd een trekpleister zijn geweest voor bewoning en begraving. Het is zelfs aannemelijk dat op de top van de zandrug een secundaire weg of landwegel liep, met aansluiting op grotere verbindingswegen aan de *vicus*. Ten tweede indiceert de aanwezigheid van een kringgreppel dat op deze locatie ooit een grafheuvel heeft gestaan. Het valt niet uit te sluiten dat het heuvellichaam ten tijde van de Romeinse overheersing nog zichtbaar aanwezig was in het landschap en voor de lokale bevolking een zekere aantrekkingskracht had. In een latere periode is ook net deze locatie uitgekozen als laatste rustplaats voor de doden (zie hoofdstuk 8).

## 7.2. GREPPELS

Drie greppels kunnen mogelijk tot de Romeinse periode gedateerd worden. Het gaat telkens om onzekere dateringen, gezien uit de vulling van de greppels vaak materiaal uit meerdere periodes is aangetroffen.

Een eerste greppel (GR05) situeert zich in de zuidwestelijke hoek van het onderzoeksgebied. De greppel met noordwest- zuidoost oriëntatie komt van onder een recente verstoring en loopt dan in zuidelijke richting door tot onder een poel uit de Karolingische periode (PO01) (fig. 7.1).

Binnen het onderzoeksgebied is de greppel over een afstand van ca. 26 m te volgen. De breedte van het spoor varieert tussen 2 m en 2,50 m. Het spoor heeft een bewaarde diepte van max. 66 cm onder het opgravingsvlak en is in coupe komvormig met een licht afgeronde tot vlakke bodem. Er zijn drie lagen in de vulling vastgesteld. De bovenste ca. 50 cm bestaat uit een homogeen grijs-bruine vulling van licht lemig zand. De onderste ca. 15 cm bestaat uit twee grijze tot donkergrijze, meer kleiige bandjes (fig. 7.8). Het vondstmateriaal heeft meerdere dateringen. Het betreft 16 aardewerkfragmenten (ca. 178 gr.) en één fragment onbewerkte natuursteen (55 gr.). In de categorie van het aardewerk zit ondermeer één fragment handgevormd aardewerk dat mogelijk in de vroege IJzertijd te dateren is<sup>21</sup>, evenals een fragment grijs gedraaid aardewerk met een Karolingische datering<sup>22</sup>. Een randfragment (135 gr.) (fig. 7.9) is geglad aan de hals en vanaf de overgang naar het lichaam van de pot volledig versierd. Net onder de hals zijn vingerindrukken aangebracht met daaronder subverticale groeflijnen die de volledige scherf bedekken. Dit type aardewerk komt reeds voor vanaf de late IJzertijd, onder andere te Ursel- Rozestraat (Mestdagh & Taelman 2008: 33 ev.), maar zou vooral vanaf het begin van de 1<sup>e</sup> eeuw n.Chr. en doorheen deze eeuw voorkomen<sup>22</sup>.

GR05 heeft op basis van het aardewerk een aantal mogelijke dateringen. Een eerste mogelijkheid is in de IJzertijd. Meer waarschijnlijk is een datering in de Romeinse periode, met de vondst van een randfragment van typisch 1<sup>e</sup> eeuw aardewerk. De greppel lijkt te verdwijnen onder een poel uit de Karolingische periode. Tijdens het vooronderzoek zijn ten zuiden van de site enkele noordwest- zuidoost georiënteerde en ongedateerde greppels aangesneden waarvan één alleszins in het verlengde van GR05 kan liggen (WP11S1, Reyns *et al.* 2012). Een derde mogelijkheid is een datering in de Karolingische periode, waarbij de greppel uitmondt in de poel. Tijdens het terreinwerk is de oversnijding tussen greppel en poel niet duidelijk vastgesteld kunnen worden door de moeilijk leesbare, bodemkundige situatie in dit deel van het terrein.

In het zuiden van het onderzoeksterrein lopen twee greppels (GR 01 en 02) met een (noord)oost- (zuid)west oriëntatie over de site en worden er oversneden door de Karolingische poel PO01 (fig. 7.1). Ze lopen deels parallel en lijken in het zuidwesten van de site samen te komen. De situatie is ter hoogte van deze vermoedelijke samensmelting opnieuw erg onduidelijk, zowel in het vlak als in de coupe, door de moeilijke leesbaarheid van de archeologische sporen in dit zuidelijke deel van het onderzoeksterrein.

GR01 heeft een vastgestelde breedte tussen 50 cm en 130 cm en een bewaarde diepte van max. 26 cm ten opzichte van het opgravingsvlak. Het spoor is in coupe komvormig en heeft een donkergrijze en weinig houtskoolrijke vulling van lemig zand. Uit de vulling zijn geen vondsten gehaald. GR02 heeft een vastgestelde breedte tussen 50cm en 70 cm en een bewaarde diepte van max. 24 cm ten opzichte van het opgravingsvlak. Het spoor is in coupe komvormig en heeft een homogeen

---

<sup>21</sup> pers. comm. G. De Mulder (UGent)

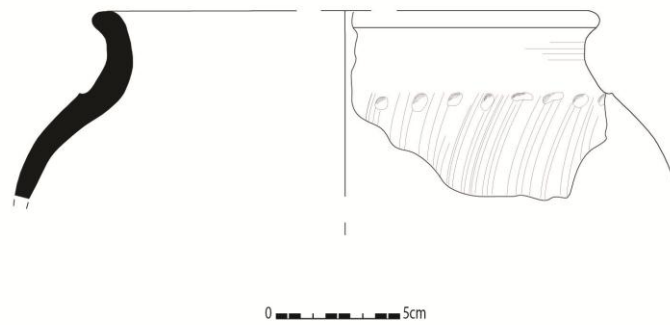
<sup>22</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)

donkergrijze en weinig houtskoolrijke vulling van lemig zand. Tijdens het vooronderzoek zijn uit de vulling van GR02 2 wandfragmenten handgevormd aardewerk en een randfragment van een *dolium* gerecupereerd (Reyns *et al.* 2012: 19). Tijdens het vervolgonderzoek zijn geen bijkomende vondsten meer gedaan.

Beide greppels hebben een gelijkaardig verloop en een zeer gelijke vorm en vulling. Er wordt van uitgegaan dat ze contemporain zijn. Op basis van de vondst van een *dolium*fragment in één van de greppels dient een voorzichtige, relatieve datering in de Romeinse periode zich aan. Niettemin is het vondstmateriaal te schaars om tot een zekere datering te komen. Het valt niet uit te sluiten dat de greppels in de IJzertijd dateren. GR01 loopt ten slotte zo goed als parallel aan STR01 met een datering in de vroege tot begin late IJzertijd.



*Figuur 7.8: greppel GR05 in coupe*

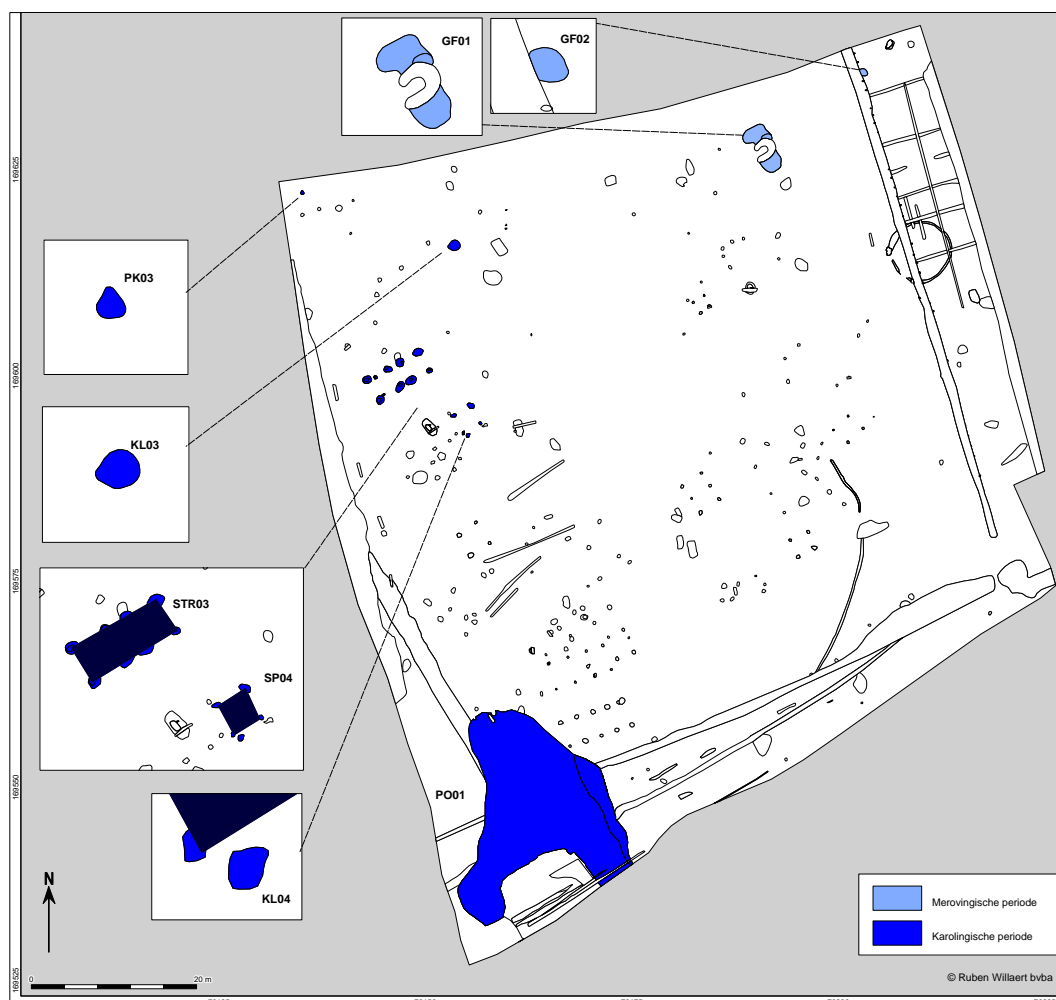


*Figuur 7.9: versierd randfragment uit de vulling van GR05*

## 8. VROEGE MIDDELEEUWEN: MEROVINGISCHE PERIODE (6<sup>E</sup> - 8<sup>E</sup> EEUW)

Met betrekking tot de vroege Middeleeuwen, *in casu* de Merovingische periode zijn tot op heden nauwelijks tot geen vindplaatsen gekend in de regio Harelbeke(-Stasegem). De CAI geeft slechts melding van één vindplaats aan de Dennenlaan, waarbij twee evenwijdige grachten een datering in de vroege Middeleeuwen hebben gekregen (locartienr. 76666). Binnen het onderzoeksgebied zijn enkele sporen op basis van specifiek vondstmateriaal en een <sup>14</sup>C- datering met zekerheid in de Merovingische periode te dateren (fig. 8.1).

De sporen uit de Merovingische periode beperken zich tot twee contexten in het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied. Minstens één van de contexten (GF01) kan op basis van specifiek vondstmateriaal als een grafcontext worden beschouwd. Het is daarbij niet helemaal duidelijk of het om een inhumatie dan wel een crematie gaat. Het spoor is namelijk erg verweerd door erosie en verstoord door een grote windval. De tweede context (GF02) betreft mogelijk een kuil, maar wordt op basis van enkele vondsten in de vulling, de nabije ligging van GF01 en de positie in het landschap als een grafcontext geïnterpreteerd. Het gaat daarbij vermoedelijk om een crematie.



Figuur 8.1: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de vroegmiddeleeuwse structuren en contexten (lichtblauw: Merovingisch; donkerblauw: Karolingisch)

## 8.1. GRAFCONTEXTEN

### 8.1.1. GF01

Op de hoger gelegen zone van de lokale zandrug (ca. + 17,30 m TAW) in het noordoosten van het onderzoeksgebied is een sporencluster aangesneden. Het betreft één of twee kuilen oversneden door een grote windval (fig. 8.1). Uit de vullingen van de sporen is een grote hoeveelheid vondstmateriaal gerecupereerd. Het betreft ondermeer vuurstenen artefacten, Bronstijdaardewerk en objecten uit glas en metaal die thuis horen in een grafijnboedel uit de Merovingische periode (o.a. kralen en gordelbeslag).

In het vlak was er geen enkele indicatie dat het sporencluster mogelijk een grafcontext bevatte, daarvoor leek de vorm te grillig en de afmetingen te groot. Reeds bij de eerste coupe is echter een kraal aangetroffen, zodat de werkmethode voor het couperen van dit sporencluster diende aangepast te worden. In wat volgt wordt eerst de werkmethode kort overlopen, daarna volgt een beschrijving van het sporencluster, een overzicht van het vondstmateriaal en de spreiding van de vondsten binnen het cluster en tot slot een interpretatie van de context.

#### Werkmethode

Het sporencluster werd in verschillende richtingen gecoupeerd op basis van uitgezette assen (fig. 8.3). Aanvankelijk is op de meest noordelijke kuil een coupe begonnen volgens de kwadrantenmethode. Bij de vondst van een kraal is overgegaan op het stelselmatig verdiepen van het cluster langsheen de uitgezette coupe-assen. Daarbij zijn de vullingen van de kuilen en windval integraal ingezameld en tijdens de verwerkingsfase nat uitgezeefd op drie maaswijdtes (5 mm, 2,5 mm en 0,5 mm). Elk verdiept vlak is gescand met de metaaldetector. Met uitzondering van zeefvondsten zijn alle vondsten ter plaatse ingemeten met behulp van een *robotic Total Station (rTS)*. Dit heeft toegelaten de horizontale en verticale spreiding van de afzonderlijke vondsten en -categorieën in kaart te brengen. Alle coupes zijn gefotografeerd en ingetekend op schaal 1:20. Ten slotte zijn de resterende vullingen van de kuilen en windval ingezameld als zeefmonsters.

Uit de vulling van de meest noordelijke kuil is een bulkmonster voor <sup>14</sup>C-datering genomen. Er is uiteindelijk gekozen om het monster niet op te sturen voor verder onderzoek. Het sporencluster is sterk verstoord en gebioturbeerd, zodat een geslaagde datering niet binnen de verwachtingen lag.

#### Beschrijving van het sporencluster

Het sporencluster bestaat uit één of twee kuilen die centraal oversneden worden door een grote windval. Omwille van de grote afmetingen (ca. 6 m op 3 m voor het volledige cluster) wordt hier uitgegaan van twee afzonderlijke kuilen. Het volledige cluster vertoont een algemene noordwest-zuidoost oriëntatie.

De noordelijke kuil (S 5-43) heeft in het vlak een onregelmatige vorm, met afmetingen van ca. 3 m (O-W) op minstens 1,80 m (N-Z). Een deel van de kuil verdwijnt onder de grote windval. Ook in coupe vertoont de kuil een onregelmatige vorm. Het diepst bewaarde punt van de kuil is vastgesteld op 44 cm onder het opgravingsvlak, d.i. in het westelijke deel van de kuil (fig. 8.2 en 3). Ter hoogte van de oostelijke coupe bleek het spoor veel minder diep bewaard. De vulling van de kuil bestaat uit homogeen grijsbruin, matig houtskoolrijk, licht lemig zand.

De zuidelijke kuil (S 5-45) is in vlak afgerond rechthoekig tot onregelmatig van vorm en meet ca. 2,4 m (O-W) op minstens 1,7 m (N-Z). Een deel van de kuil verdwijnt onder de windval. In coupe bleek de kuil nog nauwelijks bewaard. Het diepst bewaarde punt is vastgesteld in de noordelijke zone van de kuil, ter hoogte van de oversnijding door de windval, op 12 cm onder het opgravingsvlak. In de zuidelijke en westelijke delen van de kuil is nog een diepte van max. 6 cm vastgesteld, in het oostelijke deel is dit slechts 4 cm. Het nog resterende deel van de kuil vertoont in de coupe een vlakke maar onregelmatige bodem, met een homogeen lichtgrijze tot bruine vulling van licht lemig zand (fig. 8.2 en 3).

Bij het stelselmatig verdiepen van het sporencluster is op de grens van S 5-43 met de windval op ca. 5 cm diepte (+ 17,25 m TAW) mogelijk nog een derde kuil (S 5-87) aangetroffen (fig. 8.2). Het heeft een ovale vorm met afmetingen van ca. 1 m op 80 cm. De kuil is apart gecoupeerd en bleek vanaf dat niveau nog slechts 4 cm diep bewaard. Het heeft een homogene lichtbruine tot lichtgrijze vulling van licht lemig zand en wordt in het zuiden nog deels oversneden door de windval. Binnen het kader van vondstverspreiding heeft de windval eveneens een spoornummer gekregen (S 5-44). In coupe bleek het natuurlijke spoor nog max. 10 cm diep bewaard onder het opgravingsvlak, met een opvulling van grijsbruin tot lichtgrijs lemig zand.

Behalve in het oostelijke deel van S 5-43 zijn de sporen van het cluster zeer ondiep bewaard. Dit is zonder twijfel in verband te brengen met de sterke erosie op de kop van de zandrug. In het vlak zijn de kuilen grillig van vorm, met diffuse grenzen. Op basis van de vorm van de kuilen in coupe is geen enkele aanwijzing vastgesteld voor de aanwezigheid van een grafkuil. Deze interpretatie is slechts mogelijk op basis van het vondstmateriaal uit de vulling van de sporen.

#### Aard en spreiding van de vondsten

Fig. 8.4 illustreert de aard en spreiding van alle vondsten binnen het sporencluster. Vondsten die afkomstig zijn uit zeefmonsters en pas tijdens de verwerkingsfase werden gerecupereerd zijn op de figuur aangegeven op de locatie van het betreffende zeefmonster. De aangetroffen materiaal-categorieën omvatten vuursteen, aardewerk, natuursteen, metaal en glas. Hieronder worden de vondsten per materiaal-categorie besproken, telkens geïllustreerd aan de hand van een spreidingskaart (fig. 8.4: 1-4).

Binnen de categorie van het vuursteen zijn er in totaal 7 artefacten gerecupereerd. Het gaat om 6 afslagfragmenten, waarvan één vermoedelijk verbrand is, en een klingfragment (vondstnr. 1, 8, 9, 10, 15, 18 en 19). Uit de noordelijke kuil (S 5-43) is bij het couperen één afslagfragment (+ 17 m TAW) en bij het uitzeven nog één afslagfragment en een klingfragment gerecupereerd. Voor de zeefvondsten is de diepte niet gekend. Uit de windval (S 5-44) komen 3 afslagfragmenten (tussen + 17,23 m en + 17,29 m TAW). In de zuidelijke kuil (S 5-45) is nog één afslagfragment gevonden (+ 17,07 m TAW) (fig. 8.4-1).

Binnen de categorie van het natuursteen is slechts één fragment (10 gr.) van een vermoedelijke maalsteen aangetroffen (vondstnr. 25). Het fragment komt uit een zeefmonster van S 5-87, een exacte diepte is dus niet gekend. Gezien het slechts één vondst betreft is voor het natuursteen geen aparte spreidingskaart voorzien.

Binnen de categorie van het aardewerk zijn er in totaal 49 aardewerkfragmenten gerecupereerd (vondstnr. 3, 4, 5, 6, 11, 13, 21 en 22). Het merendeel daarvan is aangetroffen in de noordelijke kuil (S 5-43). Bij de aanleg van het vlak is ter hoogte van de kuil reeds een fragment handgevoerd aardewerk (35 gr.) gevonden. Het betreft Bronstijdaardewerk. Bij het couperen zijn uit deze kuil

nog 40 fragmenten handgevormd aardewerk (532 gr.) gerecupereerd met eenzelfde datering in de Bronstijd, waaronder een wandfragment versierd met een opgelegde stafband en vingertop-indrukken (zie hoofdstuk 5.1 voor een beschrijving van het Bronstijdaardewerk). Dit aardewerk is verspreid in de kuil aangetroffen tussen + 17,16 m en + 17,32 m TAW. Eén enkel wandfragment met reducerende bakking is vermoedelijk in de Merovingische periode te dateren<sup>23</sup>. Het bevond zich in de bovenste centimeters van de kuil (+ 17,32 m TAW). Een laatste fragment (45 gr.) is uit een zeefmonster van S 43 gerecupereerd en kon niet worden gedateerd.

Nog 6 aardewerkfragmenten zijn aangetroffen in de opvulling van de windval (S 5-44). Het gaat om 4 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 15 gr.) met een datering in de Bronstijd, een fragment handgevormd aardewerk zonder datering (3 gr.) en een fragment gedraaid aardewerk met een vermoedelijk Romeinse datering<sup>23</sup> (23 gr.). De vondsten uit de windval zijn uiteraard niet meer *in situ* bewaard. Uit de zuidelijke kuil (S 5-45) is geen aardewerk gerecupereerd (fig. 8.4.2).

Binnen de categorie van de metaalvondsten zijn 12 (fragmenten van) objecten aangetroffen. Het gaat om 6 fibulafragmenten, gordelbeslag van ten minste één gordel en een vermoedelijk dolkmes (vondstnr. 2, 7, 12, 14 en 16). Er valt een duidelijke correlatie waar te nemen tussen de aard en de spreiding van de metaalvondsten binnen het sporencluster (fig. 8.4.3). De fibulafragmenten komen bijna uitsluitend uit de zuidelijke kuil (S 5-45). Daar zijn op twee locaties en verschillende dieptes (+ 17,07 m en + 17,29 m TAW) samen 5 bronzen fibulafragmenten gevonden (fig. 8.7). Ze maken deel uit van zeker één gelijkarmige fibula van ca. 2 cm lengte en mogelijk nog een tweede fibula van een niet te bepalen type. Het zesde fibulafragment behoort vermoedelijk tot hetzelfde ensemble en is aangetroffen op de grens van de zuidelijke kuil met de windval (S 5-44) (+ 17,19 m TAW).

In twee locaties in de noordelijke kuil (S 5-43) zijn 6 sterk gecorrodeerde (fragmenten van) ijzeren objecten aangetroffen. De objecten zijn geconserveerd en gerestaureerd door N. Cleeren<sup>24</sup>. Bij de aanleg van het archeologisch vlak zijn ter hoogte van de kuil 2 fragmenten aan het licht gekomen (fig. 8.4.3: VNR 2) (+ 17,35 m TAW). Ze behoren toe aan twee afzonderlijke objecten, beide delen van Merovingisch gordelbeslag. Deze beslagplaten zaten ofwel verticaal bevestigd op de gordel, of horizontaal ter hoogte van de gesp, en waren bedoeld als versiering. De best bewaarde plaat is bijna volledig en meet 6,6 cm bij 4,1 cm., de tweede plaat is slechts fragmentair en meet 4,1 cm bij max. 3,9 cm. Ondanks de povere bewaringstoestand van de objecten is vastgesteld dat beide beslagplaten zijn versierd in geometrische motieven met inlegwerk van zilver en naar vermoeden ook messing, aangebracht volgens de techniek van het damasquineren (fig. 8.5.1.1 - 8.5.1.3). Ook in de noordelijke kuil, op de grens met S 5-87, zijn op iets grotere diepte (+ 17,28 m TAW) nog 5 bijkomende ijzeren objecten gevonden (fig. 8.4.3: VNR 7). Het betreft opnieuw onderdelen van gordelbeslag uit de Merovingische periode. Een eerste object is een volledig bewaarde gesp met beslagplaat (fig. 8.5.2.1 - 8.5.2.2), met een totale lengte van ca. 11 cm op een breedte van 5,2 cm. Het object is gedamasquineerd met ornamenten in zilver en hoogstwaarschijnlijk ook in messing. Ditmaal bestaat de versiering echter niet uit geometrische maar uit dierenmotieven. Een tweede object (fig. 8.5.3.1 - 8.5.3.2) is vermoedelijk een (tegen)beslagplaat van dezelfde gesp, afgaande op de versiering volgens dezelfde techniek en in dezelfde motieven. Het is bijna volledig bewaard en meet 8 cm bij max. 4,7 cm. Een derde object (fig. 8.5.4.1 - 8.5.4.2), een vierkante plaat, is dan als de rugplaat van dezelfde gordel te beschouwen (fig. 8.5.5). Het meet 4,7 cm bij 4,7 cm, heeft een goede bewaring en is eveneens in dezelfde stijl versierd. Op de rugplaat zijn naast decoraties in zilver nu ook duidelijk de goudkleurige lijnen van koperlegering te zien. Een vierde object (fig. 8.5.6) is als (dolk)mes te interpreteren. Het is fragmentair maar bijna volledig bewaard. Het heeft

<sup>23</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)

<sup>24</sup> L&C Archaeological Conservation



een lengte van ca. 17 cm op max. breedtes van 1,3 cm aan het heft en 2,1 cm aan het lemnet, dat nog steeds in de schede zit. De schede is daarbij uit leder vervaardigd en afgeboord met een rand in ijzer. Het mesheft bestaat uit been of gewei.

De vorm van de gesp en beslagplaten, de techniek volgens welke ze versierd zijn en de decoratiemotieven zelf kunnen extra informatie geven met betrekking tot de datering van de context. De volledig bewaarde gesp met beslagplaat (fig. 8.5.2) is naar de typologieën van Trenteseau (1966) en Périn (1980) op basis van de vorm onder te brengen in de groep van complexe plaatvormen (630/640 - 660/670 n.Chr.). Samen met de tegenbeslagplaat en rugplaat met eenzelfde versiering lijken ze onderdeel te vormen van het zware gordelbeslag dat vanaf het einde van de 6<sup>e</sup> eeuw n. Chr. zou opkomen. Al deze objecten werden versierd met damasquining (ingelegde zilver- of messingdraden), een typische techniek voor de Merovingische periode. Bij deze techniek worden in de ijzeren draagplaat motieven uitgegrift die nadien door behamering of opwarming opgevuld worden met zilver- of messingdraden (incrustatie). De lege ruimtes tussen de motieven worden soms door middel van kleine kruisgroeven nog verder opgevuld met zilver of messing (latering). Bij het hier aangetroffen gordelbeslag zijn de lege ruimtes tussen de motieven niettemin op een andere manier ingevuld. In plaats van kruisgroeven zijn talrijke puntjes gegraveerd in de ijzeren draagplaat om een voorbereidende (hechting)laag voor het zilver te creëren. Het betreft hier een unieke techniek die tot nog toe enkel in ons land gekend is <sup>25</sup> en er vooral in de provincie Namen voorkomt. In het Merovingisch grafveld van Broechem is deze techniek eveneens vastgesteld. De decoratiemotieven zijn in de dierenstijl te plaatsen. In onze streken is voor de 7<sup>e</sup> eeuw n.Chr. een specifieke dierenstijl kenmerkend, met name de dierenstijl II (Roosens 1983), waarbij de dieren in een vlechtband worden ingeschakeld.

De dierenmotieven bestaan dan uit een aantal in elkaar vervlochten banden met dierenkoppen, waarbij de koppen vaak herleid zijn tot ogen en kaken. Trenteseau (1966) heeft nog een verdere opdeling gemaakt binnen de dierenstijl II. Binnen deze opdeling valt de hier besproken gesp met beslag- en tegenbeslagplaat onder de tweede groep, waarbij de dierenmotieven zich niet louter beperken tot een centraal deel maar zich volledig verspreiden over het gordelbeslag. Volgens de typologie van Périn is deze groep te dateren vanaf 630/640 n.Chr. In dezelfde context werden de beslagplaten van een mogelijk tweede gordel aangetroffen (fig. 8.5.1), opnieuw versierd volgens de techniek van het damasquineren maar ditmaal met geometrische motieven. Opnieuw zijn de motieven opgevuld met zilver, eventueel messing. De lege ruimtes tussen de motieven zijn hier niet opgevuld door middel van puntjes of kruisgroeven. Versieringen met geometrische motieven komen zeker voor op de overgang van de 6<sup>e</sup> naar de 7<sup>e</sup> eeuw n.Chr.

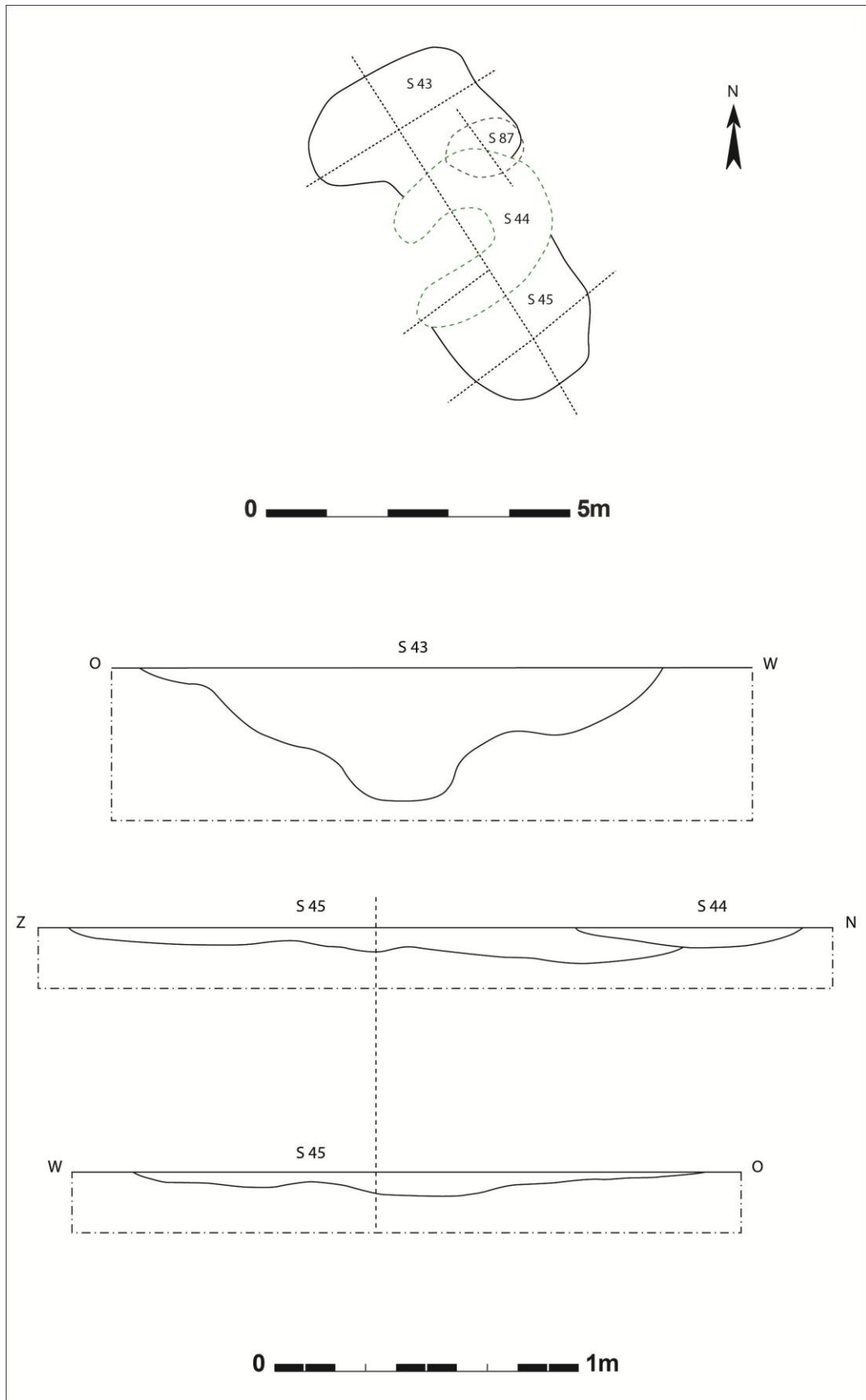
Ten slotte zijn in het sporencluster nog (fragmenten van) 5 kralen in glas of glaspasta en één kraal in keramiek aangetroffen (fig. 8.6), alle afkomstig uit de noordelijke kuil S 5-43 of de kleinere kuil S 5-87 (fig. 8.4.4). Reeds tijdens het couperen is in S 5-43 een kraal in gele glas(pasta) gevonden (VNR 17; + 17,30 m TAW). Uit een zeefmonster van dezelfde kuil zijn nog 4 kralen gerecupereerd. Het gaat om een keramieken kraal met oranje kleur, een kraal in witte glas(pasta) versierd met blauwgroene geometrische motieven, een kraal in blauw glas en nog eens 2 fragmenten van een kleine kraal in roodbruin glas versierd met gele glaspasta, dat sterk doet denken aan armbanden uit de La Tène- periode (late IJzertijd). Uit een zeefmonster van S 5-87 is bijkomend nog één kraal in blauwgroen glas gevonden.

---

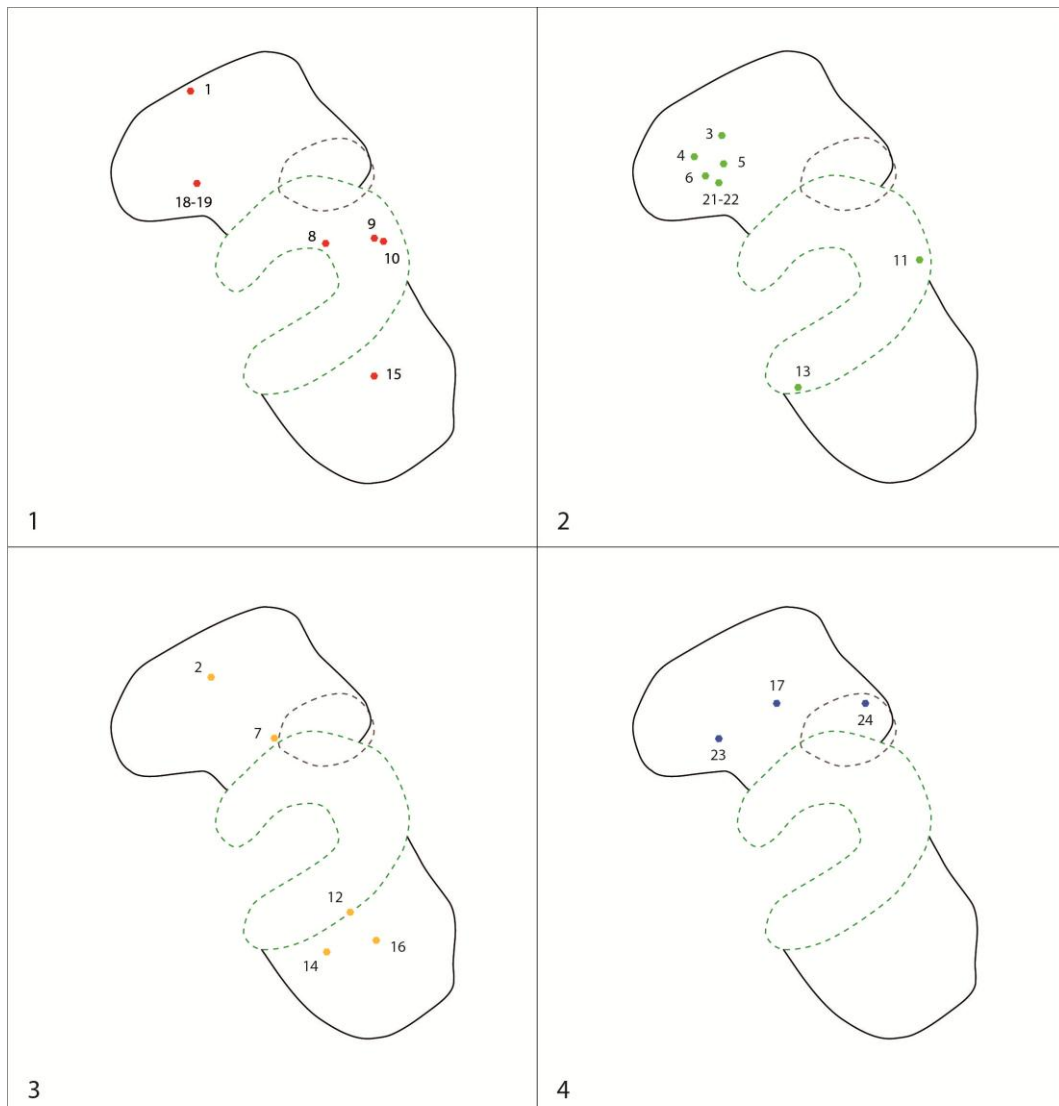
<sup>25</sup> pers. comm. N. Cleeren (L&C Archaeological Conservation)



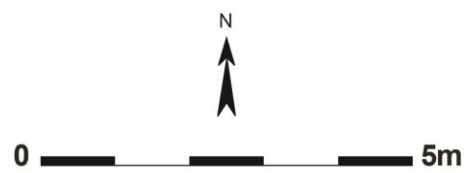
Figuur 8.2: het sporencluster in het vlak en zicht op enkele coupes van (boven) S 43 en (onder) S 45



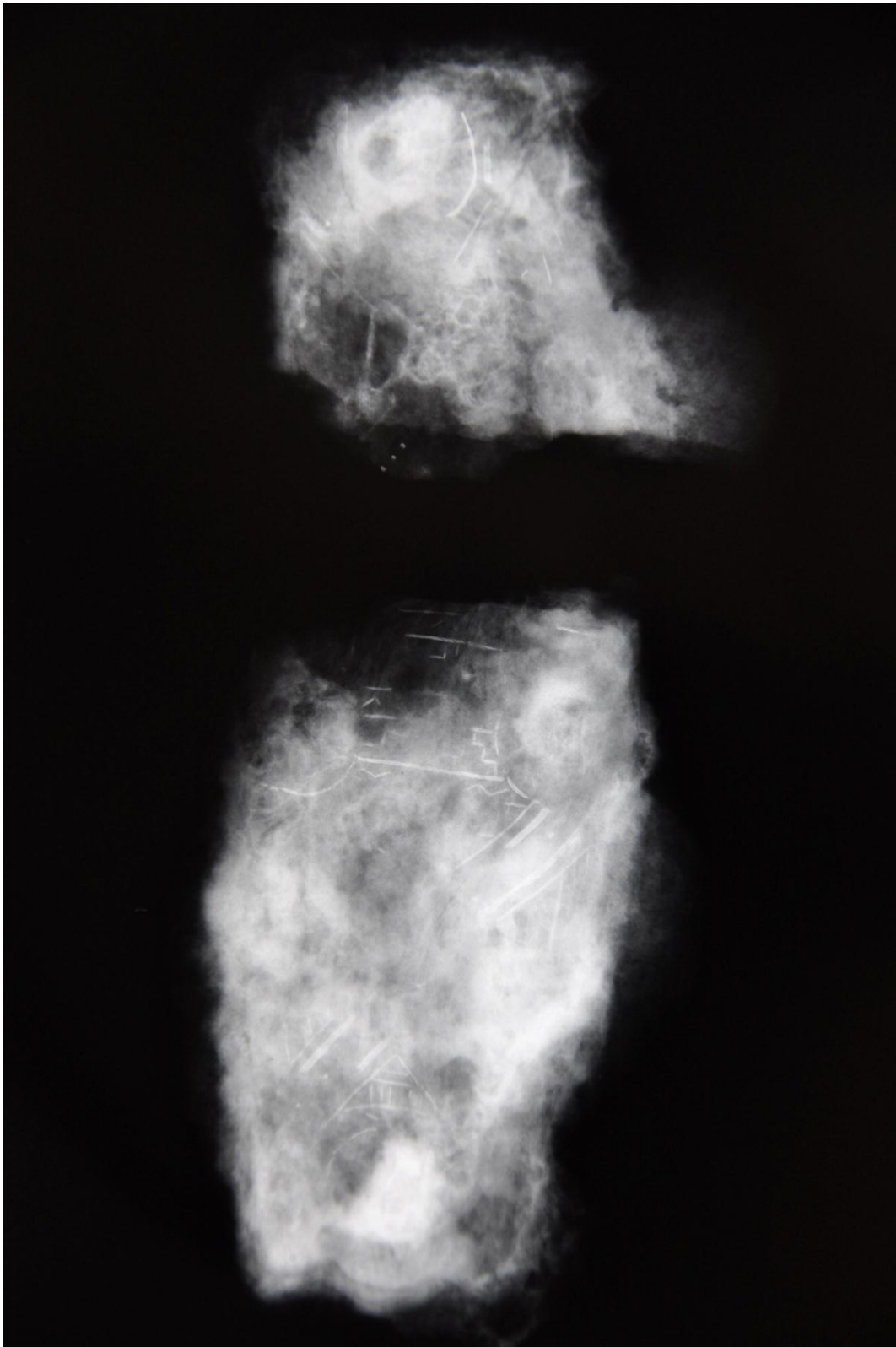
Figuur 8.3: het sporencluster in het vlak met uitgezette coupelijnen (boven) en een selectie van coupe-tekeningen (onder)



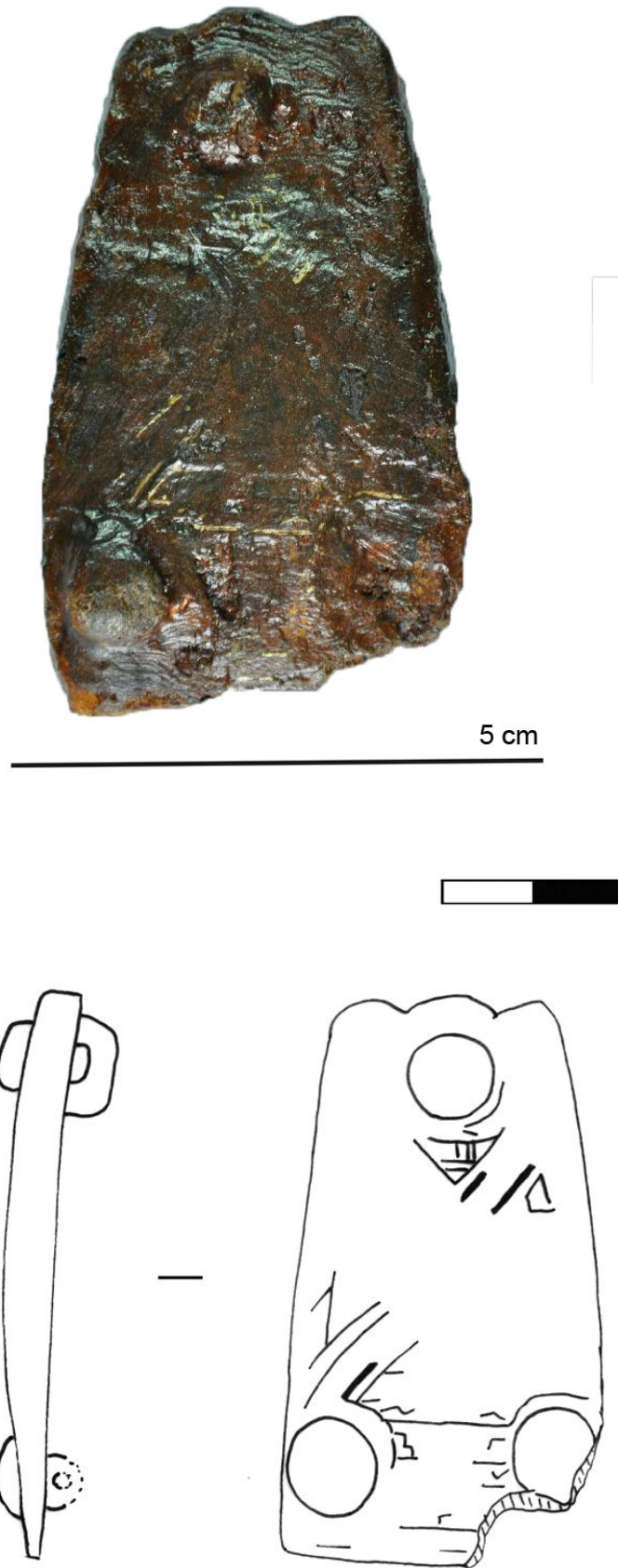
- windval
- S 87
- vuursteen
- aardewerk
- metaal
- glas/keramiek



*Figuur 8.4: aard en spreiding van de aangetroffen materiaalcategorieën binnen het sporencuster*



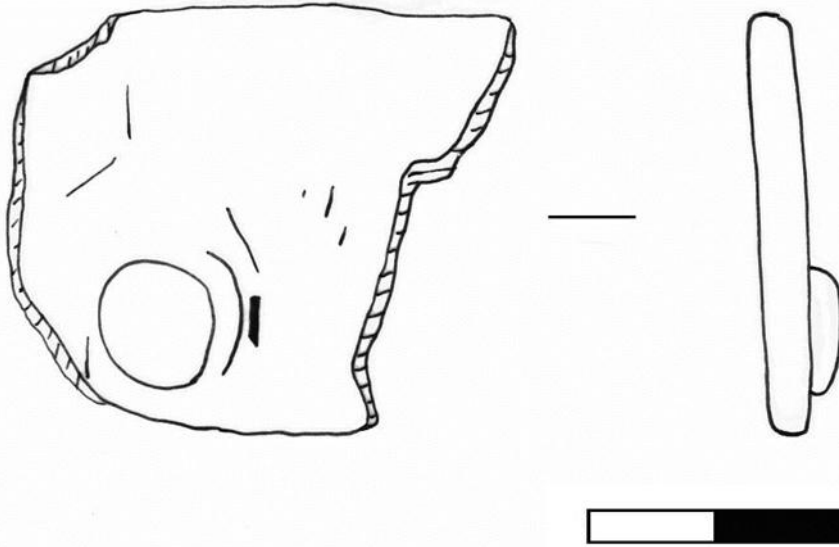
*Figuur 8.5.1.1: röntgenfoto van twee (fragmenten van) ijzeren beslagplaten met versiering van geometrische motieven, angebracht volgens de techniek van het damasquineren*



*Figuur 8.5.1.2: foto en technische tekening van de gerestaureerde beslagplaat*



5cm

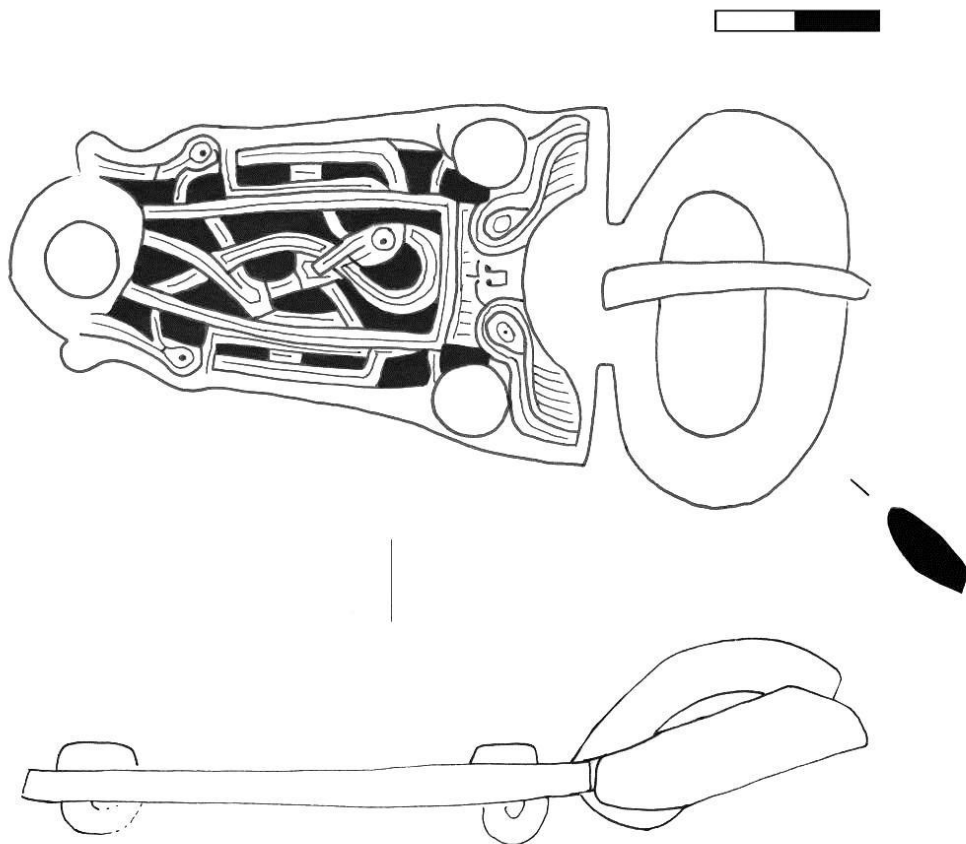


*Figuur 8.5.1.3: foto en technische tekening van het gerestaureerde onderdeel van een beslagplaat*

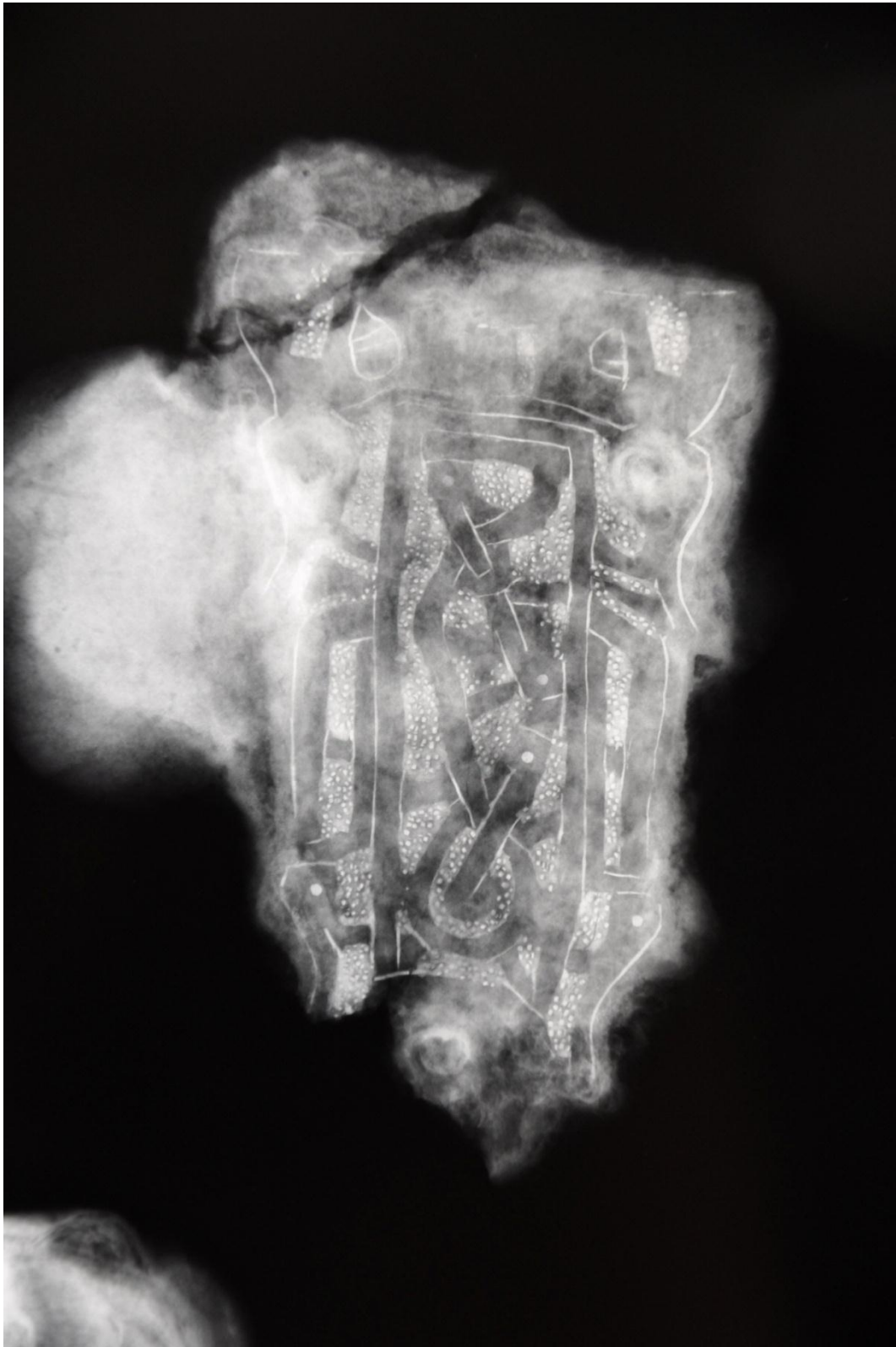


*Figuur 8.5.2.1: röntgenfoto van een gesp met riemtong en beslagplaat, versierd met dierenmotieven in zilver en mogelijk ook in messing volgens de techniek van het damasquineren*





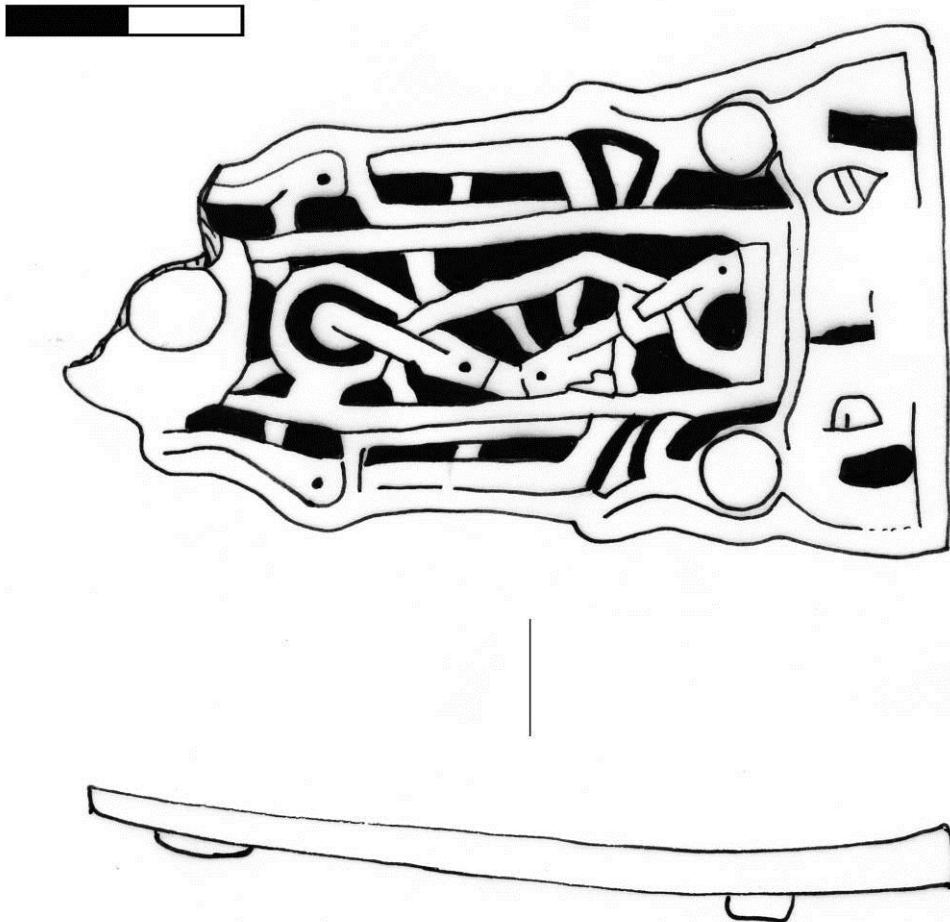
*Figuur 8.5.2.2: foto en technische tekening van de gerestaureerde gesp*



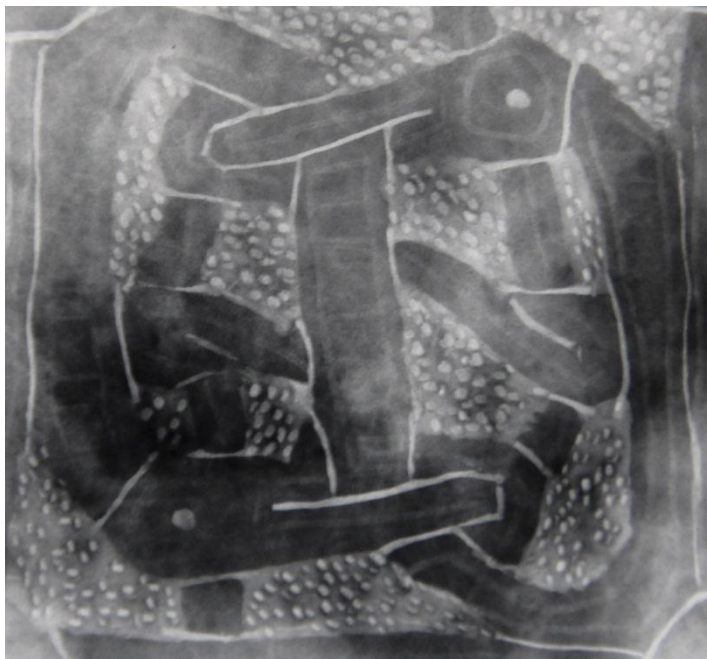
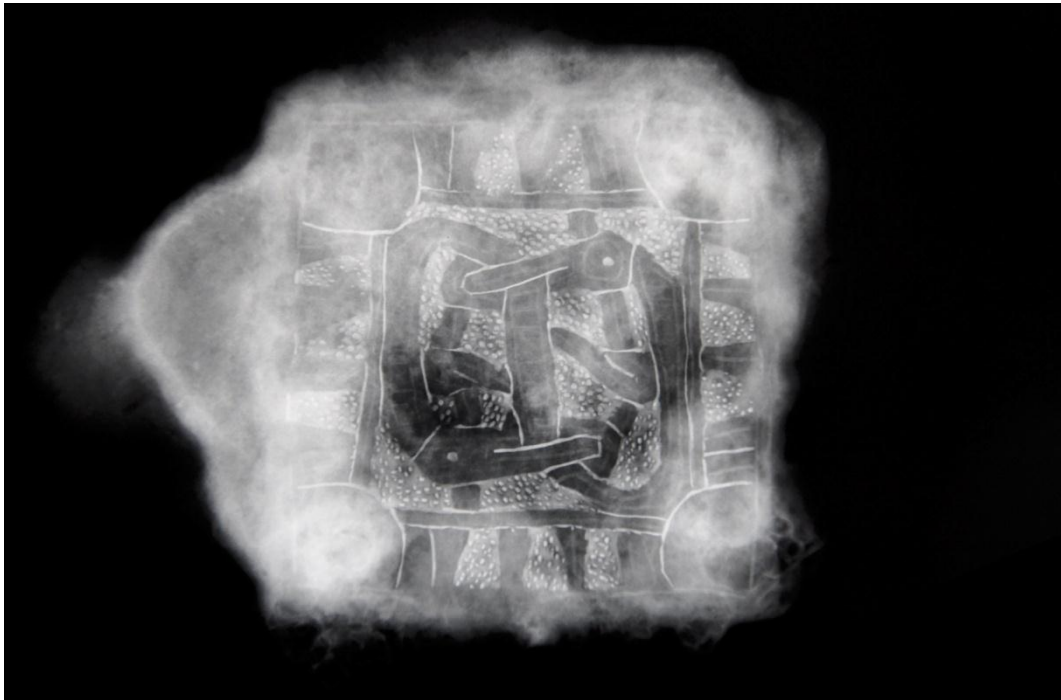
*Figuur 8.5.3.1: röntgenfoto van de mogelijke tegenbeslagplaat van dezelfde gesp (fig. 8.5.2) met versiering volgens dezelfde technieken en met dezelfde motieven*



8cm



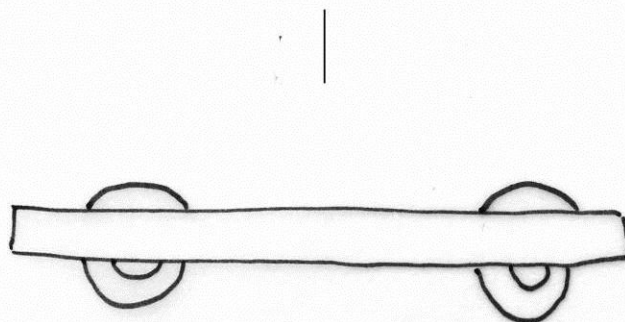
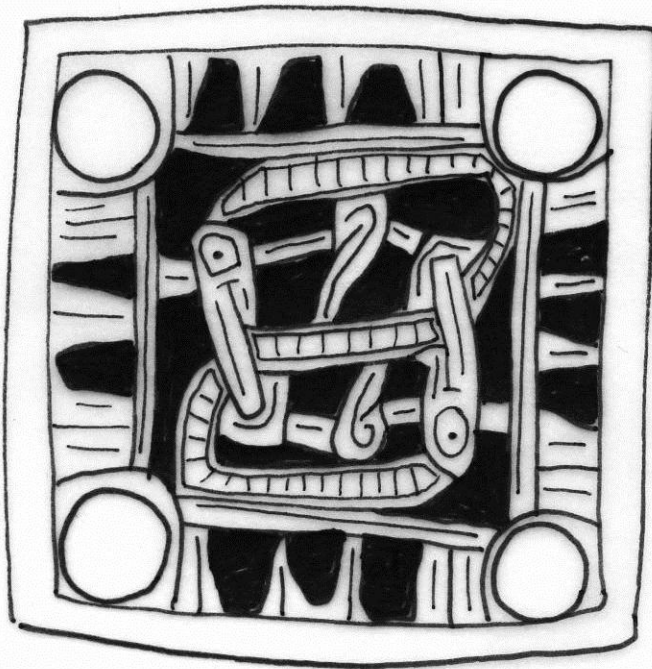
Figuur 8.5.3.2: foto en technische tekening van de gerestaureerde (tegen)beslagplaat



*Figuur 8.5.4.1: röntgenfoto van een vierkante rugplaat, gedamasquineerd met dierenmotieven in messing en zilver, dat deel uitmaakt van eenzelfde groep gordelgarnituren als de gesp met beslagplaat (fig. 8.5.2) en de (tegen)beslagplaat (fig. 8.5.3)*



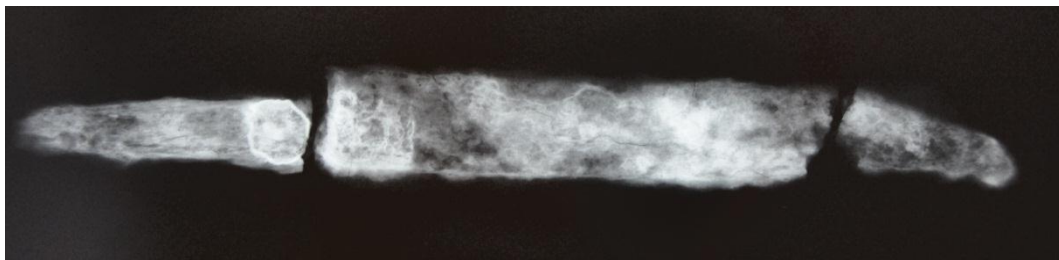
5cm



Figuur 8.5.4.2: foto en technische tekening van de gerestaureerde rugplaat



*Figuur 8.5.5: hypothetische reconstructie van de Merovingische gordel afkomstig uit grafcontext GF01 (gesp met beslagplaat, tegenbeslagplaat en rugplaat)*



*Figuur 8.5.6: röntgenfoto en foto van het gerestaureerde (dolk)mes*



*Figuur 8.6: kralen uit glas en keramiek afkomstig uit de Merovingische grafcontext*



*Figuur 8.7: selectie van de fibulafragmenten afkomstig uit S 5-45*

### Interpretatie van het sporencluster

Het sporencluster in het noordoosten van het onderzoeksgebied bestaat hoogstwaarschijnlijk uit twee afzonderlijke kuilen die centraal oversneden worden door een windval. De grillige vorm en grote afmetingen van de kuilen in het vlak gaven geen duidelijke aanwijzingen voor de eventuele aanwezigheid van een grafcontext. In coupe bleken de sporen ondiep bewaard te zijn, wellicht als gevolg van erosieprocessen. Enkel het oostelijke deel van de noordelijke kuil (S 5-43) bleef tot 44 cm diep onder het opgravingsvlak bewaard. De kuil heeft een onregelmatige vorm en een diffuse grens. Er is een grote hoeveelheid vondsten van meerdere materiaalcategorieën gerecupereerd uit de vullingen van de kuilen en de windval. Op basis van de aard en spreiding van de vondsten binnen het sporencluster is het mogelijk een voorzichtige interpretatie aan het cluster te geven.

De noordelijke kuil bevat de grootste hoeveelheid vondstmateriaal. De aanwezigheid van rijkelijk versierde gordelgarnituren, een vermoedelijk dolk(mes) en meerdere kralen in de vulling van de kuil geeft aan dat we hier met een Merovingische grafcontext te maken hebben. Op basis van de vorm en versieringen van de gordelgarnituren kan een voorzichtige datering voor het graf in de eerste tot het begin van de tweede helft van de 7<sup>e</sup> eeuw n.Chr. vooropgesteld worden. Uitgaande van de aanwezigheid van enkele kralen en een mogelijk dolk(mes) en de afwezigheid van wapens wordt verondersteld dat dit het graf van een vrouw betreft. Twee (delen van) beslagplaten tonen een ander type versiering en behoren mogelijk toe aan een andere gordel. De aanwezigheid van deze objecten op een andere locatie binnen dezelfde kuil kan er op wijzen dat het een dubbelgraf betreft. Het gaat hierbij echter om aanlegvondsten, waardoor niet zeker is of de objecten *in situ* gevonden werden. Tijdens de Merovingische periode is inhumatie van de dode een populair grafritueel. Crematies komen echter ook voor, en zijn ondermeer te Broechem vastgesteld (Annaert & Van Heesch 2001/2002; Annaert 2003). De afmetingen van de ondiep bewaarde kuil doen hier vermoeden dat het een inhumatie betrof. Een bijkomend argument kan zijn dat geen enkele van de vermelde vondsten sporen van verbranding vertoont. Dit sluit een crematie echter niet uit. De grafgiften kunnen na de crematie van de dode zijn bijgezet in de kuil. In een zeefmonster van S 5-43 zijn twee kleine fragmenten verbrand botmateriaal gevonden die mogelijk in richting van een crematie wijzen.

Een vreemd gegeven is het Bronstijdaardewerk aangetroffen in diezelfde kuil. In het grafveld van Broechem is in enkele crematiegraven eveneens dikwandig, handgevormd aardewerk gevonden, het gaat daarbij echter om aardewerk in Saksische traditie (Annaert 2003: 49). Dat is binnen deze context niet het geval<sup>26</sup>. Het betreft wel degelijk aardewerk uit de midden tot late Bronstijd. Het is mogelijk dat de Merovingische grafcontext is aangelegd op een locatie waar eerder een kuil uit de Bronstijd gesitueerd was. De dieper bewaarde, noordelijke kuil kan hier eventueel voor in aanmerking komen. Het Bronstijdaardewerk is er zowel aangetroffen op een grotere diepte (+ 17,16 m TAW) als gelijke diepte (+ 17,32 m TAW) met het vondstmateriaal met Merovingische datering. In een andere (graf)kuil met Merovingische datering (GF02), ca. 14 m ten noordoosten van het sporencluster, is opnieuw Bronstijdaardewerk aangetroffen in de vulling. Dit type materiaal komt binnen het onderzoeksgebied uitsluitend in beide Merovingische contexten voor. Het meegeven van (fragmenten van) objecten uit oudere periodes, en vooral uit de Romeinse tijd, is een praktijk die vaker wordt vastgesteld voor de Merovingische periode. Op de site van Beerse- Krommenhof (prov. Antwerpen) zijn bijvoorbeeld een doorboorde gouden *sestertius* en 6 kralen in Romeinse traditie aangetroffen in de Merovingische grafcontexten<sup>27</sup>. Eén van de kralen aangetroffen in de vulling van S 5-43 doet sterk denken aan de typische La Tène- armbanden versierd met gele glas-

<sup>26</sup> pers. comm. W. De Clercq en G. De Mulder (UGent)

<sup>27</sup> pers. comm. S. Verdegem (Ruben Willaert bvba); De Smaele *et al.* (in voorbereiding)



pasta. Het is niet uitgesloten dat de kraal uit een dergelijke armband vervaardigd is. Een andere, wielvormige kraal in blauw glas zou mogelijk in oorsprong een Romeinse kraal kunnen betreffen.

In de zuidelijke kuil (S 5-45) zijn uitsluitend fibulafragmenten aangetroffen. Het is niet zeker of de kuil als onderdeel van dezelfde grafcontext beschouwd moet worden. Enkele fragmenten vormen samen een bronzen gelijkarmige fibula, een type mantelspeld dat (samen met andere types zoals beugel- en rozetfibulae) regelmatig wordt vastgesteld in Merovingische grafcontexten. Het is dan ook niet uit te sluiten dat ze uit hetzelfde graf afkomstig zijn en deel uitmaken van één inboedel. Een andere mogelijkheid is dat kuil S 5-45 een aparte grafcontext vertegenwoordigt, zodat een kleine 'rijengrafveld' wordt gevormd.

### 8.1.2. GF02

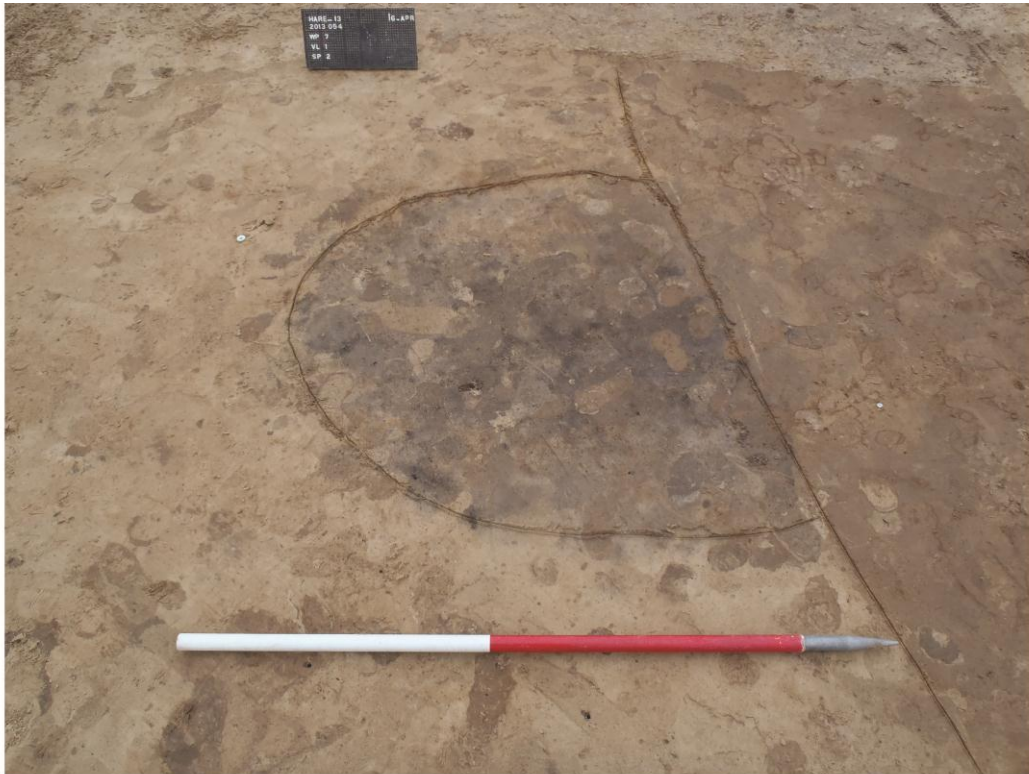
In het uiterste noordoosten van het onderzoeksgebied, op ca. 14 m van GF01 is een tweede kuil of grafcontext uit de Merovingische periode aangesneden. Het spoor situeert zich opnieuw op de hoger gelegen delen van de lokale zandrug (+ 17,31 m TAW) en wordt deels oversneden door een laatmiddeleeuwse greppel (GR04) met noordwest- zuidoost verloop.

Op basis van de vorm en vulling van het spoor aan de oppervlakte is reeds bij de aanleg van het archeologisch vlak gedacht aan een mogelijke crematie. Er werd een detailtekening (schaal 1:10) gemaakt van de kuil in het vlak, waarna het spoor is onderzocht volgens de kwadrantenmethode. De vulling is integraal ingezameld en tijdens de verwerkingsfase nat uitgezeefd op 3 maaswijdtes (5mm, 2,5 mm en 0,5 mm). Met uitzondering van de zeefvondsten zijn alle vondsten ter plaatse ingemeten met behulp van een *robotic Total Station (rTS)*.

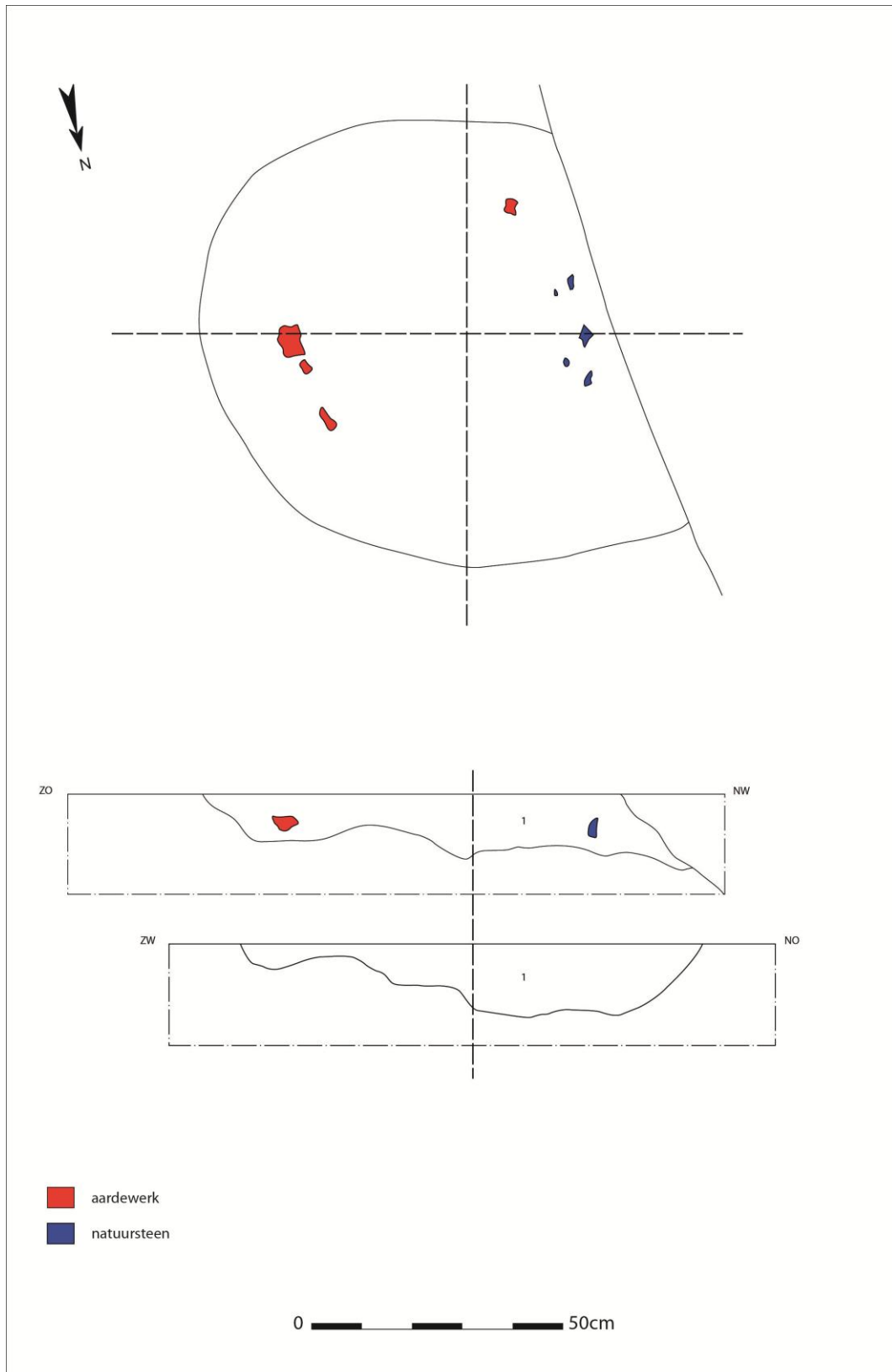
Het spoor vertoont in vlak een ovale vorm met afmetingen van ca. 90 cm op minstens 80 cm. De vulling is heterogeen als gevolg van sterke dierlijke bioturbatie en bestaat uit donkergrijs, donkerbruin gevlekt licht lemig zand (fig. 8.8-9). De kuil is max. 28 cm onder het opgravingsvlak bewaard en vertoont in coupe een erg grillige en onregelmatige vorm met eenzelfde vulling als in het vlak (fig. 8.8-9). De vorm van het spoor in coupe doet denken aan dat van de noordelijke kuil (S 5-43) van het sporencluster.

Uit de vulling van het spoor zijn er in totaal 11 fragmenten handgevormd aardewerk (ca. 215 gr.) met een datering in de midden tot late Bronstijd gerecupereerd, waarvan 4 fragmenten uit een zeefmonster afkomstig zijn (zie hoofdstuk 5.1 voor een beschrijving van dit aardewerk). Andere vondsten betreffen 4 fragmenten onbewerkte natuursteen (54 gr.). Uit een zeefmonster is tevens één klein fragmentje verbrand botmateriaal gerecupereerd.

Op basis van de vorm van de kuil in het vlak en het vondstmateriaal uit de vulling is aanvankelijk gedacht dat het een mogelijk crematiegraf uit een oudere periode, IJzertijd of Bronstijd, betreft. Een <sup>14</sup>C- datering op houtskool uit de vulling van het spoor (RICH-20699: 1467 ± 33BP) plaatst de context echter tussen 540 cal AD en 650 cal AD (95,4 %) en eventueel tussen 570 cal AD en 635 cal AD (68,2 %), d.i. in de Merovingische periode. Uitgaande van deze datering is het mogelijk dat beide Merovingische contexten (GF01 en GF02) contemporain zijn. Op basis van de vulling en de aanwezigheid van Bronstijdaardewerk in deze vulling, net zoals bij GF01, wordt deze context met enige voorzichtigheid als een vermoedelijke grafcontext beschouwd. Het gaat dan eventueel om een crematiegraf. De vondst van een klein fragmentje verbrand botmateriaal in de vulling van het spoor kan hiervoor een aanwijzing vormen.



*Figuur 8.8: vermoedelijke Merovingische grafcontext GF02 in het vlak en in kwartcoupe*



Figuur 8.9: technische tekening (schaal 1:10) van de vermoedelijke Merovingische grafcontext GF02 in het vlak en in coupe

### 8.1.3. SITUERING BINNEN HET ONDERZOEKSGBIED

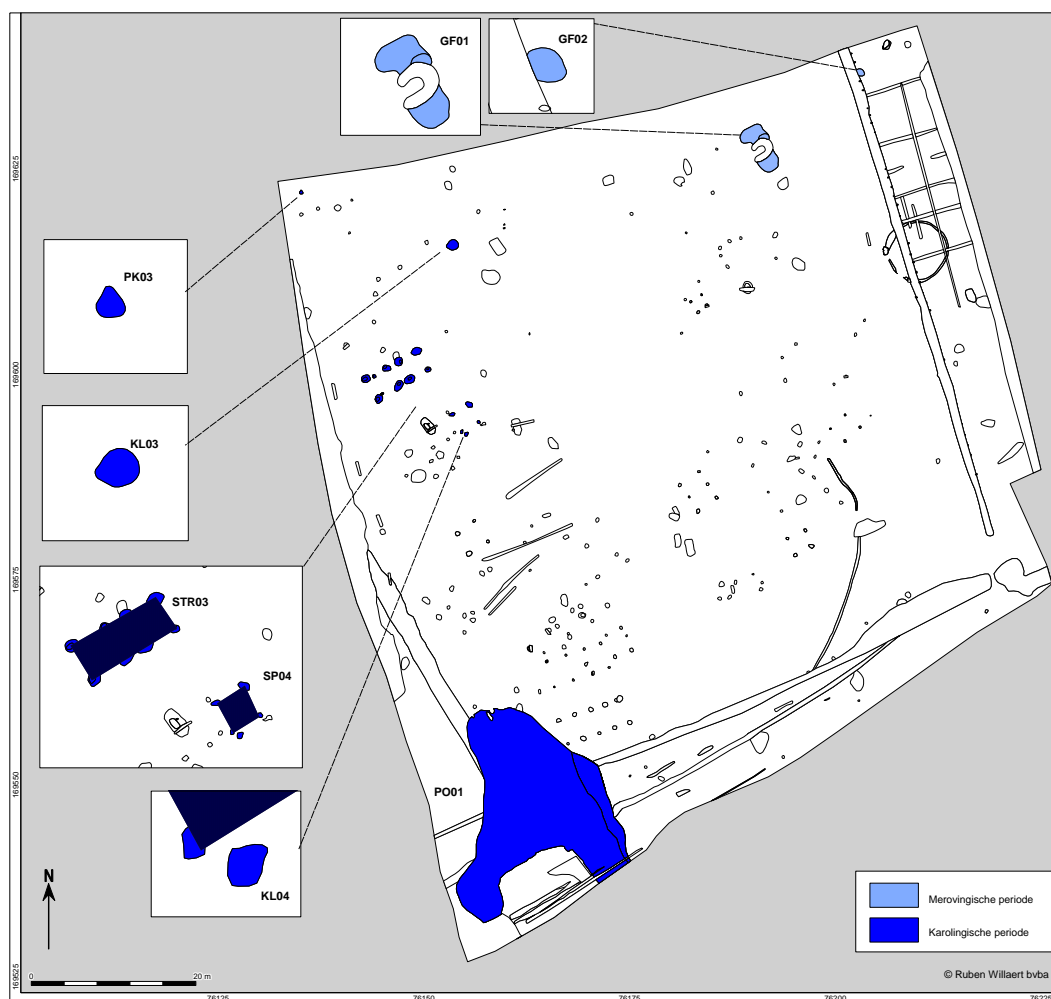
Binnen het onderzoeksgebied zijn geen sporen van bewoning uit de Merovingische periode aangesneden. Wel zijn in het noordoosten van het terrein één, mogelijk twee grafcontexten uit deze periode vastgesteld. Net als bij de Romeinse brandrestengraven kunnen zowel landschappelijke als andere factoren een rol hebben gespeeld bij de keuze van net deze locatie als finale rustplaats voor de doden. De contexten bevinden zich in het uiterste noorden van het onderzoeksgebied, op de kop van een zandige verhevenheid in het landschap. Op die manier krijgen de graven een prominente plaats in de omgeving. Bovendien situeren de graven zich in de directe nabijheid van een grafheuvel waarvan het heuvellichaam mogelijk nog zichtbaar was. Aan de Krommenhof in Beerse (prov. Antwerpen) zijn verschillende graven uit de Merovingische periode zelfs aangelegd in de heuvellichamen van enkele grafmonumenten uit de Bronstijd<sup>28</sup>.

---

<sup>28</sup> pers. comm. S. Verdegem (Ruben Willaert bvba); De Smaele *et al.* (in voorbereiding)

## 9. VROEGE MIDDELEEUWEN: KAROLINGISCHE PERIODE (8<sup>E</sup> – 9<sup>E</sup> EEUW)

Net als de Merovingische periode is ook de Karolingische periode slecht gekend binnen de regio Harelbeke(-Stasegem). De CAI geeft enkele vindplaatsen weer (locatienrs. 70332 en 76060) waar een beperkt aantal fragmenten roodversierd (Pingsdorf)aardewerk zijn aangetroffen. Voor een locatie op de hoek van de Hippodroomstraat met de Rubensstraat betreft het vondsten uit paalgaten. Op beide locaties kan dit wijzen op bewoning of bewoningsactiviteiten aan het einde van de vroege of in de volle Middeleeuwen (10<sup>e</sup> - 12<sup>e</sup> eeuw). Bij het archeologisch onderzoek aan het industrieterrein en windmolenpark Evolis, op ca. 1200 m ten zuidoosten van het projectgebied, is aardewerk met een Karolingische datering aangetroffen. Enkele randfragmenten vertonen er een voor deze periode typische sterk geknikte rand- schouder evolutie (De Logi *et al.* 2008: 15, Fig. 7). Binnen het onderzoeksgebied zijn meerdere sporen uit de Karolingische periode aangesneden. Ze zijn bijna allen gesitueerd op de zuidelijke helling en hoger gelegen gronden van de lokale zandrug in het westen van de site (fig. 9.1). Het betreft de restanten van een hoofdgebouw (STR03) en een 4- palige spieker (SP04). Enkele kuilen (KL03 en 04) en een paalkuil (PK03) binnen dezelfde zone van het onderzoeksgebied kunnen op basis van vondstmateriaal eveneens tot deze periode worden gerekend. Op de lager gelegen, iets nattere gronden in het zuidwesten van de site is nog een poel (PO01) aangesneden waarvan één laag door middel van een <sup>14</sup>C- datering op plantaardig materiaal in de Karolingische periode is gedateerd.



Figuur 9.1: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de vroegmiddeleeuwse structuren en contexten (lichtblauw: Merovingisch; donkerblauw: Karolingisch)

## 9.1. GEBOUWSTRUCTUREN

### 9.1.1. HOOFDGEBOUW

In het (noord)westen van het onderzoeksgebied zijn de restanten van een gebouwstructuur aangesneden. Het grondplan wordt gevormd door twee parallelle rijen van elk 4 vrij grote paalkuilen volgens een regelmatige palenzetting (fig. 9.2-3). De middelste paalkuilen van de palenrijen staan daarbij telkens dicht tegen elkaar (ca. 1,60 m tot 1,90 m). In beide palenrijen is nog een kleinere paalkuil waar te nemen ter hoogte van de meest westelijke grote paalkuilen.

STR03 heeft, net als de IJzertijdstructuren op de site, een zwakke noordoost- zuidwest oriëntatie en staat daarmee haaks op de hellingrichting van de lokale zandrug. Het gebouw heeft een lengte van ca. 7,10 m, de breedte varieert tussen ca. 2,5 m en 2,9 m met het breedste punt helemaal in het westen van de structuur.

In het vlak hebben de grotere paalkuilen (S 8-16 tot 18, 20, 22 tot 24, 26) een ovale vorm met gemiddelde afmetingen van 108 cm op 81 cm. De sporen zijn telkens sterk gebioturbeerd. De paalkuilen zijn tussen 12 cm en 30 cm (gem. 23 cm) onder het opgravingsvlak bewaard. Bij een aantal paalsporen is in coupe een onderscheid te maken tussen de paalkuil en -kern (S 8-17, 18, 20 en 23). Daarbij zijn de paalkuilen eerder komvormig, met een homogeen grijsbruine vulling van licht lemig zand. De kernen zijn komvormig of hebben eerder rechte wanden en een vlakke bodem, met een vulling van homogeen grijs tot donkergrijs, weinig houtskoolrijk licht lemig zand. Bij enkele andere paalsporen lijkt de paalkern vrijwel de volledige kuilvulling in te nemen (S 8- 16 en 22) of is geen paalkern vastgesteld (S 8-24 en 26). In de vulling van de meeste paalsporen is naast schaarse houtskoolfragmenten ook een beperkte hoeveelheid verbrande leem vastgesteld (S 8-16, 17, 18, 22 en 26).

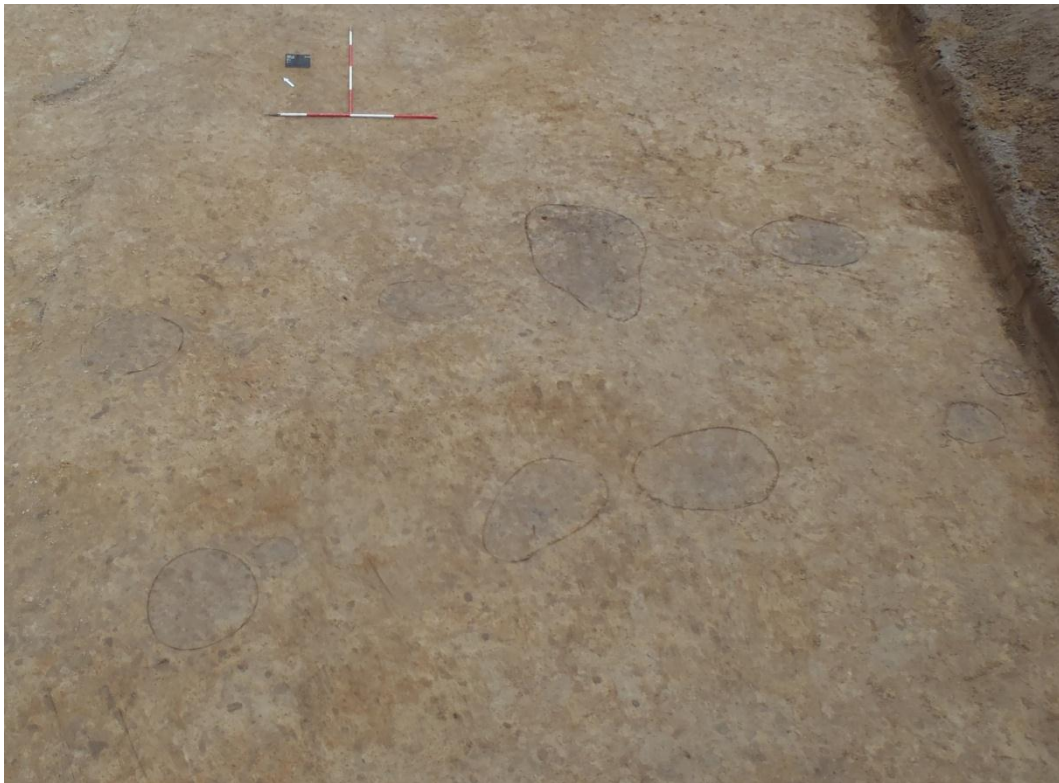
De kleinere paalkuilen (S 8-19 en 25) vertonen in vlak een ovale tot afgerond rechthoekige vorm met gemiddelde afmetingen van 41 cm op 27 cm. Ze hebben bewaarde dieptes van 10 cm (S 8-19) en 14 cm (S 8-25) onder het opgravingsvlak. Bij beide sporen is in coupe een onderscheid te maken tussen de paalkuil en -kern, met gelijkaardige vullingen als bij de grotere paalsporen. In de vulling van S 8-25 is een beperkte hoeveelheid verbrande leem vastgesteld.

Uit 5 paalkuilen van de structuur is vondstmateriaal verzameld. Uit S 8-16 is één randfragment gedraaid en reducerend gebakken aardewerk gerecupereerd (13 gr.). Het vertoont een scherpe knik op de overgang tussen rand en schouder (fig. 9.4), typisch voor de Karolingische periode<sup>29</sup>. Een reducerend gebakken aardewerkfragment uit S 8-22 (3,5 gr.) toont de aanzet van eenzelfde scherpe knik. Wellicht betreft het een schouderfragment met aanzet naar de rand. Gelijkaardige fragmenten met sterk geknikte rand- schouder evolutie zijn voor de Karolingische periode onder andere ook aangetroffen op het industrieterrein en windmolenpark Evolis te Kortrijk (De Logi *et al.* 2008: 15, Fig. 7). Uit de vulling van S 8-17 zijn 3 fragmenten gedraaid en reducerend gebakken aardewerk gerecupereerd (14 gr.) waarvan 2 fragmenten zeker in de Karolingische periode zijn te dateren. Het Karolingisch aardewerk aangetroffen in de sporen van de structuur is gekenmerkt door een zachte, ietwat zandige bakking. Uit S 8-17 komen verder nog 5 maalsteenfragmenten (378 gr.) en 7 fragmenten bouwmetaal (285 gr.). Onder deze laatste categorie is ook materiaal met een Romeinse datering vastgesteld, nl. 2 tegulafragmenten en een fragment van *imbrex*. Het betreft mogelijk residueel materiaal, al is het hergebruiken van Romeinse bouwmaterialen in de Karolingische periode niet uitgesloten<sup>29</sup>. Uit de vulling van S 8-18 komt verder nog een fragment

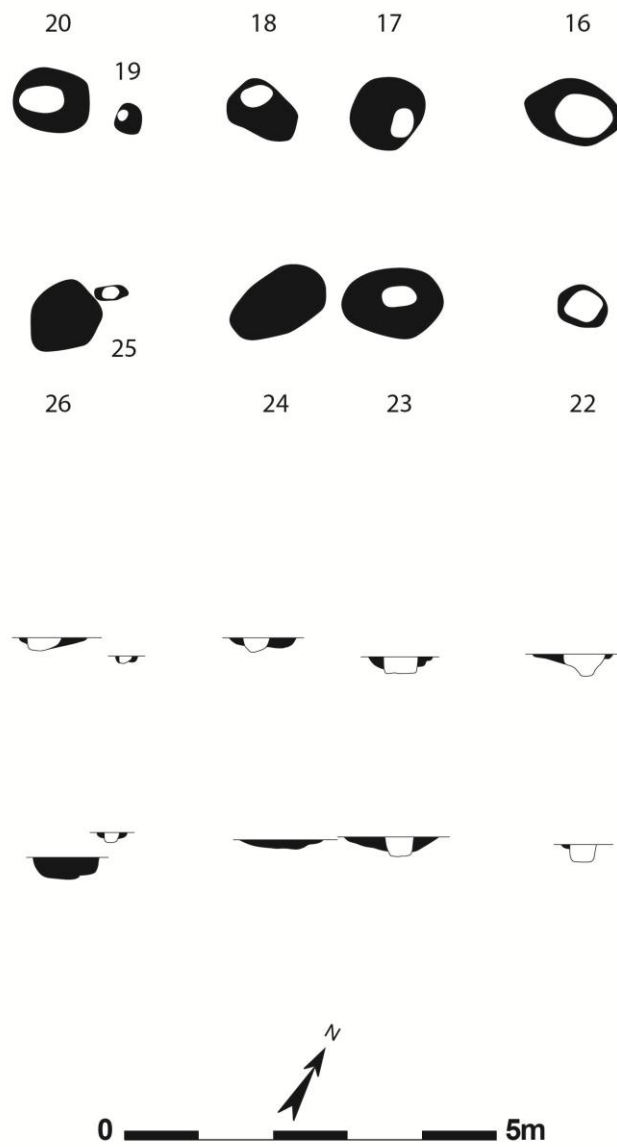
---

<sup>29</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)

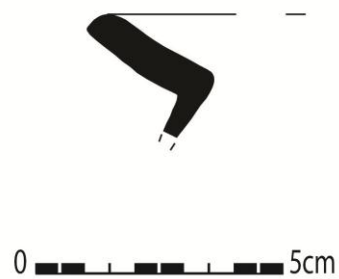
gedraaid aardewerk (33 gr.) zonder datering, uit S 8-26 komen 2 aardewerkfragmenten (14 gr.), ook zonder datering.



*Figuur 9.2: het Karolingisch hoofdgebouw (STR03) in het vlak, enkel het middenschip is bewaard*



*Figuur 9.3: huisplattegrond van STR03 in werkput 8 (schaal 1:100)*



*Figuur 9.4: sterk geknikt randfragment uit een paalkuil van de STR03 (schaal 1:3)*



De aangetroffen palenconfiguratie vormt waarschijnlijk het middenschip van een oorspronkelijk drieschepig hoofdgebouw uit de Karolingische periode waarvan enkel de dieper gefundeerde, 8-palige dragende kernconstructie bewaard is. Soortgelijke gebouwen zijn onder andere in de regio rond Gent gekend te St.-Denijs Westrem (Hoorne 2012: 58 e.v.), Vosselare (De Logi & Schynkel 2010: 21 e.v.) en Merendree (De Logi & Van Cauwenbergh 2010: 29 e.v.). Te St.-Andries (Brugge, prov. West-Vlaanderen) zijn eveneens gebouwen van dit type gevonden (Hollevoet & Hillewaert 1997/1998: 199 e.v.) maar met beduidend grotere afmetingen.

Te St.-Denijs Westrem (The Loop, Flanders Expo) zijn in 2010 op zone 2 ondermeer de restanten van twee drieschepige gebouwen met breed middenschip en smallere zijschepen aangesneden. Bij een eerste gebouw (8,5 bij 5,5 m) wordt de dragende structuur gevormd door een interne, 6-palige kern. De kapdatum van hout gebruikt bij een nabijgelegen waterput is vastgesteld in de 8<sup>e</sup> eeuw n.Chr. Bij een tweede gebouw (10 bij 4,75 m) wordt de dragende structuur gevormd door een 8-palige kern. De associatie met een gracht en waterput doen voor dit gebouw een datering in de 8<sup>e</sup> eeuw n.Chr. vermoeden (Hoorne 2012: 147).

Te Vosselare (Nevele) zijn in 2010 ondermeer de restanten van een drieschepig gebouw met een breed middenschip en smallere zijschepen aangesneden. Het gebouw meet mogelijk 7 bij 9,5 m, waarbij de dragende structuur wordt gevormd door een 6-palige kern. Het aardewerkensemble uit de paalsporen van het gebouw doet een datering in de 7<sup>e</sup> tot 8<sup>e</sup> eeuw vermoeden (De Logi & Schynkel 2010: 21).

Ook te Merendree (Nevele) zijn in 2010 ondermeer de restanten van een drieschepig gebouw met breed middenschip en smallere zijschepen aangesneden. Het gebouw meet mogelijk 9,5 bij 5,5 m, waarbij de dragende structuur wordt gevormd door een 6-palige kern. Het aardewerk uit de paalsporen van het gebouw doet een datering in de vroege Middeleeuwen, vóór de 9<sup>e</sup> eeuw n.Chr. vermoeden (De Logi & Van Cauwenbergh 2010: 31).

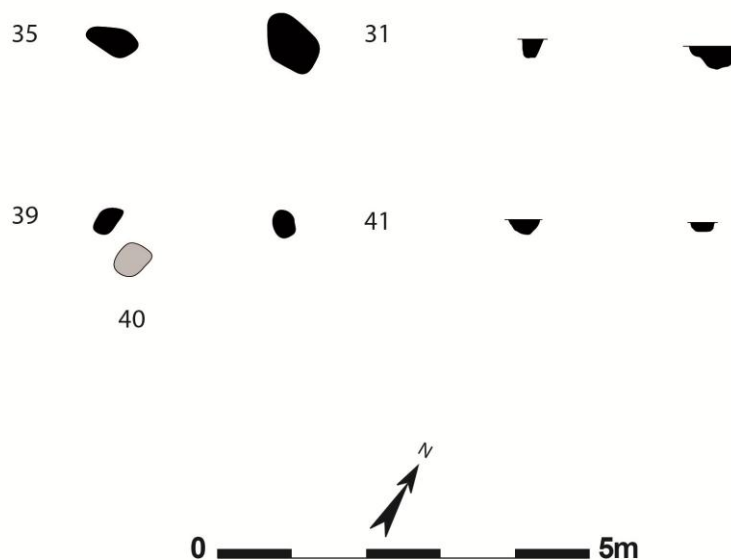
STR03 betreft naar alle waarschijnlijkheid een gebouw van hetzelfde type, waarvan enkel nog het middenschip bewaard is. De dragende structuur wordt gevormd door een rechthoekige, 8-palige kern van dieper gefundeerde palen, net als bij het tweede gebouw te St.-Denijs Westrem. Twee palen in het westen van het middenschip zijn voorzien van een extra, kleinere paal. Dit is tevens vastgesteld voor enkele palen van de 6-palige kern van het gebouw te Merendree. Zekere wandpalen zijn voor STR03 niet aangetroffen, wellicht zijn deze minder diep gefundeerde palen door erosieprocessen volledig verdwenen. Uitspraken over de afmetingen van het gebouw zijn daarom niet mogelijk. De 8-palige kern meet ca. 7,10 m bij 2,5 tot 2,9 m. Het aardewerkensemble uit de paalsporen kan enkel een ruime datering in de Karolingische periode geven. Eén van de lagen van een poel (PO01) in het zuidwesten van het onderzoeksgebied is echter gedateerd tussen 770 cal AD en 910 cal AD (86,2 %) en eventueel tussen 770 cal AD en 890 cal AD (68,2 %) (zie hoofdstuk 9.3). Mogelijk is STR03 in diezelfde fase te dateren.

### 9.1.2. 4- PALIGE SPIEKER

Op ca. 6 m ten zuidoosten van STR03 zijn de sporen van een 4- palige spieker (SP04) vastgesteld. Het grondplan bestaat uit 4 paalkuilen die een vierkante ruimte van ca. 2,40 m op 2,40 tot 2,50 m omschrijven (fig. 9.5). De spieker heeft een noordwest- zuidoost oriëntatie en sluit daarmee aan bij alle andere spiekers aangetroffen binnen het onderzoeksgebied.

In het vlak vertonen de hoekpalen een ovale vorm met afmetingen van ca. 57 cm x 35 cm en een homogeen lichtgrijze tot grijze, matig houtskoolrijke licht lemige zandvulling. De paalkuilen zijn in coupe komvormig, bij één paalkuil is eerder een zgn. 'revolvertas'vorm vastgesteld, en bleven 12 tot 30 cm diep bewaard onder het opgravingsvlak. Uit één van de paalkuilen (S 6-31) zijn vondsten gerecupereerd. Het gaat om 2 wandfragmenten en een randfragment reducerend gebakken en gedraaid aardewerk (ca. 16 gr.). De aanzet naar een knik onderaan het randfragment, het zachte en zandige baksel van de fragmenten en de aanwezigheid van duidelijke verticale schraapsporen op één van de wandfragmenten plaatsen het ensemble in de Karolingische periode<sup>30</sup>. Naast nog 5 wandfragmenten reducerend gebakken aardewerk (33 gr.) is tevens een Romeins *tegula*fragment (ca. 33 gr.) uit de vulling van dit spoor gehaald. Net als bij STR03 gaat het mogelijk om residueel materiaal of het hergebruiken van Romeinse bouwmaterialen in de Karolingische periode.

Op basis van het vondstmateriaal afkomstig uit S 6-31 en de ruimtelijke associatie met STR03 is SP04 in de Karolingische periode gedateerd. Tussen of rondom de paalkuilen van de spieker zijn nog enkele paalkuilen vastgesteld die er op lijken te wijzen dat in een vroegere of latere fase nog minstens één spieker op deze locatie is opgetrokken.



Figuur 9.5: grondplan van SP04 in werkput 6 (schaal 1:100)

<sup>30</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)

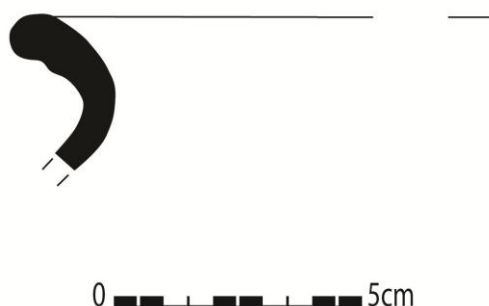
## 9.2. KUILEN EN PAALKUILEN

Twee kuilen (KL03 en 04) en een paalkuil (PK03) in het westelijke deel van het onderzoeksgebied zijn op basis van vondstmateriaal vermoedelijk in de Karolingische periode te dateren.

KL03 situeert zich in het noordwesten van de site. In het vlak heeft de kuil een ovale vorm van ca. 140 cm x 120 cm en een sterk gebioturbeerde vulling van grijs tot donkergrijs licht lemig zand. In coupe is de kuil tot 27 cm diep onder het opgravingsvlak bewaard en komvormig met een grijze en weinig houtskoolrijke vulling. Uit de kuilvulling zijn 2 aardewerkfragmenten gerecupereerd. Het eerste fragment (1 gr.) met oxiderende bakking is te fragmentair bewaard om te dateren. Het tweede fragment (48 gr.) betreft een randfragment met reducerende bakking, dat op basis van het baksel te dateren is in de Karolingische periode (fig. 9.6). In de onmiddellijke nabijheid van de kuil liggen nog twee kuilen met gelijkaardige afmetingen. Uit de vulling van de ene kuil werden 5 fragmenten bouw materiaal gerecupereerd, uit de andere kuil 5 aardewerkfragmenten. Op basis van dit materiaal is echter geen datering voorop te stellen.

KL04 situeert zich ter hoogte van SP04, net ten zuiden van één van de paalkuilen van de spieker. De kuil heeft in het vlak een ovale vorm van ca. 52 cm x 40 cm en een gebioturbeerde, homogeen grijsbruine vulling van licht lemig zand. In coupe was het spoor minder dan 10 cm diep bewaard, de vorm kon niet worden vastgesteld omwille van de sterke bioturbatie. Uit de vulling van de kuil is een aardewerkfragment (2,40 gr.) met reducerende bakking gerecupereerd, dat op basis van het zachte, zandige baksel in de Karolingische periode te dateren is.

PK03 situeert zich in de uiterst noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied, ter hoogte van een kleine palenzwerm waarin geen duidelijke structuur te herkennen is. In het vlak vertoont de paalkuil een ovale vorm van ca. 43 cm x 38 cm met een gebioturbeerde, homogeen donkergrijze tot zwarte zandvulling. In coupe is het spoor eerder komvormig en houtskoolrijk. In de vulling zijn 2 fragmenten handgevormd aardewerk (28 gr.) aangetroffen. Vormelijk kunnen deze fragmenten zowel in de IJzertijd, de Romeinse periode als de Middeleeuwen dateren. Technisch zouden deze fragmenten echter eerder in de Karolingische periode, of net nadien (9<sup>e</sup> tot 10<sup>e</sup> eeuw), dateren, met een minerale verschraving van vooral veldspaten en kwartsen<sup>31</sup>.



*Figuur 9.6: zacht geknikt randfragment uit de vulling van KL03 (schaal 1:3)*

<sup>31</sup> pers. comm. W. De Clercq

### 9.3. POEL

In de zuidwestelijke hoek van het onderzoeksgebied, op de lager gelegen nattere gronden aan de voet van de lokale zandrug, is een depressie in het landschap vastgesteld. De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek wijzen uit dat het om een waterhoudende poel gaat (zie *infra* en bijlage 3). De poel oversnijdt minstens twee greppels (GR01 en 02) met een mogelijke datering in de Romeinse tijd. Een derde greppel (GR05) wordt mogelijk door de poel oversneden of mondt er in uit. Een deel van STR01 uit de vroege tot het begin van de late IJzertijd wordt mogelijk door de poel oversneden. Ten zuiden van het onderzoeksgebied loopt de poel verder. Wellicht heeft het resterende deel van de poel er slechts een beperkte omvang. Uit de resultaten van het vooronderzoek blijkt dat het waterhoudende spoor daar niet is aangesneden in de proefsleuven.

De poel (PO01) vertoont in het vlak een onregelmatige vorm. Het heeft een lengte van minstens 26,70 m, vastgesteld tot tegen de zuidelijke grens van het onderzoeksgebied, op een breedte van max. 21,50 m. Ter hoogte van de poel is van noord naar zuid een licht niveauverschil vastgesteld (+ 15,85 m TAW tot 15,39 m TAW).

De poel is over de volledige breedte van het spoor gecoupeerd. In coupe is de poel komvormig, met schuine wanden en een eerder vlakke maar onregelmatige bodem. Het spoor is vrij ondiep, waarbij het diepst bewaarde punt is vastgesteld op 60 cm onder het opgravingvlak. In de vulling zijn er 6 lagen onderscheiden (fig. 9.7-8). Helemaal onderaan bevindt zich een homogeen grijze, lemige laag, met sporen van houtskool en kleine roestvlekjes (laag 4). Uit deze laag zijn een klein aantal vondsten gerecupereerd. Het betreft een klein stuk onbewerkte natuursteen, 4 Romeinse *tegula*-fragmenten (250 gr.) en een randfragment Oost-Gallische *terra sigillata*, mogelijk van een *Dragendorff 45 (mortarium)*<sup>32</sup>. Boven deze laag bevindt zich een homogeen donkergrijze, kleiige en humeuze leemlaag met enkele sporen van houtskool (laag 3). Uit deze laag zijn geen vondsten gerecupereerd. Boven deze laag bevindt zich een homogeen grijze laag van licht lemig zand (laag 1), waaruit een onbepaald fragment bouw materiaal (95 gr.) en een fragment gedraaid aardewerk (13 gr.) komen. Het aardewerkfragment kan een Romeinse datering hebben maar het lijkt eerder om middeleeuws grijs gedraaid aardewerk te gaan. Enkel in het oostelijke deel van de coupe is er tussen lagen 3 en 1 nog een laag vastgesteld (laag 2) van homogeen donkergrijs, sterk lemig zand met sporen van houtskool. Bij de aanleg van het vlak is ter hoogte van deze laag een ongedateerd aardewerkfragment (6 gr.) gerecupereerd. Enkel in het westelijke deel van de coupe is bovenop laag 1 een laag vastgesteld van homogeen bruin-grijs lemig zand. Tot slot wordt het centrale deel van de poel gekenmerkt door een bovenste, homogeen geelbruine laag (laag 0) die vermoedelijk als dempinglaag te interpreteren is. Alle bovenste lagen (lagen 0, 1, 2 en 5) worden gekenmerkt door sterke gleyverschijnselen. Dit duidt er op dat de grondwatertafel ter hoogte van deze lagen doorheen de tijd fluctueerde. Lagen 3 en 4 hebben vermoedelijk altijd onder de grondwatertafel gelegen.

Tijdens het veldonderzoek zijn alle lagen van de poel (met uitzondering van laag 0) bemonsterd door middel van bulkmonsters (10 L). Er is tevens een pollenbak geslagen met een sequentie van lagen 4, 3 en 1. Na een waardering voor pollen- en botanische macrorestenanalyse zijn lagen 3 en 4 geselecteerd voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek<sup>33</sup>. Tijdens dit onderzoek zijn er uit laag 4 vruchten en zaden van landplanten geselecteerd voor <sup>14</sup>C-datering<sup>34</sup> om de opvulling van

<sup>32</sup> pers. comm. W. De Clercq (UGent)

<sup>33</sup> Het natuurwetenschappelijk onderzoek is uitgevoerd door F. Verbruggen (Biax Consult); zie bijlage 3

<sup>34</sup> De absolute datering is uitgevoerd aan het <sup>14</sup>C-laboratorium van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) in Brussel door Mathieu Boudin; zie bijlage 1

de poel te dateren. Het resultaat (RICH-20703:  $1175 \pm 28\text{BP}$ ) geeft een datering tussen 770 cal AD en 910 cal AD (86,2 %) en eventueel tussen 770 cal AD en 890 cal AD (68,2 %). Hieruit kunnen we besluiten dat de onderste laag van de poel gevormd is in de Karolingische periode.

Voor de resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek wordt verwezen naar bijlage 3. In dit hoofdstuk wordt slechts een kort overzicht gegeven van de belangrijkste vaststellingen voor het archeologisch verhaal.

Zowel in de pollenstalen als in het botanisch macrorestenstaal zijn resten van aquatische dieren, algen en waterplanten aangetroffen. Het lijkt op basis van deze vondsten gerechtvaardigd om het spoor als een waterhoudende poel te bestempelen. Laag 4 van de poel is absoluut gedateerd in de Karolingische periode. Op basis van de vondst van pollen van zilverspar en korenbloem in laag 3, alsmede de grote afname in boompollen en de toename in het aandeel pollen van zowel rogge als adelaarsvaren van laag 4 naar laag 3 lijkt het waarschijnlijk dat laag 3 zich pas veel later heeft gevormd.

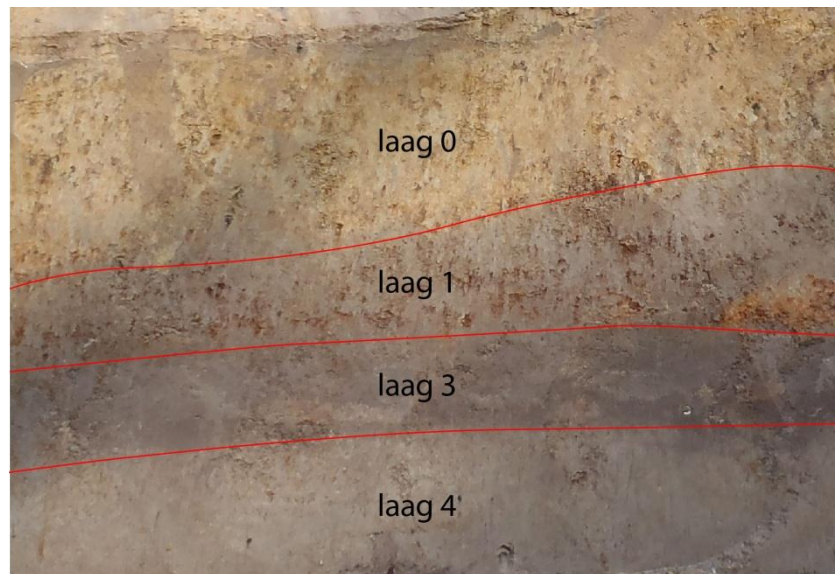
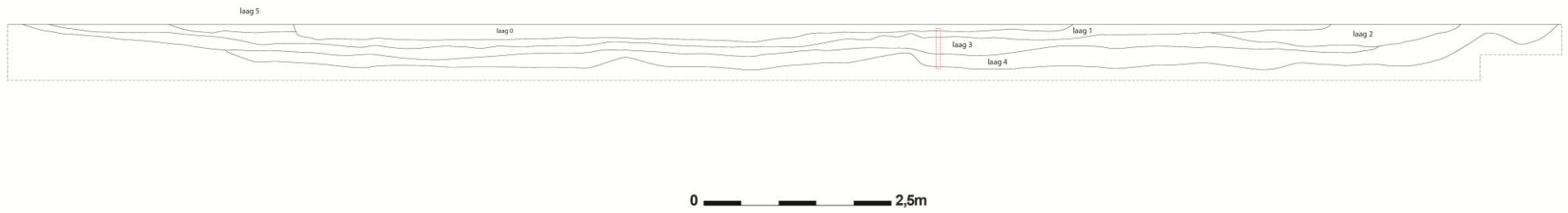
De poel bevond zich in een zeer open bos of aan de rand van een open bos. De pollenstalen laten zien dat er diverse bomen van drogere gronden in de omgeving te vinden waren, zoals eik en hazelaar. Hazelaar vormt vaak een zoom aan de rand van bossen. In de eikenbossen die wellicht de dekzandrug (deels) bekleedden waren ook andere bomen te vinden, zoals berk, hulst, iep en esdoorn. Ook beuk, linde en ruwe berk, mogelijk els en wilg, kwamen voor nabij de poel.

In de buurt van de poel heeft men aan akkerbouw gedaan. De dekzandrug biedt hiervoor een hoge en droge ondergrond, waarop diverse granen zoals rogge, tarwe en mogelijk gerst werden verbouwd. De akkeronkruidassociaties laten zien dat deze akkers deels voedselrijk en deels wat meer voedselarm waren. Op de matig voedselrijke akkers kon rogge toch nog een goede oogst opleveren. Rogge, dat werd gegeten door de vroegere bewoners van het gebied bij de poel, werd een populair graan in de Middeleeuwen en was minder duur dan tarwe.

De vroegere bewoners van het huidige Harelbeke teelden ook oliehoudende gewassen, in het bijzonder vlas/lijnzaad. Vlas is een veelzijdig gewas dat onder andere is gebruikt voor de productie van textiel en lijnolie. Van dit laatste werd bijvoorbeeld olieverb gemaakt. De omstandigheden in Vlaanderen zijn zowel klimatologisch als bodemkundig uiterst geschikt voor de vlasteelt. Mogelijk speelde de rivier de Leie een rol in het roten van dit vlas. Daarnaast is er ook nog pollen aanwezig van hennep of van hop.

In de omgeving van de poel waren vochtige tot natte graslanden te vinden, gekenmerkt door een wisselende waterhuishouding waarbij ze in de winter onder water stonden en in de zomer (deels) droogvielen. Waarschijnlijk werden deze graslanden begraasd, maar directe bewijzen in de vorm van ascosporen van mestschimmels zijn in de poel niet aangetroffen. Een leuke vondst binnen de groep van graslandplanten is een zaad van ijzerhard. Deze plant is niet inheems maar is afkomstig uit het Middellandse Zeegebied en komt vanaf de Romeinse tijd voor in de Lage Landen. De plant werd gebruikt voor medicinale doeleinden.

Op de oever van de poel kwamen diverse oeverplanten voor, zoals zeggen, grote waterweegbree en waterbies, terwijl in het water van de poel kroos, waterranonkels en algen groeiden.



*Figuur 9.7 en 9.8: technische tekening (schaal 1:50) en een detailopname van de voornaamste lagen van de waterhoudende poel (PO01) in het zuidwesten van het onderzoeksgebied*

## 10. LATE MIDDELEEUWEN

### 10.1. GREPPEL MET PALENRIJ

In het oostelijke deel van het onderzoeksgebied is een greppel (GR04) met een noordwest- zuid-oost verloop aangesneden (fig. 10.1). De greppel loopt daarmee in de richting van de helling. Op de site kan GR04 gevolgd worden over een afstand van ca. 62 m, waarna de greppel in het zuiden van de site vrij abrupt stopt. Het spoor is komvormig en op de locaties van de coupes tot max. 34 cm onder het opgravingsvlak bewaard. De greppel heeft een homogene vulling van donkerbruin, licht lemig zand. Uit deze vulling is een grote hoeveelheid vondstmateriaal gerecupereerd, dat in meerdere archeologische periodes dateert. Een aanzienlijk deel hiervan betreft verspit materiaal. Om de greppel te dateren is gekeken naar het jongste materiaal in de vulling. Het gaat daarbij om laatmiddeleeuws aardewerk, waaronder een fragment van een manchetrand. Een aantal sporen wordt door GR04 oversneden, zoals de vermoedelijke grafcontext GF02 met absolute datering in de Merovingische periode.

Bij het afwerken van de oostelijke zone is de greppel stelselmatig verdiept. Op een diepte van ca. 15 cm kwamen enkele kleine paalkuilen langsheen de greppel tevoorschijn die in een eerste vlak niet zichtbaar waren. Over het volledige verloop van de greppel is een tweede vlak (+ 17,15m tot 16m TAW, van noord naar zuid) aangelegd om de palenrij in kaart te brengen (fig. 10.2). In totaal zijn 36 kleine paalkuilen vastgesteld, die de greppel aan oostelijke zijde over zijn volledige verloop flankeren. De palen zijn daarbij op een regelmatige tussenafstand van ca. 1,30 m ingeplant. Soms is de afstand tussen de palen iets kleiner of groter, of zijn er stroken zonder palen. Ze hebben een ovale tot ronde vorm met afmetingen van gemiddeld 20 tot 30 cm op 20 cm. De paalkuilen zijn nog tot max. 18 cm onder het tweede vlak bewaard, zijn komvormig en hebben homogene, grijze vullingen. In enkele paalkuilen is materiaal aangetroffen, dat opnieuw in uiteenlopende periodes dateert. Op basis van de lineaire palenzetting langsheen het volledige verloop van de greppel kan aangenomen worden dat de paalkuilen eveneens in de late Middeleeuwen te dateren zijn.

GR04 maakt onderdeel uit van een laatmiddeleeuwse landinrichting, en diende wellicht voor het afwateren van het terrein en/of het afscheiden van percelen. De greppel wordt niet weergegeven op de Ferrariskaart (1771-1778) of Atlas der Buurtwegen (1841), maar sluit goed aan bij zowel de indeling als oriëntatie van de percelen op de kaarten uit deze latere periode. Het lijkt er dan ook op dat de percelering in de postmiddeleeuwse periode binnen de regio minstens ten dele voortkomt uit de landindeling uit de late Middeleeuwen. Het voorkomen van greppels met palenrijen is voor de laatmiddeleeuwse periode geen vreemd gegeven. Ze zijn ondermeer ook aangetroffen langsheen de Steenbakkerstraat in Gistel (prov. W.-VI.), waar de greppels vermoedelijk deel uitmaakten van de landinrichting rond de overgang van de laat- naar de postmiddeleeuwse periode (Demey 2011: 32-33).



Figuur 10.1: overzichtskartaal van de site met aanduiding van de laatmiddeleeuwse greppel (GR04)



Figuur 10.2: laatmiddeleeuwse greppel (GR04) in tweede vlak met coupes op de 36 paalkuilen van de palenrij



## 11. EERSTE WERELDOORLOG

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bevindt Harelbeke zich voornamelijk in bezet Belgisch gebied, 'ver' achter het front. Duitse troepen die richting Kortrijk optrekken bezetten in augustus 1914 Harelbeke. Ze installeren er een burgerlijke structuur die instaat voor het bestuur en vorderen enkele gebouwen op. Het kasteel in de Brouwerijstraat te Stasegem wordt zo omgevormd tot een Duits hospitaal. Pas in 1918 zal de frontlinie opschuiven tot in Harelbeke<sup>35</sup>.

Op 28 september 1918 slagen de geallieerden troepen erin een doorbraak aan het Westelijk Front te forceren. De Duitse troepen trekken zich geleidelijk aan terug. In oktober hebben de terugtrekkende Duitse soldaten een nieuwe verdedigingslijn bemand: de '*Hermann-Lys Stellung*'. Deze hoofdzakelijk 'natuurlijke' hindernis wordt gevormd door de Leie en het kanaal Bossuit-Kortrijk. Op de rechteroever van de Leie nemen de Duitse soldaten verdedigingsposities in, de geallieerde legers bevinden zich op de linkeroever. Harelbeke bevindt zich nu voor enkele dagen in de frontzone<sup>36</sup> (fig. 11.2)<sup>37</sup>. Om de nieuwe verdedigingslinie te veroveren, starten de Britse troepen met het beschieten van de Duitse stellingen. In de nacht van 19 op 20 oktober 1918 wordt uiteindelijk een einde gemaakt aan de bezetting van Harelbeke door het '*9th Scottish Division*'. Deze troepen hebben na beschietingen de Leie overgestoken en daarmee valt de Duitse verdedigingslinie. De Duitse troepen trekken zich hierna verder terug<sup>35</sup>.

Tijdens het terreinwerk werd tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied een bomkrater herkend, met in de vulling een niet gedetoneerd projectiel (fig. 11.1-3). De Belgische ontmijningsdienst DOVO werd door de lokale politie gecontacteerd en kwam het projectiel determineren en ophalen. Het betrof een Britse afgevuurde maar niet gedetoneerde, *high explosive* 18 ponder. Bij het opkuisen van de ontsteker kon de productiedatum (maart 1918) en het type bepaald worden, met name een *fuze* n°103 (fig. 11.3). Zowel de locatie als de productiedatum van het projectiel situeren het moment van afvuren van de 18 ponder aan het einde van de oorlog, meer bepaald in de slag om de Leie of bij het beschieten van de terugtrekkende Duitsers net na afloop van deze slag.

---

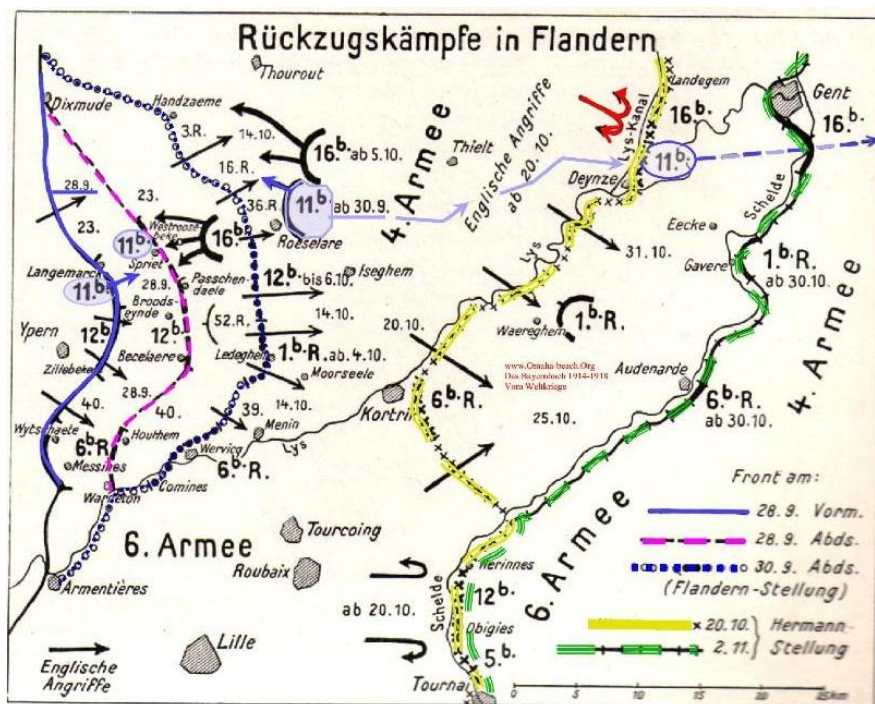
<sup>35</sup> <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/25008>

<sup>36</sup> <http://www.vichte.be/index.php/ons-dorp/geschiedenis/100-de-eerste-uren-van-de-bevrijding-van-vichte>

<sup>37</sup> <http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0363.html>



Figuur 11.1: overzichtskaart van de site met aanduiding van de bomkrater uit de Eerste Wereldoorlog (1914-1918)



Figuur 11.2: militaire kaart met aanduiding van de 'Hermann-Lys-Stellung' (<http://www.wintersonnenwende.com/scriptorium/deutsch/archiv/weltkampf/wer0363.html>)



*Figuur 11.3: Britse, afgevuurde maar niet gedetoneerde 18 ponder uit de Eerste Wereldoorlog*

## 12. SYNTHESE

Tussen 25 februari en 18 april 2013 is door archeologen van het projectbureau Ruben Willaert bvba een vlakdekkende opgraving uitgevoerd aan de Steenbrugstraat te Stasegem (Harelbeke, prov. West- Vlaanderen). Het ca. 0,7 ha grote onderzoeksgebied ligt deels op de kop en zuidelijke helling van een zuidwest- noordoost gerichte, lokale zandige verhevenheid in het landschap. Het hoogste punt van de site situeert zich aan de Steenbrugstraat in het noorden (ca. + 17,30 m TAW) en helt in zuidelijke richting af. Het laagste deel van de site situeert zich reeds aan de voet van de zandrug en de overgang naar een ondiepe vallei (ca. + 15,50 m TAW). Op de hogere delen van de zandrug zijn de archeologische sporen vaak sterk geërodeerd, terwijl de sporen in het zuiden van de site door afdekking van een colluviumpakket een gunstige bewaring hebben gekend. Onder dit pakket heeft zich lokaal zelfs een sterk gepodzoliseerde bodem kunnen ontwikkelen.

Tijdens het terreinwerk zijn in totaal 279 archeologische sporen vastgesteld. Het gaat dus om een relatief lage sporendensiteit, zeker in vergelijking met de gekende vindplaatsen aan de Collegewijk in Harelbeke, alwaar het centrum van de Romeinse *vicus* gesitueerd wordt. Toch blijkt deze zandrug door de eeuwen heen een zekere aantrekkingskracht te hebben gehad op de inheemse bevolking, met bewoning op de lager gelegen delen en aan de voet van de helling en meerdere graven op de top van de zandrug.

Reeds tijdens de Pre- of Protohistorie is op de hoger gelegen delen van de zandrug een grafheuvel opgeworpen, getuige een kringgreppel die werd aangesneden in het noordoosten van de site. Deze circulaire structuur met een diameter van ca. 7,20 m heeft een vermoedelijk foutieve, absolute datering gekregen in het midden- Neolithicum en dient naar alle waarschijnlijkheid in een latere fase van het Neolithicum of in de Bronstijd gesitueerd te worden. Het optrekken van grafheuvels op zandige opduikingen in het landschap is een gekend fenomeen in Vlaanderen.

Voor de vroege tot het begin van de late IJzertijd zijn bewoningssporen vastgesteld op de lager gelegen, iets nattere gronden aan de voet van de zandrug. Het betreft de restanten van twee vermoedelijk éénschepige gebouwstructuren en minstens twee spiekers. Deze gebouwen meten ca. 8 m bij 3 m en ca. 7 m bij 3 m. Ze liggen op korte afstand van en parallel aan elkaar, volgens een zwakke noordoost- zuidwest oriëntatie, daarmee haaks ingeplant op de hellingsrichting van de zandrug. Minstens twee kleinere structuren, een 4 tot 5- palige spieker en 6- palige spieker met noordwest- zuidoost oriëntatie, zijn eveneens in deze periode te dateren.

Doorheen de Romeinse tijd zijn op de helling en de top van de zandrug twee brandrestengraven aangelegd. Een eerste graf is gedateerd in de vroeg- Romeinse periode en bevat een eerder uitzonderlijk grote hoeveelheid verbrand botmateriaal. Uit fysisch- antropologisch onderzoek op het ca. 800 gr. botmateriaal is gebleken dat het begraven individu gestorven is op 20 tot 40- jarige leeftijd. Mede dankzij dit gespecialiseerd onderzoek heeft de grafcontext interessante informatie opgeleverd met betrekking tot het Gallo- Romeinse begrafenisritueel. Een tweede crematiegraf in het uiterste noordoosten van de site heeft veel minder botmateriaal in de vulling en kan slechts ruim in de Romeinse periode worden gedateerd.

Ook tijdens de Merovingische periode is de top van de zandrug uitgekozen als finale rustplaats voor de dode(n), met de aanwezigheid van minstens één, vermoedelijk twee grafcontexten. In een sporencluster in het noorden van de site zijn meerdere objecten aangetroffen die duidelijk in de grafuinboedel uit de Merovingische periode thuis horen. Het gaat daarbij om verschillende, versierde gordelgarnituren, *fibulae* en enkele kralen. Het ensemble is op basis van de gebruikte versieringstechnieken en -motieven vermoedelijk tussen 630/640 en 660/670 n.Chr. te dateren. Er is nauwelijks tot geen botmateriaal aangetroffen en een duidelijke grafkuil ontbreekt. Wellicht zijn de zure zandbodem, erosieprocessen en intensieve landbouw hiervoor verantwoordelijk. Op basis van de aard en spreiding van de vondsten binnen het sporencluster kan gesteld worden dat

hier zeker één individu, naar alle waarschijnlijkheid een vrouw, en mogelijk een tweede individu begraven zijn. Uit een vermoedelijk crematiegraf in het noordoosten van het onderzoeksgebied is opnieuw nauwelijks botmateriaal gerecupereerd. Het spoor wordt deels oversneden door een laatmiddeleeuwse greppel. De vorm en vulling van het spoor lijken echter in de richting van een crematiegraf te wijzen. In tegenstelling tot het sporencluster heeft deze kuil geen Merovingische objecten opgeleverd. Een absolute datering op houtskool uit de vulling wijst echter een datering in deze periode uit. In beide Merovingische contexten is Bronstijdaardewerk gevonden, waardoor het lijkt dat dit oudere materiaal moedwillig aan de doden is meegegeven. Het is goed mogelijk dat de aanwezigheid van een grafheuvel in het landschap de reden is geweest voor het uitkiezen van deze locatie om de doden te begraven.

In de daarop volgende Karolingische periode wordt de helling van de zandrug opnieuw bewoond. In vergelijking met de IJzertijd concentreert de bewoning zich ditmaal iets hoger op de rug. Daar zijn in het westelijke deel van de site restanten aangetroffen van een hoofdgebouw en minstens één spieker. Van het in oorsprong vermoedelijk drieschepige hoofdgebouw zijn slechts de diepst gefundeerde palen van het middenschip bewaard gebleven. Ze vormen een interne, rechthoekige en 8- palige kern van ca. 7 m bij 2,5 m tot 3 m die als draagstructuur van het gebouw beschouwd kan worden. Op enkele meters ten zuidwesten van dit gebouw kan een 4- palige spieker met een noordwest- zuidoost oriëntatie tot hetzelfde woonerf gerekend worden. Helemaal in de zuidwestelijke hoek van de site is een waterhoudende poel aangesneden waarvan de onderste laag zich heeft gevormd tijdens de Karolingische periode. Op monsters uit deze vullinglaag en de laag er net boven werden een pollenanalyse en macrobotanisch onderzoek uitgevoerd. De resultaten geven heel wat informatie met betrekking tot het landschap evenals de voedsel economie en activiteiten van de lokale bevolking tijdens deze periode in de directe omgeving van de poel.

Sporen uit de late Middeleeuwen beperken zich tot elementen van landschapsinrichting. In het oosten van de site doorsnijdt een greppel met palenrij volgens een noordwest- zuidoost verloop bijna het hele onderzoeksgebied. De greppel loopt van op de kop van de zandrug met de richting van de helling mee, om vervolgens vrij abrupt tot een eind te komen in het zuiden van de site.

De meest recente sporen van menselijke activiteit op de site dateren uit de Eerste Wereldoorlog, in de vorm van een bomkrater tegen de oostelijke grens van het onderzoeksgebied. Uit de vulling van dit spoor komt een Britse, afgevuurde maar niet gedetoneerde 18 pondeur. Zowel de locatie van de bomkrater als de productiedatum van het projectiel situeren het moment van afvuren aan het einde van de oorlog, meer bepaald in de slag om de Leie of bij het beschietsen van de terugtrekkende Duitse troepen na afloop van deze slag.

De vlakdekkende opgraving aan de Steenbrugstraat leverde interessante informatie op voor de bewoningsgeschiedenis van de regio Harelbeke (-Stasegem). Niet in het minst door de aanwezigheid van bewoningssporen uit de IJzertijd en de Karolingische periode evenals grafcontexten uit de Merovingische periode. Tot op heden waren voor deze archeologische periodes nauwelijks tot geen vindplaatsen in de regio gekend.

### 13. BIBLIOGRAFIE

Annaert R. 2003 (met een bijdrage van M. Vandenbruaene). *Merovingisch grafveld uit de 6<sup>e</sup>-7<sup>e</sup> eeuw te Broechem (Ranst- prov. Antwerpen)*, in Cuyt G. & Sas K. (red.) 2003, *Vlekken in het zand. Archeologie in en rond Antwerpen: 47 - 55*

Annaert R. & van Heesch J. 2001/2001. Een gouden muntschat uit het Merovingisch grafveld te Broechem (gem. Ranst, prov. Antwerpen), *Archeologie in Vlaanderen VIII: 229-256*

Casseyas C. 1991. Steentijd in zuidelijk West- Vlaanderen. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling KULeuven

Beke F. & Teetaert D. in voorbereiding. Archeologische opgraving Waregem Ten Hedestraat, *Ruben Willaert Rapport*, Sijsele

Bracke M. 2012. Een geïsoleerd vroeg- Romeins brandrestengraf aan de Hanebeek in Zonnebeke (W.-Vl.), *Signa 2 (2013): 17-19*

De Clercq W. 2009. *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in rurale bewonings- structuur en materiële cultuur in de landschappen van het noordelijke deel van de civitas Menapiorum (Provincie Gallia- Belgica, ca. 100 v.Chr. - 400 n.Chr. Gent (proefschrift Universiteit Gent)*

Deconynck J., Verbruggen A., Van Hecke C., Laloo P., Deschieter J. & De Clercq W. De vicus van Harelbeke - nieuwe vondsten op de Collegewijk (W.-Vl), *Signa 1 (2012): 21-22*

De Laet S.J., Van Doorselaer A., Spitaels P. & Thoen H. 1972. La nécropole gallo- romaine de Blicquy (Hainaut- Belgique). *Dissertationes Archaeologicae Gandenses XIV*, Brugge

De Logi A., Messiaen L., Sturtewagen K. & Bruyninckx T. 2008. *Archeologische opgraving Kortrijk/Harelbeke Evolis (prov. West-Vlaanderen) 16 april - 16 november 2007*, ongepubliceerd rapport

De Logi A. & Schynkel E. 2010. Archeologisch onderzoek Nevele-Hoogstraat. 18 januari tot 10 april 2010, *KLAD- Rapport 19*

De Logi A. & Van Cauwenbergh S. 2010. Archeologisch onderzoek Nevele-Merendreedorp. 4 mei tot 25 juni 2010, *KLAD-Rapport 20*

Demey D. 2011. Opgravingen aan de Steenbakkerstraat te Gistel. Een brandrestengraf uit de Romeinse tijd en sporen van vol- en laatmiddeleeuwse landelijke bewoning, *Ruben Willaert Rapport*, Sijsele

De Reu J. 2014. De chronologische context van de Bronstijdgrafheuvels in Zandig- Vlaanderen (België). Een revisie van de <sup>14</sup>C- chronologie, *Lunula Archaeologia protohistorica XXII: 13-21*

De Smaele B., Delaruelle S., Verdegem S., Thijs C., Scheltjens S., Bervoets G. & Van Doninck J. (in voorbereiding) Middeleeuwse begraving en bewoning bij een grafveld uit de bronstijd aan de Krommenhof in Beerse, *AdAK- rapport 17*, Turnhout

Ferfers F. 2008. Rapport archeologische prospectie, De Molhoek 04-06 juli 2008

Hollevoet Y. & Hillewaert B. 1997/1998. Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. West-Vlaanderen). Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen, *Archeologie in Vlaanderen VI*: 191-207

Hoorne J. 2012 (onuitgegeven). *Sint-Denijs-Westrem - Flanders Expo zone 2/parkeertoren. Archeologisch onderzoek van 4 januari tot 7 mei 2010 (stad Gent, provincie Oost-Vlaanderen)*, Gent, 158 p.

Matton A. & Ferfers F. 1993. Harelbeke in de Romeinse Tijd, *De Roede van Harelbeke (12)*

Messiaen L., Hoorne J., Laloo P. & Wuyts F. 2012. Gallo- Romeinse veldgraven in West-Vlaanderen: proefsleuencampagnes te Alveringem, Heule, Ieper, Izegem en Oekene (2010-2012), *Signa 1 (2012)*: 70-75

Messiaen L., Teetaert D. & Van Eeno M. 2012. Een grafheuvel en nederzettingssporen te Stekene-Kerkstraat (prov. Oost- Vlaanderen, België), *Lunula Archaeologia Protohistorica XX*: 17-21

Mestdagh B. & Taelman E. 2008. Archeologisch onderzoek Ursel- Rozestraat. 6 oktober tot 16 december 2008, *KLAD- Rapport 9*

Périn P. 1980. La datation des tombes mérovingiennes : historique, methodes, applications. *Hautes études Médiévales et Modernes 39*

Reyns N., Dierckx L. & Van Staey A. 2012. Archeologisch vooronderzoek Stasegem-Steenbrugstraat, *Rapporten All- Archeo bvba 107*

Roosens H. 1983. Varia V, *Archaeologia Belgica 256*, Brussel

Sturtewagen K., Messiaen L., De Logi A. & Bruynickx T. 2009. Sporen uit de ijzertijd, de Romeinse periode en de volle middeleeuwen : de archeologische opgraving op de Evolis- site te Kortrijk en Harelbeke, *Leiegouw 51(2)*: 175-185

Tohen H. & Van Doorselaer A. 1980. Het Gallo-Romeinse grafveld van Emelgem (gemeente Izegem, West- Vlaanderen). *Westvlaamse Archaeologica Monografieën 1*, Kortrijk

Trenteseau B. 1966. La Damasquinure Mérovingienne en Belgique. Plaquesboucles et autres accessoires de buffleterie, *Dissertations Archaeologicae Gandenses, vol. 9*

Van Doorselaer A. 1992. Balans van 15 jaar V.O.B.O.W.- opgravingen in West- Vlaanderen, *Westvlaamse Archaeologica 8*: 2-30

Vermeulen F. 1992. Tussen Leie en Schelde. Archeologische inventarisatie en studie van de Romeinse bewoning in het zuiden van de Vlaamse Zandstreek. *Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone reeks 1*, Gent

## 14. BIJLAGEN

### LIJST VAN BIJLAGEN

Bijlagen opgenomen in het rapport:

- Bijlage 1. Lijst van <sup>14</sup>C-dateringen
- Bijlage 2. Rapport van het fysisch-antropologisch onderzoek
- Bijlage 3. Rapport van het paleobotanisch onderzoek
- Bijlage 4. Rapport van de conservatie en restauratie van glas en metaalvondsten

Bijlagen meegeleverd op de digitale drager:

- Bijlage 5. Allesporenkaart
- Bijlage 6. Sporenlijst
- Bijlage 7. Vondstenlijst
- Bijlage 8. Monsterlijst
- Bijlage 9. Tekeningenlijst
- Bijlage 10. Fotolijst
- Bijlage 11. Foto's
- Bijlage 12. Harris-matrix

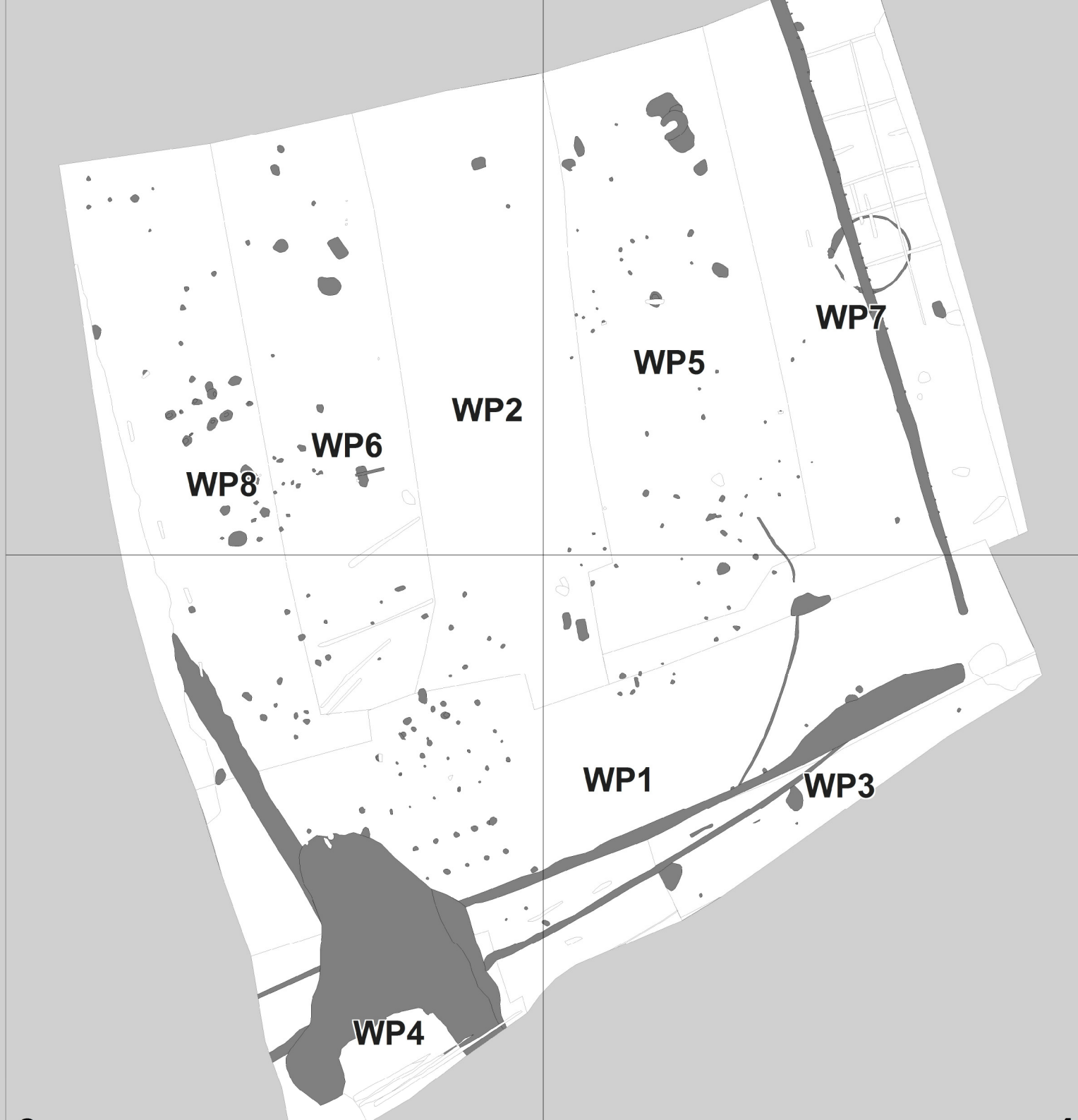


169625

169600

169575

169550



WP8

WP6

WP2

WP5

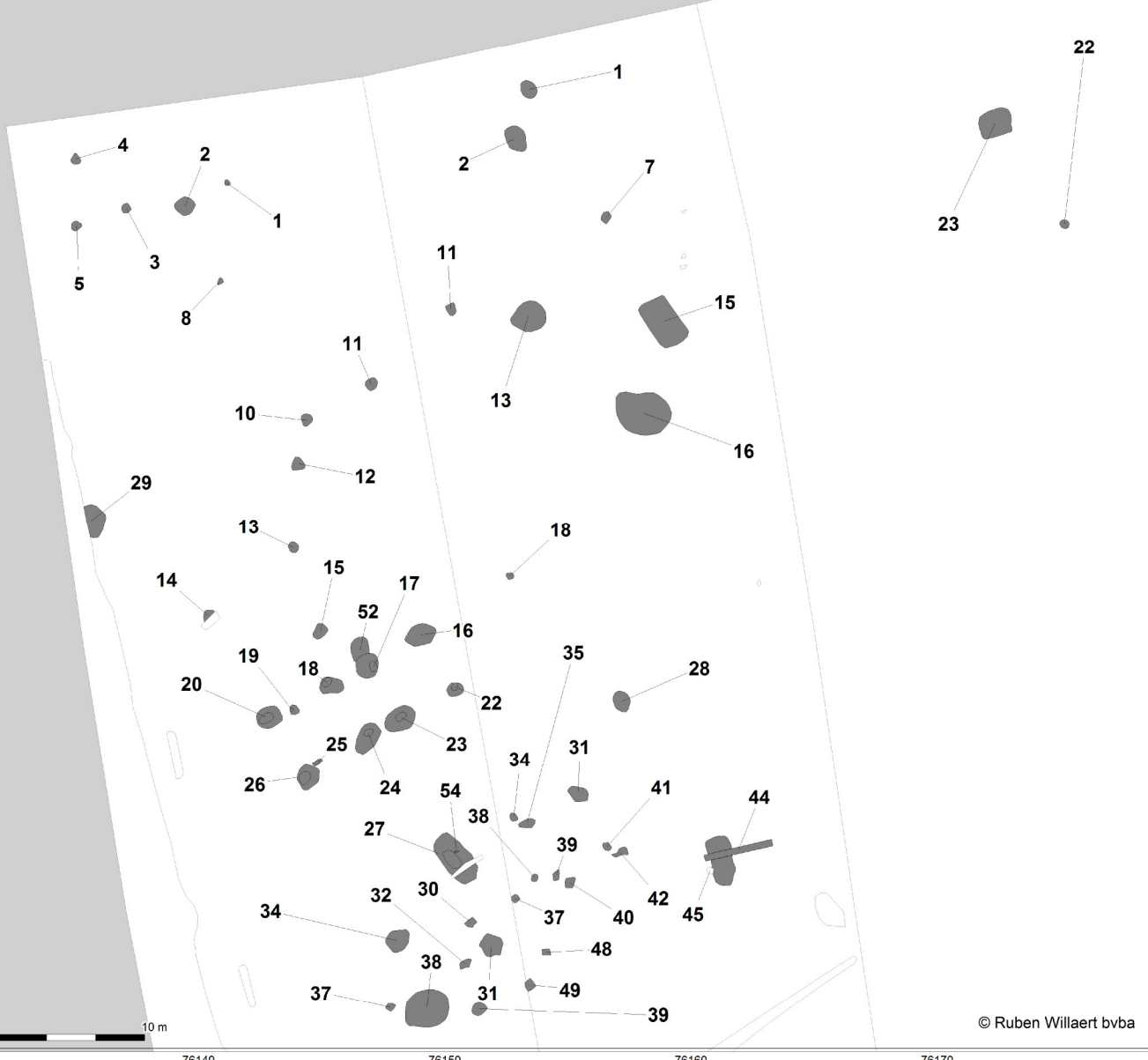
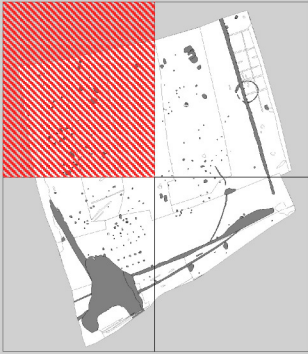
WP7

WP1

WP3

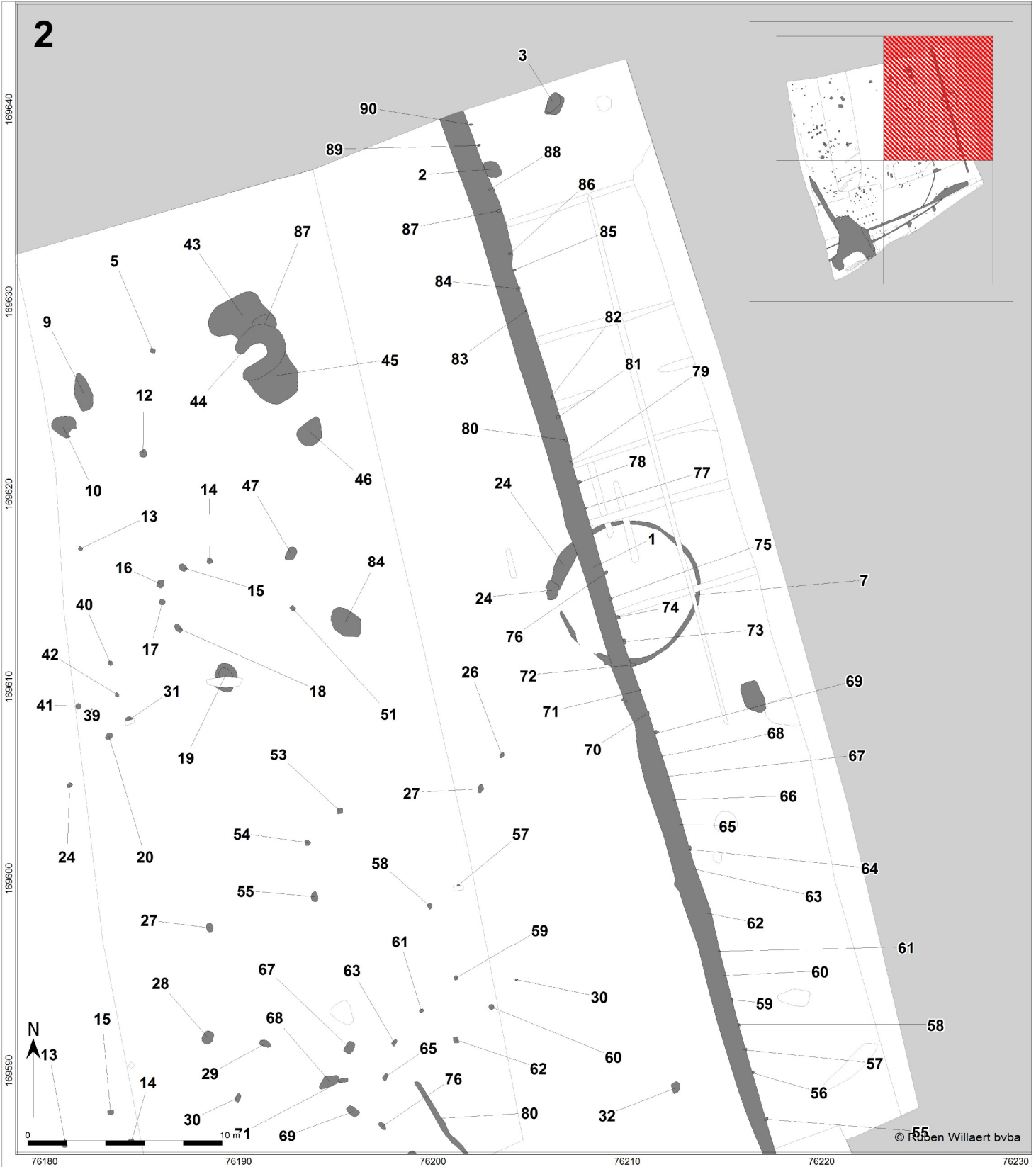
WP4

1



© Ruben Willaert bvba

2



3

